4. Tiistaina 15 päivänä helmikuuta 1994

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Vaaleja:

1) Tarkistajien vaali 59

2) Pohjoismaiden neuvoston vaali 60

3) Euroopan neuvoston vaali 61

4) ETAn parlamentaarisen sekakomitean Suomen valtuuskunnan vaali ..... „

Esitellään:

5) Hallituksen esitys n:o 323/1993 vp laiksi Kuopion yliopistosta annetun lain muuttamisesta 62

6) Hallituksen esitys n:o 309/1993 vp perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 63

7) Hallituksen esitys n:o 326/1993 vp vuoden 1994 lisätalousarvioksi 94

8) Hallituksen esitys n:o 325/1993 vp laiksi asumistukilain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta 117

9) Hallituksen esitys n:o 327/1993 vp laiksi yksityisistä teistä annetun lain muuttamisesta ..... „

10) Hallituksen esitys n:o 328/1993 vp laiksi kiinteistörekisterilain muuttamisesta „

11) Hallituksen esitys n:o 329/1993 vp laiksi merilain muuttamisesta 117

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Alho, Anttila U., Haavisto, Kanerva, Kemppainen, Komi, Laukkanen M., Laukkanen V., Lipponen, Morri, Ollila, Pekkarinen ja Rauramo.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Pekkarinen, Kemppainen ja Alho.

Ilmoitusasia:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden takia ed. M. Laukkanen, virkatehtävien takia ed. Kanerva sekä yksityisasioiden takia edustajat Komi, V. Laukkanen, Lipponen, Morri, Ollila ja Rauramo.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Tarkistajien vaali

Puhemies: Päiväjärjestyksen 1) asiana on tarkistajien vaali.

Valtiopäiväjärjestyksen 42 a §:n mukaan eduskunnan on nyt valittava viisi tarkistajaa sekä heille kullekin varajäsen. Jollei eduskunta voi sopia valittavista, on vaali lykättävä ja toimitettava suhteellisen vaalitavan mukaan.

Kehotan esittämään ehdokkaita ja huomautan, että kun ehdotetaan tarkistajaa, on samalla ehdotettava varajäsentä.

Keskustelu:

Ed. Mattila: Arvoisa rouva puhemies! Ehdotan varsinaiseksi tarkistajaksi ed. Olavi Ala-Nissilää ja hänen varamiehekseen ed. Tuula Kuittista.

Ed. Kalliomäki: Puhemies! Ehdotan varsinaiseksi jäseneksi ed. Luhtasta ja hänen varajäsenekseen ed. A. Ojalaa.

Ed. Zyskowicz: Arvoisa rouva puhemies! Ehdotan varsinaiseksi jäseneksi ed. Toivosta ja varajäseneksi ed. Karhusta.

Ed. Helle: Arvoisa puhemies! Ehdotan yhdeksi tarkistajaksi ed. Laaksoa ja varatarkistajaksi ed. Ukkolaa.

Ed. Renlund: Värderade talman! Jag föreslår rdm. Eva Biaudet som ordinarie justeringsman och rdm. Jan-Erik Enestam som suppleant.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Keskustelussa on ed. Mattila ehdottanut tarkistajaksi ed. Ala-Nissilää ja varajäseneksi ed. Kuittista, ed. Kalliomäki tarkistajaksi ed. Luhtasta ja varajäseneksi ed. A. Ojalaa, ed. Zyskowicz tarkistajaksi ed. Toivosta ja varajäseneksi ed. Karhusta, ed. Helle tarkistajaksi ed. Laaksoa ja varajäseneksi ed. Ukkolaa sekä ed. Renlund tarkistajaksi ed. Biaudet'ta ja varajäseneksi ed. Enestamia.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Puhemies: Koska useampia kuin viisi tarkistajaa ja näiden varajäsenet ei ole ehdotettu, eduskunnan katsotaan sopineen valittavista ja siis valinneen tarkistajiksi seuraavat edustajat: Ala-Nissilä, Luhtanen, Toivonen, Laakso ja Biaudet sekä varalle seuraavat edustajat: Kuittinen, A. Ojala, Karhunen, Ukkola ja Enestam.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Pohjoismaiden neuvoston vaali

Puhemies: Päiväjärjestyksen 2) asiana on Pohjoismaiden neuvoston vaali.

Kun Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan vaalia varten vaalisäännön 7 §:n mukaisesti jätetyissä ehdokaslistoissa, jotka puhemies on tänään tarkastanut ja hyväksynyt, on valtuuskunnan jäseniksi ja varajäseniksi ehdotettu valittaviksi yhtä monta kuin vaalissa on valittavia, totean vaalisäännön 10 §:n nojalla, että vaali on yksimielinen ja että valituiksi ovat ehdokaslistojen mukaisesti tulleet seuraavat edustajat.

Sihteeri lukee:

Listalta n:o 1

jäseniksi:

Suominen
Jäätteenmäki
Björkenheim
Järvilahti
M. Laukkanen
Rossi
Louvo
Turunen
Saastamoinen
Nordman
Hassi
Moilanen

varajäseniksi:

Sasi
Aula
Korkeaoja
Liikkanen
Pelttari
Suhola
Perho-Santala
Lehtinen
Ihamäki
Donner
Riihijärvi
Kallis

Listalta n:o 2

jäseniksi:

Metsämäki
Hurskainen
Tuomioja
Nyby
Puisto
Andersson

varajäseniksi:

Lipponen
Kautto
Vehkaoja
Kekkonen
Wahlström
O. Ojala

Asia on loppuun käsitelty.

3) Euroopan neuvoston vaali

P u h e m i e s : Päiväjärjestyksen 3) asiana on Euroopan neuvoston vaali.

Kun Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan vaalia varten vaalisäännön 7 §:n mukaisesti jätetyissä ehdokaslistoissa, jotka puhemies on tänään tarkastanut ja hyväksynyt, on valtuuskunnan jäseniksi ja varajäseniksi ehdotettu valittaviksi yhtä monta kuin vaalissa on valittavia, totean vaalisäännön 10 §:n nojalla, että vaali on yksimielinen ja että valituiksi ovat ehdokaslistojen mukaisesti tulleet seuraavat edustajat.

Sihteeri lukee:

Listalta n:o 1

jäseniksi:

O. Rehn
Ryynänen
Tiuri

varajäseniksi:

S-L. Anttila
Jansson
Dromberg
Toivonen

Listalta n:o 2

jäseniksi:

Halonen
Laakso

varajäseneksi:

Hacklin

Asia on loppuun käsitelty.

4) ETAn parlamentaarisen sekakomitean Suomen valtuuskunnan vaali

P u h e m i e s : Päiväjärjestyksen 4) asiana on ETAn parlamentaarisen sekakomitean Suomen valtuuskunnan vaali.

Kun vaalia varten vaalisäännön 7 §:n mukaisesti jätetyissä ehdokaslistoissa, jotka puhemies on tänään tarkastanut ja hyväksynyt, on valtuuskunnan jäseniksi ja varajäseniksi ehdotettu valittaviksi yhtä monta kuin vaalissa on valittavia, totean vaalisäännön 10 §:n nojalla, että vaali on yksimielinen ja että valituiksi ovat ehdokaslistojen mukaisesti tulleet seuraavat edustajat.

Sihteeri lukee:

Listalta n:o 1

jäseniksi:

Donner
Korkeaoja
Sasi
Haavisto
Kallis

varajäseniksi:

Biaudet
Ryynänen
Louvo
Pykäläinen
Mäkelä

Listalta n:o 2

jäseniksi:

Tuomioja
Wahlström

varajäseniksi:

Jaakonsaari
Kautto

Asia on loppuun käsitelty.

P u h e m i e s : Tarkistajien koolle kutsumista varten annan puheenvuoron ed. Laaksolle.

Ed. L a a k s o : Rouva puhemies! Ilmoitan, että tarkistajien järjestäytymiskokous pidetään heti tämän täysistunnon keskeydyttyä tarkistajien huoneessa.

P u h e m i e s : Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan koolle kutsumista varten annan puheenvuoron ed. Turuselle.

Ed. T u r u n e n : Arvoisa puhemies! Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan järjestäytymiskokous pidetään tänään välittömästi eduskunnan täysistunnon keskeydyttyä puhemiesneuvoston huoneessa. — Arvoisa puhemies! Samma på svenska.

P u h e m i e s : Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan koolle kutsumista varten annan puheenvuoron ed. Tiurille.

Ed. T i u r i : Arvoisa puhemies! Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan jäsenille ilmoitetaan, että valtuuskunta kokoontuu järjestäytymistä varten 20 minuuttia tämän istunnon keskeyttämisen jälkeen ympäristövaliokunnan huoneessa.

P u h e m i e s : ETAn parlamentaarisen sekakomitean Suomen valtuuskunnan koolle kutsumista varten annan puheenvuoron ed. Donnerille.

Ed. D o n n e r : Arvoisa rouva puhemies! ETAn parlamentaarisen sekakomitean Suomen valtuuskunta kokoontuu 20 minuuttia täysistunnon keskeytymisen jälkeen puolustusvaliokunnan huoneessa kolmannessa kerroksessa.

---

5) Hallituksen esitys n:o 323/1993 vp laiksi Kuopion yliopistosta annetun lain muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto on ehdottanut, että asia lähetettäisiin sivistysvaliokuntaan. Keskustelu julistettiin viime perjantain täysistunnossa päättyneeksi.

Keskustelussa on ed. Luhtanen ed. Riihijärven kannattamana ehdottanut puhemiesneuvoston ehdotuksesta poiketen, että asia lähetettäisiin sivistysvaliokuntaan, jolle sosiaali- ja terveysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Puhemiesneuvoston ehdotus "jaa", ed. Luhtasen ehdotus "ei".

P u h e m i e s : Äänestyksessä on annettu 98 jaa- ja 77 ei-ääntä; poissa 24. (Ään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt puhemiesneuvoston ehdotuksen.

Asia lähetetään sivistysvaliokuntaan.

P u h e m i e s : Täysistunto keskeytetään ja sitä jatketaan kello 15.

Täysistunto keskeytetään kello 14.14.

Täysistuntoa jatketaan

kello 15.00.

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Tarkistajien puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että tarkistajat ovat valinneet puheenjohtajakseen ed. Ala-Nissilän ja varapuheenjohtajakseen ed. Luhtasen.

Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunta on valinnut puheenjohtajakseen ed. Suomisen ja varapuheenjohtajakseen ed. Metsämäen.

Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunta on valinnut puheenjohtajakseen ed. O. Rehnin ja varapuheenjohtajakseen ed. Halosen.

ETAn parlamentaarisen sekakomitean Suomen valtuuskunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että ETAn parlamentaarisen sekakomitean Suomen valtuuskunta on valinnut puheenjohtajakseen ed. Donnerin ja varapuheenjohtajakseen ed. Tuomiojan.

---

6) Hallituksen esitys n:o 309/1993 vp perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan, jolle lakivaliokunnan, valtiovarainvaliokunnan, sivistysvaliokunnan, sosiaali- ja terveysvaliokunnan, työasiainvaliokunnan sekä ympäristövaliokunnan tulee antaa asiasta lausunto.

Keskustelu:

Oikeusministeri P o k k a : Arvoisa rouva puhemies! Perustuslakiemme uudistamista on usein tarkasteltu vain ylimpien vallankäyttöelinten keskinäisten suhteiden kannalta. Aivan viime aikoinakin on innokkaasti käytetty puheenvuoroja vallasta ja vallankäytöstä sekä siitä, kenellä valtaa on ja millaisia toimivaltuuksia esimerkiksi presidentillä pitäisi olla. Ajankohtainen asia on myös se, millaista valtaa tämä talo, hallitus ja presidentti käyttävät tulevaisuudessa, jos Suomesta tulee Euroopan unionin jäsen.

Perustuslakikeskustelussa on unohdettu, että perustuslakimme määrittelee myös tavallisen suomalaisen ihmisen oikeudet ja velvollisuudet. Kansalaisnäkökulma on kuitenkin tärkein, sillä lait ovat ihmistä varten, niin myös me lainlaatijat.

Nyt eduskunnalle annettu esitys perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta liittyy juuri tähän kansalaisnäkökulmaan. Tätä perusoikeusuudistusta on valmisteltu tosiaan pitkään ja hartaasti, itse asiassa kaikkiaan yli 20 vuotta. Takavuosien kunnianhimoiset yritykset tähtäsivät ikiomaan perusoikeuslakiin, jossa piti panna koko maan asiat kerralla kuntoon. Ihmisille piti antaa oikeuksia, joiden toimeenpanemisesta valtio, kunnat ja yleensä julkinen valta huolehtisivat. Velvollisuuksista ei niissä kaavailuissa ollut niin suurta väliä.

Uudistusyritykset kaatuivat yksi toisensa jälkeen omaan mahdottomuuteensa. Jos tätä päivää ajattelee, niin monet poliitikoistamme tuntuvat jääneen 1970-luvun politiikan juoksuhautoihin, sillä perusoikeusuudistus on kelvannut yhä päivänpolitiikan lyömäaseeksi. Kuitenkin haluaisin, arvoisa rouva puhemies, tämän lakiesityksen saatteeksi sanoa sen, että politiikassakaan ei enää riitä, että nähdään, mitä kello lyö. On aika katsoa myös, mitä kello on jo lyönyt.

Nykyisen hallitusmuotomme kansalaisten perusoikeuksia koskeva säännös on säilynyt muuttumattomana vuodesta 1919. Perustuslain mukaan suomalainen saa puhua vapaasti, perustaa vapaasti yhdistyksiä ja kokoontua. Hänen henkensä ja omaisuutensa ovat lain suojassa. Yhä useampi suomalainen kysyy tänään, tässäkö se kaikki sitten on. Eikö hyvinvointivaltion tule pystyä antamaan parempaa suojaa kansalaisilleen?

Puheenvuorollani en tarkoita sitä, etteikö meidän perustuslakimme ole ollut joustava ja etteikö se olisi toiminut muuttuneissa olosuhteissa ja etteikö se olisi toiminut yhteiskunnallisesti vaikeinakin aikoina. Toisaalta voi sanoa, että perustuslakimme ei ole pystynyt estämään kansan kahtiajakoa työllistettyihin ja työttömiin, mikä nyt on tosiasia ja ehkä syvin jako, mikä meidän yhteiskunnassamme nyt on.

Juuri nyt, taloudellisesti vaikeina aikoina meidän suomalaisten on pystyttävä ei vain keskustelemaan vaan myös sopimaan, mitkä ovat ne perusarvot ja mikä on se perusturvallisuus, jonka olemme valmiit kansalaisillemme kaikissa olosuhteissa turvaamaan ja myös yhteisesti kustantamaan. Eletty taloudellisesti ahdas aika on oikeastaan pakottanut meidät miettimään asioiden tärkeysjärjestystä. Tänään esiteltävä perusoikeusuudistus on siten omalla tavallaan ehdotus tasavallan arvoluetteloksi.

Paitsi nämä kotimaiset tekijät: lama, työttömyys ja taloudelliset vaikeudet, perusoikeusuudistuksen tarpeellisuutta puoltaa myös kansainvälistymiskehitys. Perusoikeussääntelymme on ollut puutteellista, jos vertaamme perustuslakiamme kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja eurooppalaiseen valtiosääntökehitykseen. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat toki maatamme jo suoraankin, mutta mielestäni on kyllä parempi, että itse kirjoitamme ihmis- ja muut perusoikeudet omaan perustuslakiimme, kuin että suomalaiset joutuisivat hakemaan turvaa itselleen tai perheelleen ylikansallisilta tuomioistuimilta.

Pakko tässäkin on Euroopan yhdentymiskehityksestä sen verran puhua, että se on lisännyt selvästi tarvetta saattaa perusoikeussäännöksemme, siis perustuslakimme, vastaamaan eurooppalaista tasoa. Myös Euroopan unionin tuomioistuin on kunnioittanut jäsenmaittensa perustuslakien määräyksiä, ja uskon, että voimme nyt annetun uudistusesityksen kanssa hyvin esiintyä eurooppalaisissa yhteyksissä modernina oikeusvaltiona, jossa ihmisten perusoikeuksia kunnioitetaan.

Tämän hallituksen esityksen valmistelussa on pyritty mahdollisimman yksimielisesti hyväksyttävissä olevaan ja myös realistisesti toteuttamiskelpoiseen ehdotukseen. Uudistusta on pohdittu valtioneuvoston perusoikeuskomiteassa, ja haluan tämän työn käynnistämisestä esittää kiitoksen edeltäjälleni, oikeusministeri Tarja Haloselle. Sen jälkeen tätä ehdotusta on puntaroitu oikeusministeriön asettamassa perusoikeustyöryhmässä. Suomalaisen yhteiskunnan eri etutahot ja kansalaispiirit ovat saaneet varsin kattavasti osallistua uudistuksen valmisteluun ja kommentointiin.

Eduskunta on eri yhteyksissä, mm. hyväksyessään lepäämäänjättämisuudistusta koskeneen hallituksen esityksen, edellyttänyt, että hallitus tuo kuluvalla vaalikaudella eduskunnan käsiteltäväksi perusoikeusuudistuksen. Eduskunta on edellyttänyt myös, että ehdotukseen sisältyisivät keskeisiä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia ja oikeutta ympäristöön koskevat pykälät. Lisäksi eduskunta on toivonut, että lain valmistelua voitaisiin myös tästä talosta kiinteästi seurata.

Oikeusministerinä olen pyrkinyt yleensä ja myös tässä kysymyksessä noudattamaan erityisesti eduskunnan tahtoa, koska perustuuhan ministerin toiminta yleensäkin tämän talon enemmistön luottamukseen. Hallituksen esityksen valmistelussa eduskuntaryhmillä on ollut mahdollisuus seurata oikeusministeriön asettaman, eri eduskuntaryhmien edustajista koostuneen seurantaryhmän välityksellä, mitä on tehty. Myös ryhmien eri vaiheissa esittämät kannanotot on pyritty ottamaan varteen uudistuksen valmistelussa. Kun kuitenkin kysymys on perustuslain muuttamisesta, joka edellyttää vaalien jälkeen kahden kolmasosan enemmistön hyväksymistä, on jouduttu kantamaan myös huolta siitä, mitkä ehdotuksista ovat sellaisia, että niiden taakse on saatavissa riittävä enemmistö.

Hallitus on nyt omalta osaltaan täyttänyt eduskunnan asettaman toivomuksen perusoikeusuudistusta koskevan esityksen antamisesta. Samalla hallitus esittää alkuperäisen suunnitelman mukaisesti, että lepäämäänjättämisuudistus saatettaisiin voimaan koko laajuudessaan eli siis luovuttaisiin valtiopäiväjärjestyksen poikkeuspykälästä, joka antaa mahdollisuuden jättää toimeentulon lakisääteistä perusturvaa koskeva lakiehdotus lepäämään yli valtiopäivien. Tämä säännöshän on työllistänyt kovasti eduskunnan perustuslakivaliokuntaa parin viime vuoden aikana. Uskon, että perusoikeusuudistuksen toteutuminen ainakin osaksi ratkaisee niitä ongelmia, joihin lepäämäänjättämissäännöksen kohdalla on jouduttu.

Kysymys ei ole ainoastaan sosiaalisia oikeuksia koskevasta uudistuksesta, vaan uudistus parantaisi kansalaisten perustuslain mukaan nauttimaa turvaa monilla muillakin aloilla. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosääntely vahvistuisi, perustuslakia täydennettäisiin syrjintäkiellolla sekä säännöksillä lasten tasa-arvoisesta kohtelusta ja sukupuolten tasa-arvosta. Kansalaisvapauksia laajennettaisiin ja täsmennettäisiin. Uutta olisivat mm. henkilökohtaisen koskemattomuuden ja turvallisuuden nimenomainen maininta, taannehtivan rikoslain nimenomainen kielto, yksityiselämän suojan turvaaminen, omantunnonvapaus sekä asiakirjajulkisuutta koskeva säännös. Yksilön oikeusturvaa koskevia säännöksiä täydennettäisiin niin ikään. Hallitusmuotoon ehdotetaan otettavaksi oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja hyvää hallintoa koskevat perussäännökset. Nämä uudistukset vahvistaisivat Suomen perustuslain luonnetta länsimaisen oikeusvaltion perustuslakina.

Taloudellisesta tilanteestamme johtuen perusoikeusuudistuskeskustelu on keskittynyt hyvinkin pitkälle taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin eli siihen, mitä niistä kirjoitetaan. On selvää, että hyvinvointia ei voida luoda pelkästään lakeja säätämällä. Ehkä kysymys perustuslain tasolla on pikemminkin hyvinvoinnin oikeudenmukaisesta jakamisesta käytettävissä olevien taloudellisten voimavarojen puitteissa. Näitä säännöksiä kirjoitettaessa onkin kiinnitetty erityistä huomiota ehdotusten toteuttamiskelpoisuuteen käytännössä, ja jossain määrin tuntui syksyn aikana, että sosiaalisia oikeuksia koskevia säännöksiä katsottiin aivan erityisellä suurennuslasilla. Uskon nyt kaiken keskustelun ja valmistelun jälkeen, että lopputuloskin on sangen tyydyttävä ja ehkä tekee tosiasioille oikeutta.

Sosiaalisia oikeuksia koskevista säännöksistä on erityisesti syytä mainita ehdotettu säännös,

joka velvoittaa lailla takaamaan jokaiselle oikeuden perustoimeentuloturvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen yhteydessä. Kyse on siitä, kuten perusteluissa on kirjoitettu, että yksilön elämisen edellytykset eivät saa romahtaa hänen joutuessaan määrättyihin sosiaalisiin riskitilanteisiin, vaan aina tulee taata sellaiset sosiaaliturvajärjestelmät, joiden ulkopuolelle ei jää väliinputoajaryhmiä.

Perustuslaki ei tietenkään suoraan anna kenellekään taloudellisia etuja, vaan sosiaalisista oikeuksista säädetään jatkossakin lailla. Mutta perustuslaki käsittääkseni selventää ja antaa ikään kuin perustuslaillisen toimeksiannon siinä, mitkä ovat ne suomalaiset perusarvot, jotka tulee ottaa huomioon, kun etuuksista säädetään tai niiden jakamisesta päätetään. Sen vuoksi korostan toimeksiantoluonnetta.

Perusoikeussuojan puutteellisuus on ollut syynä siihen, että mahdollisuus toimeentulon lakisääteistä perusturvaa heikentävien lakien lepäämäänjättämiseen katsottiin välttämättömäksi edelleen jättää voimaan. Tietysti on syytä nyt muutamalla sanalla arvioida, mikä ero on sillä säännöksellä, joka nyt on ollut valtiopäiväjärjestyksessä, verrattuna siihen säännökseen, mitä nyt ehdotetaan hallitusmuotoon.

Lepäämäänjättämissäännös kiinnittää huomiota ainoastaan perusturvan heikentämiseen, eli se voidaan estää ainakin yli valtiopäivien. Sen sijaan perusoikeussäännöksen suojavaikutus on huomattavasti moniulotteisempi, ja uskon, että se myös perustuslakivaliokunnassa herättää varmaan paljon keskustelua, kuten on syytäkin, kun tehdään säännöstä. Perustuslakiin ehdotettu säännös velvoittaa julkista valtaa sosiaalisen perusturvan toteuttamiseen. Lepäämäänjättämissäännöksen tarjoama suoja rajoittuu vain siihen, kun laki säädetään, eli silloin voidaan estää jokin säädös.

Olennaista ehdotetun perustoimeentulon turvasäännöksen vaikutuksia arvioitaessa on, että se sisältää lainsäätäjälle myös toimintavelvoitteen ja se tulisi sovellettavaksi erilaisissa oloissa ja erilaisten taloudellisten toimintaedellytysten vallitessa. Siis tämän säännöksen pitää kestää sekä hyvinä että huonoina aikoina, joten se edellyttää, että sosiaaliturvaa myös suunnataan, että sitä kehitetään yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa, että myös pitkällä aikavälillä perustoimeentuloturva on taattu. Pitkällä tähtäimellä voidaan myös arvioida, että säännös tarjoaa yksilön perustoimeentuloturvalle kattavampaa ja tehokkaampaa suojaa kuin nykyinen lepäämäänjättämissäännös, jonka vaikutukset liittyvät aina käytännössä kulloinkin syksyllä tehtäviin budjettipäätöksiin, eli silloin voidaan estää heikennyksiä tai ainakin lykätä niitä.

Perustoimeentuloturvaa koskevan säännöksen ohella ehdotetaan, että hallitusmuotoon otettaisiin säännökset työllisyyden edistämisestä, työvoiman suojelusta, asumisesta, riittävistä sosiaali- ja terveyspalveluista samoin kuin maksuttomasta perusopetuksesta ja muun opetuksen saatavuudesta.

Ehkä vielä kannattaa mainita perustuslain kannalta uusi säännös, joka koskee ympäristöä. Ehdotuksen mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta ja ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu meille kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöä koskevaan päätöksentekoon. Tämä on epäilemättä vähän julistuksenomainen säännös, mutta toisaalta voidaan katsoa, että ympäristökysymysten painoarvon kasvu edellyttää, että myös tämä ulottuvuus tulee näkyviin uusittavassa perusoikeusluettelossa.

Arvoisa rouva puhemies! Oikeastaan tekee mieli lopettaa siihen, mistä aloitinkin, eli siihen, että lait, myös perustuslait, ovat ihmistä varten ja niin myös me lainsäätäjät ja lainkäyttäjät. Ehkä voin kiteyttää tämän esityksen niinkin, että sivistysyhteiskunta ei saa jättää ketään kansalaisistaan heitteille, vaan suomalaisten perusturvallisuudesta on huolehdittava niin hyvinä kuin huonoina aikoina.

Edustajat Pekkarinen, Kemppainen ja Alho merkitään läsnä oleviksi.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ministeri Pokka tietää varsin hyvin, että tämän uuden perusoikeussäännöstön sisältö tulee toteutettavaksi vain sen mukaisesti, millainen on kulloinenkin poliittinen tahto ja minkälaiset ovat taloudelliset suhdanteet. Poliittisen tahdon puolelta aikanaan lepäämäänjättämissäännöstö, ennen kuin se täällä vasemmiston voimalla murennettiin, takasi edes eduskunnalle ja sen poliittisille päättäjille jonkinlaisen mahdollisuuden puolustaa ihmisten perusturvaa, mutta kun se tässä tapauksessa murennetaan pois ko-

konaan ja jäädään pelkästään perusoikeussäännöstön varaan, on täysin utopistista luulla, että minkäänlainen suoja koskee enää perusturvaa. Enemmistöparlamentarismissa päätetään sen hirmuvallan mukaisesti, niin kuin on tehty tämän hallituksen aikana niiltä osin kuin perusturvaa ei ole enää lepäämäänjättämissäännöstöllä suojattu; tehdään niin kuin itse halutaan. Tämä vie kaiken turvan, ministeri Pokka, kansalaisilta, jotka ovat perusturvan varassa. Se perustuu pelkästään poliittiseen hyväntahtoisuuteen ja poliittiseen peliin, mitä sen jälkeen enää saadaan aikaan. Näin se on, ministeri Pokka, ja tiedätte sen varsin hyvin itsekin.

Ed. T a i n a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Pokka totesi, että osa ihmisistä on varmasti jäänyt jonnekin kaukaisuuteen eikä pysty uudistamaan näkemyksiään. On pakko tunnustaa, että taidan kuulua osittain siihen joukkoon. Nimittäin kun on kysymys Suomen hallitusmuodosta ja suomalaisesta perustuslaista, niin minä pikkuisen vierastan sitä, että tässä Suomen kansalaisuus tavallaan poistuu tekstistä ja kohdassa, jossa sanottiin "Suomen kansalaiset", todetaan "ihmiset", "jokaisella Suomen kansalaisella" muuttuu sanaksi "jokaisella". Ymmärrän, että tarkoitus on todeta se, että Suomessa ihmiset ovat tasavertaisia riippumatta siitä, ovatko he Suomen kansalaisia. Olisi ehkä kuitenkin toteutettavissa toisenlaisellakin tekstillä sen asian toteaminen, että näin todella Suomessa on. Tämä on ehkä konservatiivinen mielipide, mutta kai konservatiivinen vielä voi olla.

Toinen asia liittyy sosiaali- ja terveysoikeuksiin tai -palveluihin. On hyvä asia, että tähän lakiin kirjataan oikeus näihin ja tavallaan todetaan se tilanne, joka jo tällä hetkellä on, että suomalaisille tai Suomessa ihmisille taataan sosiaali- ja terveyspalvelut. Mutta kun täällä puhutaan siitä, että on riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut taattava, kyllä näen tulevaisuudessa meidän täällä riitelevän, mitä näillä teksteillä tarkoitetaan, mitkä palvelut ovat riittävät. Ne ovat tavallaan aina poliittisten näkemysten varassa. Toivottavasti kuitenkin tämä asia toimii myös tulevaisuudessa käytännössä.

Ed. P. L e p p ä n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ministeri Pokka on nyt paikalla, haluaisin hänen käsitystään tai tulkintaansa 15 a §:stä, joka tässä esityksessä on ja jonka periaatteessa pitäisi turvata perusturva. Mutta kun täällä puhutaan oikeudesta välttämättömään toimeentuloon tai muuhun huolenpitoon, mikä on ministerin tulkinta tai käsitys siitä, mikä se on tämän päivän Suomessa? Onko se 116 markkaa viitenä päivänä viikossa miinus verot vai jokin muu, millä ihmisen periaatteessa pitäisi tulla toimeen?

Ed. A l h o : Arvoisa puhemies! Valtiopäivien avajaisissa viime viikolla presidentti Koivisto luetteli varsin suuren määrän niitä hallitusmuodon ja valtiopäiväjärjestyksen muutoksia, joilla Suomen perustuslakeja on modernisoitu ja joissa kansalaisten käsikirja suomalaisten velvollisuuksista ja oikeuksista on uudelleenhahmottumassa. Nyt annettu hallituksen esitys perusoikeuksista on erinomaisen tärkeä osa koko tätä mittavaa uudistusprosessia, jolla olemme siirtymässä länsimaisen demokratian parhaimpien perinteitten maaksi.

Perusoikeusuudistus tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden myös käydä kansalaiskeskustelua siitä, mitä suomalaisuus ja Suomi maana merkitsee, mitä tarkoittaa se, että pidämme yhteisvastuullisesti toisistamme huolta. Mielestäni oikeastaan ministeri Pokka sanoi tämän erinomaisen hyvin siten, että tämä uudistus on eräänlainen toimeksiantoluonteinen asia. Nyt pidänkin hyvin tärkeänä sitä, että jokainen suomalainen miettii, mitä suomalaisuus, se että elämme tässä maassa ja pidämme toisistamme huolta, merkitsee, mitä tarkoittaa toimeentulo, mitä tarkoittaa oikeus koulutukseen, se että ketään ei syrjitä, vaan kohtelu on tasapuolista sukupuoleen, uskontoon tai muuhunkaan katsomatta.

Onhan niin, että nämä perinteiset vapausoikeudet, jotka meillä ovat olleet itsestäänselviä jo monien vuosikymmenien ajan, voivat oikeastaan puhjeta kukkaan vasta taloudellisten, sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien kautta. Esimerkiksi kotirauhan rikkomattomuus, joka on meille ollut tärkeä asia tähän saakka, voi tietysti tulla merkittäväksi vain, jos kaikilla ihmisillä on koti. Nyt mielestäni vihdoin ja viimein me avaamme keskustelun myös siitä, mitkä ovat ihmisten mahdollisuudet ja oikeudet toteuttaa sitä, mikä on jokaiselle tarpeellista, ja mitkä ovat myös yhteiskunnan kokonaisvastuun merkitykset.

Ed. Aittoniemi ennätti jo sanoakin, että tämän jälkeen pienellä ihmisellä ei ole mitään suojaa, kaikki on pelkästään poliittisesta hyväntahtoisuudesta kiinni. Niin onkin. Nyt olemme siirtymässä enemmistödemokratian myötä järjestelmään, jossa valta ja vastuu merkitsevät sitä, että kansalaisten on otettava itse henkilökohtaisesti

selvää siitä, mitä kukin ratkaisu merkitsee. Jos kansalaiset ovat sitä mieltä, että suomalaisessa yhteiskunnassa hyväksytään se periaate, että sairauden, vanhuuden, äitiyden jne. sattuessa me pidämme yhteisvastuullisesti huolta ihmisten toimeentulosta, silloin tietenkään perusoikeuksista ei tule mitään tyhjää kirjainta, vaan niille tulee myös se materiaalinen sisältö, joka poliittisesti täällä säädetään. Tästähän nyt on kysymyskin. Perusoikeusuudistus ei ole mikään sellainen hanke, joka tarkoittaisi sitä, että jotakin kirjoitetaan papereihin, vaan se merkitsee sitä, että kansalaisten on jatkuvasti punnittava, minkälaisen kokoonpanon he haluavat eduskuntaan säätämään lakeja, jotka merkitsevät heidän arkielämässään käytännön asioita. Viime vuodet ovat olleet varmasti hyvä koulu kansalaisille sen ymmärtämiseksi, että mikään ei ole yhdentekevää.

Pidän uudistusta erittäin merkittävänä. Olen erittäin iloinen siitä, että se on annettu eduskunnalle vielä tämän eduskuntakauden aikana, mikä mahdollistaa sen, että eduskunta ja eri valiokunnat voivat käydä tästä asiasta keskustelua ja toivon mukaan myös saada mietintönsä valmiiksi niin, että tämä normaalissa perustuslain säätämisjärjestyksessä voi tulla voimaan seuraavien vaalien jälkeen.

K. J. Långin komitea on tehnyt erinomaisen hyvää työtä, kuten myös Hallbergin työryhmä, ja mielestäni myös oikeusministeriö on kiitettävällä tavalla pystynyt tuomaan ainakin näin äkkilukemalta erinomaisen tasapainoiselta ja hyvältä vaikuttavan ehdotuksen eduskunnan käsiteltäväksi. Pidänkin hyvin tärkeänä kansalaiskeskustelun avaamisen kannalta sitä, että perustuslakivaliokunnan ja muiden valiokuntien työ on sellainen, että se avaa mahdollisuuden käydä julkisissa tiedotusvälineissä kuten myös ihmisten kodeissa keskustelua perusoikeusuudistuksesta.

En voi hyväksyä sitä näkökulmaa, joka joskus on liitetty perusoikeusuudistukseen, että kysymys on jonkinlaisesta kielteisessä mielessä DDR:läisestä julistuksesta, vaan näkemykseni mukaan nyt on kysymys todellakin siitä, että ihmisten kannalta heidän arkielämässään olennaiset kysymykset saavat toimeksiantoluonteen meidän hallitusmuotomme kautta, sen käsityksen, joka sitoo myös kansanedustuslaitosta, kun mietimme, minkälaisia toimenpiteitä teemme.

Lepäämään jättämisestä ja siitä, mikä sen historia on ollut, totean, että tavallaanhan koko ajatus on ollut se, että kun olemme siirtyneet enemmistödemokratiaan, jossa eduskunnan enemmistö kantaa vastuun niistä ratkaisuista, jotka se tekee, niin nykyisellä perustoimeentuloturvaan sidotulla lepäämäänjättämissäädöksellä haluttiin vauhdittaa juuri sitä, että perusoikeusuudistus tulisi. Mutta tietysti takana on ollut myös se, että lepäämäänjättämissäädöstä ovat monet yhteiskuntapiirit pitäneet tärkeänä vähemmistöjen suojan kannalta.

En vielä oikein osaa ajatella, mikä merkitys tällä hallituksen ehdotuksella on loppujen lopuksi. Mielestäni joka tapauksessa tärkeätä on se, että perusoikeusuudistuksen kautta lopetetaan se keskustelu, joka on liittynyt siihen, mikä on minkäkin yksittäisen valtiontalouteen vaikuttavan lain merkitys ihmisten toimeentulon kannalta. Mielestäni on tärkeätä, että perusoikeusuudistuksen ympärillä käydään periaatteellinen keskustelu ja kulloisissakin vaaleissa käydään taistelu siitä, kuka käyttää sitä enemmistövaltaa, jolla kansalaisten elämään vaikuttavia ratkaisuja tehdään. Näin poliittinen järjestelmä tulee selkeäksi ja avaa mahdollisuuden aidolle kansalaisyhteiskunnalle.

Presidentin vaalitapauudistusta, josta olemme juuri saaneet kokemuksia, on ehditty arvostella siitä, että se ei ollutkaan niin hyvä. Mutta mielestäni ainakin se hyvä puoli tässä vaalitapauudistuksessa oli, että kansalaiset ihan oikeasti miettivät, mitä heidän ratkaisunsa merkitsevät, eivätkä olleet passiivisia, vaan kävivät aktiivisesti äänestämässä. Sen vuoksi uskon, että tämä perusoikeusuudistus ja enemmistödemokratiaan siirtyminen merkitsevät sitä, että myös edustuksellinen demokratia saa uuden sisällön. Se tulee kypsymään, ja se tulee merkitsemään sitä, että suomalainen kansanvalta kehittyy ja paranee. Silloin se merkitsee myös sitä, että kansalaisten velvollisuudet tulevat yhtä lailla merkittäviksi ja tärkeiksi kansalaisten oikeuksien ohella.

Arvoisa puhemies! Toivon, että eduskunta huolellisesti pysähtyy perusoikeusuudistuksen eteen, pitää sitä tärkeänä, vie sitä eteenpäin ja myös kansanedustajat pitävät huolen siitä, että kansalaiset ovat perillä siitä, mitä se merkitsee niin, että tästä ei tule tyhjää, historian lehdillä humisevaa tekstiä, vaan meidän hallitusmuodostamme todella muodostuu jokaisen kansalaisen käsikirja siitä, mitä on olla suomalainen, mitä se merkitsee velvollisuuksina, ja myös, miten me yhteisesti pidämme huolta toinen toisistamme. Nyt, jos koskaan, näinä aikoina on oikea aika käydä keskustelua hyvinvoinnin sisällöstä, välittämisen sisällöstä ja solidaarisuudesta, ja nyt sille voidaan antaa myös lain kirjaimen merkitys.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Alho varmasti tietää, vaikka hän ei sanonut, mihin perustuvat viittaukset DDR:läiseen julistukseen. Ne perustuvat nimenomaan K. J. Långin aikanaan tekemään mietintöön. Tämä teksti, mikä tässä on, on aivan toisenlainen kuin se perusoikeuskomitean teksti, jonka komitean johdossa K. J. Lång oli. Onneksi on toisenlainen. Karmaisevaa olisi ollut etenkin se, jos alkuperäiset suunnitelmat olisivat jääneet mietintöön. Tosiasia on, että lähtökohtana silloin, kun perusoikeuskomitea aloitti työnsä, oli DDR:n ja muiden sosialististen kansantasavaltojen perustuslait, joita ei ole missään koskaan pystytty toteuttamaan. Nämä vaatimukset ja velvoitteet haluttiin silloin aikanaan, hyvinä aikoina, istuttaa Suomen perustuslakiin. Tätä järjestelmää ei onneksi tähän sentään tullut, jos kohta tässäkin on muutamia sellaisia asioita, jotka kyllä jäävät pelkän hymistelyn tasolle, kun ei ole rahaa. Toinen asia on, johon aion puuttua omassa puheenvuorossani, että tämä on ylhäältä ohjautuva kansalaisoikeusluettelo. Sen sijaan ei ole lähdetty ollenkaan katsomaan sitä, mitkä ovat yksilön oikeudet valtiota vastaan. Valtio kyllä holhoaa ja paimentaa kansalaisia tämän lain perusteella. Mielestäni tässä on käsitetty kansalaisten perusoikeudet ihan nurin niskoin. Yksilöt ja vähemmistöt tarvitsevat turvaa valtiota vastaan, ei enemmistö.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Alho antoi, sikäli kuin tuossa lyhyesti kuulin, ymmärtää, että tätä pitäisi viedä kansalaisille jonkinlaisena lohdutuksen sanana, että heidän perusoikeutensa yhteiskunnassa tämän jälkeen on turvattu. Minä kunnioitan, rouva puhemies, tätä perusoikeutta ja perustuslakia. Siitä ei ole kysymys. Mutta haluan olla hyvin kriittinen. Minä menin näitä pykäliä hallitusmuodosta kymmenen senttiä läpi ja kiinnitin eräisiin asioihin huomiota.

"Suomi on täysivaltainen tasavalta", sanotaan. Ei ole, kun menemme Euroopan unioniin. Ei ole jälkeäkään täysivaltaisesta tasavallasta.

"Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä." Eivät ole. Tähän olisi pitänyt kirjoittaa "tulee olla", jolloin se olisi ollut äärimmäinen pyrkimyksen ilmaisumuoto tähän suuntaan. Ihmiset eivät ole tasavertaisia lain edessä eivätkä tule olemaankaan.

"Ketään ei saa asettaa - - erilaiseen asemaan - -vakaumuksen, mielipiteen - - perusteella." On aina asetettu ja tullaan aina asettamaan. Tämä ei pidä paikkaansa.

"Sukupuolten tasa-arvo - - turvataan lailla." Ei sukupuolten tasa-arvoa turvata lailla eikä taskulaskimella, se turvataan asenteilla, jotka voidaan jälkisääntöisesti lailla vahvistaa ja merkitä muistiin.

Yksikään kohta tästä perusoikeussäännöksestä ei pidä paikkaansa totuuden kanssa. Se on eräänlainen tavoiteluettelo, joka ei ole toteutunut aikaisemminkaan eikä tule nytkään toteutumaan, niin että tällä tavalla jonkinlaisena lohdutuksen sanana kärsivälle kansalle tätä ei vielä voi mennä viemään tässä muodossa.

Ed. Z y s k o w i c z (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Hyvä, että ed. Alho puheenvuorossaan korosti tämän uudistuksen liittymistä laajempaan kontekstiin, mikä tarkoittaa enemmistöparlamentarismin tai niin kuin sanotaan enemmistödemokratian toteuttamista Suomessa.

Nythän monessa yhteydessä esimerkiksi puheenjohtaja Lipponen on korostanut ja eräät muutkin johtavat sosialidemokraatit sitä, myös presidenttiehdokas Ahtisaari omassa kampanjassaan, että hallituksella on eduskunnassa enemmistö ja hallitus voi sillä enemmistöllä toteuttaa sen kaltaista politiikkaa ja niitä uudistuksia, joita se oikeina pitää. Totuus on se, että meillä ei ole enemmistöparlamentarismia toteutettu. Tämä edellisessä uudistuksessa voimaan jäänyt ns. toimeentulon lakisääteisen perusturvan lepäämäänjättämissuoja on merkinnyt sitä, että hallituksen käsistä on puuttunut itse asiassa aika merkittäväkin väline toteuttaa omaa politiikkaansa. Se, että nyt tämä perusoikeusuudistus voimaan tullessaan merkitsee tämän lepäämäänjättämissäädöksen kumoamista, on myönteistä ja merkittävää.

Nyt ed. Alhon puheenvuorossa esitetyt näkökohdat antavat aiheen todeta, että on toivottavaa, että perustuslakivaliokunnassa tätä uudistusta käsiteltäessä ja pykäliä mahdollisesti uudelleen muotoiltaessa ja joka tapauksessa perusteluja kirjoitettaessa muistetaan se, että ollaan todellakin siirtymässä Suomessa enemmistöparlamentarismiin, enemmistödemokratiaan. Tämä tarkoittaa sitä, että perustuslaissa olevat perusoikeudet Suomessa, kuten muissakin länsimaisissa oikeusvaltioissa, tarkoittavat sellaisia yleistavoitteellisia sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia, jotka eivät estä hallituksia tulevaisuudessa normaalin sosiaalisen ja taloudellisen lainsää-

dännön alalla toteuttamasta omaa politiikkaansa. Ei missään Euroopan maassa, ja useassa on voimassa tällaiset taloudellis-sosiaaliset perusoikeudet, ei missään tulisi edes keskusteluun sellainen teema, että jos hallitus esittää vaikkapa lapsilisien alentamista, mitä toivottavasti seuraavakaan hallitus ei tule esittämään, sellainen uudistus olisi perustuslain vastainen. Mutta meillä tämä lepäämäänjättämistraditio saattaa johtaa tulkintoja tässä suhteessa harhaan, ellei perustuslakivaliokunta mietintöä kirjoittaessaan ole tarkkana.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen samaa mieltä ministeri Pokan ja ed. Alhon kanssa, että tämä on hyvin tärkeä lakiesitys. Se on tärkeä myös siltä kannalta, että nyt kolmen vuoden aikana on purettu palveluverkostoja ja heikennetty perusturvaa ilman, että on käyty kunnon keskustelua niistä arvoista, joita haluamme pitää yllä, kun rakennamme suomalaista yhteiskuntaa. Tämä antaa nyt mahdollisuuden tällaiseen laajaan keskusteluun siitä, minkälaista yhteiskuntaa me haluamme kehittää Suomesta.

Ongelma tässä on tietysti se, että Suomessa on toteutunut ns. tyytyväisyysyhteiskunta. Tämä on Galbraithin termi, joka tarkoittaa sitä, että enemmistöllä kansalaisista, vaikka on lama, suurtyöttömyys ja hätä monella ihmisellä, menee aika hyvin ja enemmistö vastustaa sellaisia muutoksia, jotka auttaisivat niitä hädänalaisia ihmisiä, jotka ovat lamasta joutuneet paljon kärsimään. Tämä on se suuri ongelma.

Pahaenteinen oli minusta ed. Zyskowiczin näkemys, että pitäisi vielä tämä lakisääteinen perusturvakin asettaa kyseenalaiseksi ja konjunktuurien armoille. Tämähän olisi se viimeinen niitti siinä, että edes jonkinlainen perusturva kaikkein köyhimmilläkin ihmisillä olisi tässä yhteiskunnassa.

Oikeusministeri Pokka: Arvoisa rouva puhemies! Minusta nyt jo tämä alkanut keskustelu osoittaa sen, että on kyllä tarpeen tässäkin talossa käydä keskustelua tästä tärkeysjärjestyksestä ja arvoista, mitä me suomalaisina tahdomme esimerkiksi yhteisesti kansalaisillemme suojaverkkona antaa. Kuitenkin haluan huomauttaa, kun korostin puheenvuorossani, että tällä perusoikeusuudistuksella Suomen perustuslakia muutetaan siihen suuntaan kuin yleensä länsimaisissa oikeusvaltioissa, ettei ole suinkaan niin, että esimerkiksi sosiaalisen turvan osalta Suomi olisi jotenkin ollut erikoisessa tilanteessa, vaikka meiltä on puuttunut perustuslaista tällaiset säännökset, mitä nyt ehdotetaan. Onhan meillä ollut eurooppalainen esimerkiksi sosiaalinen peruskirja, joka on asettanut tiettyjä velvoitteita perusturvalle. Sen vuoksi en kyllä yhdy ed. Zyskowiczin yleiseen arvioon, että länsimaissa ei ylipäänsä koskaan ole keskusteltu siitä, että minkälaiset sosiaalisten, taloudellisten ja sivistyksellisten oikeuksien pitää olla. Tämähän on vanha asia, joka on kansainvälisissä sopimuksissa ollut pitkään voimassa. Nyt me pyrimme sitten täsmentämään, mitä tämä sitten meidän yhteiskunnassamme merkitsee. Ehkä tämä tilanne, missä tätä keskustelua käydään, on vähintäänkin sopiva.

Ed. O. Ojala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toivottavasti tästä perusoikeusuudistuksesta on hyötyä kansalaisille. Kuultuani tätä keskustelua ja erityisesti ed. Zyskowiczin puheenvuoroa aloin epäillä, onko todellakin tarkoituksena vesittää asia jo alkuunsa.

Nimittäin jos ajattelemme vaikka tällä hetkellä lapsiperhettä, jossa perheen tulot voivat olla vaikka puoli miljoonaa markkaa kuukaudessa, niin he saavat lapsilisää ilman, että siitä aiheutuisi mitään vaikeuksia, kun sen sijaan köyhässä perheessä, joka on toimeentulotuen varassa, lapsilisät vähentävät heidän saamaansa toimeentulotukea. Toivottavasti tämä laki edes viimeistään pakottaisi tämän eduskunnan tekemään joidenkin oikeusprosessien ja muiden kautta toisenlaisia muutoksia, mitä nyt hallitus ei ole suostunut tekemään siitä huolimatta, että tämä epäkohta on täysin tiedossa.

Toivottavasti tästä laista on apua myös niille sairaille, joista on nyt jo tietoa, että kunnat eivät hoida heitä. Pari päivää sitten on mm. Kekomäki ollut eräillä terveydenhuollon päivillä. Lehdissä on ollut tietoja, että todellakin on käynyt ilmi se, että eräät potilasryhmät eivät saa sairauksiinsa hoitoa, toisin kuin täällä on väitetty.

Toivottavasti tämä laki auttaisi myös kansalaisia siinä suhteessa, että he voivat nostaa omilta tileiltään rahaa ilman, että täytyy odottaa esimerkiksi kuutta päivää, kuten olen kuullut: Vaikka heille on tileille siirretty rahaa, ihmiset voivat joutua jopa kuusi päivää odottamaan ennen kuin he pääsevät omiin rahoihinsa käsiksi.

Tällaisiin epäkohtiin, jotka kansalaisten arjessa tulevat esille, tämän lain avulla toivoisi ainakin löytyvän helpotusta.

Ed. A l h o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Zyskowiczille haluan huomauttaa, että aivan erittäin harvaa poikkeusta lukuunottamatta perustuslakivaliokunnassa on ollut hyvin laaja poliittinen yhteisymmärrys — mukaan lukien hallitus- ja oppositiopuolueet — siitä, mitkä lait ovat olleet sellaisia perustoimeentuloturvan osalta, että ne ovat jääneet lepäämään. Näiltä osin mielestäni ei voi ottaa sellaista kritiikkiä vastaan, että kysymys olisi ollut jonkinlaisesta suhdannepolitiikasta, vaan kyse on laajasta yhteisymmärryksestä. Mutta haluan korostaa kyllä sitä, että tämä järjestelmä on vain johtanut siihen, että hallitus on hyvin poukkoilevasti tehnyt erilaisia säästötoimenpiteitä, hypännyt paikasta toiseen ilman, että on ollut näkemystä siitä, mikä on kokonaisuus.

Nyt toivonkin, että tämä perusoikeusuudistus todella todella avaa mahdollisuuden sille, että voidaan käydä periaatteellista keskustelua siitä, minkälainen huolenpitojärjestelmä tässä maassa on, ja pidetään kokonaisuuksista myöskin huolta eikä juosta erinäköisten pikku porsaanreikien perässä.

Tästä myöskin, ed. Aittoniemi, tulevissa vaaleissa tulee olemaan kysymys. Nyt on kysyttävä niiltä ihmisiltä ja poliittisilta puolueilta, jotka ovat vaaleissa käymässä kamppailua kansalaisten äänistä, miten he aikovat pitää huolta ja kiinni kansalaisten perusoikeuksista. Ja kansalaiset antavat tuomionsa ja arvioivat sitten sen, miten on toimittu. Nythän on ollut tämmöinen hyvin sekava järjestelmä, jossa ei ole koskaan oikein tiedetty, miten valta ja vastuu kulkevat. Mielestäni tämä on hyvin tärkeä asia liittyen koko perusoikeusuudistukseen.

Olen täsmälleen ed. Anderssonin kanssa samaa mieltä, että nimenomaan arvokeskusteluun on myöskin aika nyt käydä käsiksi. Sivumennen sanoen keskiluokka on tällä hetkellä hyvin huolestunut siitä, että työttömyys on ensimmäistä kertaa koettelemassa sitä, ja sekin tuntee itsensä uhatuksi niin, että luulen, että tilausta tälle arvokeskustelulle on.

Lopuksi vielä ed. Ukkolalle siitä, onko ollut K.J. Långin työssä siintämässä entisten sosialististen maiden hallitusmuodot tai perustuslait. Ei todellakaan. Kyllä kysymys on ollut siitä, että Suomessa me olemme solmineet kansainväliset sopimukset tss-oikeuksista ja kaikesta muusta. Ja olemme olleet erittäin paljon jäljessä kaikesta siitä kehityksestä, johon nyt haluamme itseämme rinnastaa. Kysymys on ollut ennen kaikkea länsimaisesta paineesta ja ennen kaikkea myöskin siitä, että meidän sosiaali- ja terveysjärjestelmässämme muu huolenpito ei todellakaan ole mitenkään ylimitoitettua. Jäämme monessa asiassa valitettavasti vielä monen Euroopan maan jälkeen.

Ed. H e l l e : Arvoisa puhemies! Kysymys on laajasta uudistuksesta, mikäli se toteutuu, ja todennäköisesti toteutuu ainakin jossain määrin. Tässä yhteydessä haluan puuttua vain muutamaan näkökulmaan, en yksityiskohtiin lainkaan. Sen sijaan kyllä totean, että tarkoitukseni ei ole puuttua lainkaan valtaoikeuksiin. Totean vain sen verran, että voisimme tietysti siirtyä länsimaiseen demokraattiseen parlamentarismiin jossain vaiheessa.

Sen sijaan se kiihko, mikä tuli esiin ed. Zyskowiczin puheenvuorossa, oli hyvin pahaenteistä tämän uudistuksen toteutuksen ja myös ehkä läpimenonkin suhteen. Toivon, että valiokunnissa pysyttäisiin keskustelemaan asiat vähän toisella tavalla ja toisella tasolla ja saadaan tuloksellinen päätös tästä aikanaan.

Arvoisa puhemies! Valtiosäännön sisältämät perusoikeudet kuvaavat mm. valtiosäännöstä päättävien arvomaailmaa. Nyt voidaan kysyä, kuinka hyvin päätöksentekijät tuntevat kansalaisten nykyisen arvomaailman ja keiden arvoja perustuslain arvojen tulisi heijastaa.

Viime syksynä tulevaisuutta ja sen tutkimista koskevan selonteon yhteydessä kansanedustajille jaettiin tutkimus Suomalaisten arvot ja tulevaisuus. Siitä ilmenee, että tällä hetkellä suomalaisten tärkeimmät yksittäiset arvot liittyvät omaan terveyteen, henkilökohtaiseen sekä läheisten ihmisten turvallisuuteen ja hyvinvointiin sekä tunteeseen siitä, että itse pystyy vastaamaan asioistaan. Nämä arvot painottuvat luonnollisesti eri tavalla eri väestöryhmissä. On myös niin, että vaikka nämä arvot koetaan laajasti yhteisiksi, niiden saavuttamisesta vallitsee melko tavalla erilaisia käsityksiä. Kuitenkin tuosta tutkimuksesta ilmenee, että viimeisen vuoden aikana asenteissa on tapahtunut jonkinlaista siirtymää kohti sosiaalista vastuuntuntoisuutta ja itsekeskeisyys on vastaavasti vähentynyt. Huolestuttavana piirteenä tutkimuksessa on tulos, jonka mukaan kansalaisten asenteissa on tapahtunut siirtymä yksilöllisen elämänhallinnan korostamisesta kohti poliittista turhautumista, vieraantumista sekä taloudellista turvattomuutta.

Helsingin yliopiston tutkija Pekka Kosonen on ryhmitellyt kansalaiset asemansa perusteella

nykyisessä rakennemuutoksessa etenijiin, pärjääjiin ja putoajiin.

Etenijät ovat hyvin koulutettuja ja pystyvät etenemään urallaan. Heidän etenemisensä perustana on korkean koulutuksen lisäksi uuden tyyppinen tuotanto, esimerkiksi informaatioteknologian hyväksi käyttäminen, sekä siihen liittyvät, aiempaa itsenäisemmät ammatit, kuten toimittajat, erilaiset suunnittelu- ja tutkimustehtävät sekä teknologian valvontatehtävät. Tuon kaltaisia tehtäviä on kuitenkin vain rajallinen määrä.

Kolmijaossa pärjääjien asemaa luonnehtii se, että muutosten paineessa he säilyttävät entiset paikkansa yhteiskunnassa, mutta eivät enää etene. Valtaosa kaikista palkansaajista, siis työnsä talouden romahduksesta huolimatta säilyttäneet työntekijät ja toimihenkilöt, lukeutuu juuri pärjääjien ryhmään.

Putoajat taasen koostuvat niistä kansalaisista, jotka meneillään olevan rakennemuutoksen pyörteissä ajautuvat automaation ja teknologisen kehityksen seurauksena työttömiksi ja lopulta pitkäaikaistyöttömiksi. Näin käy helposti ohuen peruskoulutuksen omaaville ja iäkkäille työntekijöille.

Lähes kaikkien kansalaisten piirissä riippumatta siitä, mihin edellä mainituista väestöryhmistä he kuuluvat, koetaan suomalaisen hyvinvointivaltion ylläpitäminen edelleen tärkeäksi. Tästä huolimatta tutkijat toteavat, että kansalaisten odotukset ovat ristiriitaisia: Ihmiset haluavat monia asioita samanaikaisesti, vaikka kyseiset asiat olisivat toisensa poissulkevia.

Huolimatta siitä, että pärjääjät ja osin ehkä myös selviytyjät tiedostavat esimerkiksi lainsäädännöllä järjestetyn ansiosidonnaisen sosiaaliturvan merkityksen oman perheensä ja elämänsä kannalta, he voivat kuitenkin omaksua vaatimuksia verojen ja maksujen reippaasta alentamisesta, ja mikäli tällaiset vaatimukset menestyvät saattaa seurauksena olla hyvinvointivaltion palvelujen varsin nopea rapautuminen, joka taas puolestaan voimistaa sosiaaliturvan ja koulutuksen eriyttämisvaatimuksia. Nämä saattavat esiintyä vaatimuksina yksityisvakuutuksista julkisen sosiaaliturvan sijasta ja julkisesti tuettujen eliittikoulujen tuottamina valinnanvapausvisioina. Putoajien kannalta, joihin kuuluu mm. rajusti kasvava pitkäaikaistyöttömien ryhmä, hyvinvointivaltion ylläpitäminen on kuitenkin edelleen ratkaisevan merkityksellinen.

Näiden väljästi kuvattujen intressiryhmien keskinäisen solidaarisuuden ylläpitämiseksi on synnytettävä luottamus siihen, että poliittinen valta toimii erilaisten kuilujen tasoittamiseksi ja pystyy vastaamaan hyvinvointivaltioprojektin jatkamisesta ja oikeuttamisesta myös uuden teknologian ja työelämän olosuhteissa. Perusoikeudet ylläpitävät oikeusjärjestyksen kokonaisuutta. Ne tulisi ottaa vakavasti niin lakeja säädettäessä kuin lainsäädäntöä sovellettaessa.

Arvoisa puhemies! Voidaan kysyä, millä tavoin yhteiskunnan muuttuvat arvot ovat kohdelleet hallitusmuodon perusoikeussäännöksiä: onko omistamisen tai sananvapauden sisältö ja merkitys sama kuin 75 vuotta sitten. Tuskinpa vain! Omistamisoikeuden instituutio vasta teollistuvassa, vielä ylivoimaisen agraarisessa Suomessa, siis vuonna 1919, ymmärrettiin vapaudeksi käyttää ja vaihtaa tärkeintä omaisuutta, maata, ja toissijaisesti alkeellisia tuotantovälineitä ilman, että vapauteen puututaan valtion toimenpitein. Julkisen vallan osuus kansantaloudesta ja esimerkiksi tulonsiirtoja merkitsevän lainsäädännön painoarvo oli tuolloin vielä melko lailla olematon. Alkumodernin yhteiskunnan perusarvo kiteytyi taloudelliseen elinkeinovapauteen.

Vapausoikeudet olivat myös pitkälti kehittymättömiä. Vapauksien ei ajateltu, niin kuin nyt tehdään, olevan kansalaisten valtiollisesti säädeltyjä oikeuksia. Askelia tähän suuntaan kuljettiin jo itsenäisyyden ajan alusta lähtien säätelemällä esimerkiksi työvoiman suojasta ja elinkeino-oikeuksista. Tässä historian linjassa voidaan mainita viimeisimpinä oikeudellistumisen alueina omaisuuden suojaa monella tapaa rajoittavat ympäristönsuojelunormit.

Jos ajatellaan itsenäisyyden ajan Suomen erinomaisen vahvan ja moniin Länsi-Euroopan maihin nähden selvästi vahvemman omaisuuden suojan muodostumista, tulee kysyneeksi, miksi tällainen suoja on tarvittu. On todella hyvä muistaa, että vasta 1970-luvun puolella alettiin Suomessa laajemmin soveltaa myös muita perusoikeussäännöksiä kuin omaisuuden suojaa lainsäädäntöjärjestystä ratkaistaessa. Sanoisin, että tähän kehitykseen Suomessa oman panoksensa on tuonut maanjako ja maaseudun asuttaminen ensimmäisen ja toisen maailmansodan murrosjaksoina, joiden kautta omistaminen käsitteellistettiin ja tuotettiin myös kokonaisen kansakunnan ajattelumuodoksi eli erääksi arvoksemme. Omistaminen ja omistusoikeus rajattiin tavaroiden, maan ja vaihdannan suhteiden piiriin.

Tämä ajattelumalli sulkee nykyisessä markkinataloudessa ja vanhentuneen perusoikeussuojan vuoksi palkkatyöllään ja sosiaaliturvallaan

elävät käytännössä pitkälti agraarisen omistusoikeuden suojan eli vahvan perusoikeussuojan ulkopuolelle. Yhteiskuntamme tulonjakojärjestelmään kuuluvat sosiaaliset oikeudet etuuksiin. Esimerkiksi perhepoliittiset tuet tai yhteiskunnan ylläpitämä terveydenhuolto eivät ole ns. omaisuutta tai ne eivät ole sellaisia varallisuusoikeudellisia etuja, jotka nauttisivat hallitusmuodon takaamaa omaisuuden suojaa. Vastaavasti tuotantovälineiden omistus on entistä keskittyneempää. Laajakantoisia taloudellisia päätöksiä tekevät viranomaisten sijasta entistä useammin yksityisten yritysten ja pankkien johtajat.

Voimme hyvinkin arvioida, että palkansaajien perusoikeuksien suojan kannalta perinteistä ns. omaisuuden suojaa monin verroin tärkeämpää on suojata yleissitovuutta työehtosopimusjärjestelmässä ja oikeutta minimityöehtoihin. Kun Euroopan maiden taloudet integroituvat ja taloudellinen kilpailu lisääntyy, syntyy varmasti myös kotimaisia poliittisia vaatimuksia kaikkia työntekijäryhmiä suojaavien työsuhteiden vähimmäisehtojen poistamiseksi. Tuossa tilanteessa palkansaajilla täytyy olla myös perustuslain säännösten suojaa omien oikeuksiensa turvaamiseksi.

Lainsäädännöstä löytyy paljon muitakin järjestelyjä, jotka ovat saajansa kannalta taloudellisesti merkityksellisempiä kuin omaisuuden suojan piirissä olevat tavarat tai vaihdannan piirissä olevat sopimusoikeudelliset edut. Eräänä tällaisena alueena ovat hallinnollisten viranomaislupien varaiset, esimerkiksi maatalouden harjoittamista koskevat, oikeudet ja oikeutukset.

Tämä suunta yhteiskunnassamme oikeuttaa epäilemään, eikö perusoikeussäännösten uudistamisen yhteydessä tulisi nyt käydä läpi juuri kysymykset, jotka ovat ajankohtaisia nykyisen yhteiskunnan suurimpien ryhmien kannalta eli palkansaajien ja sosiaaliturvan varassa elävien palkkatyöstä syrjäytyneiden kannalta. Eikö nyt olisi aika jo määritellä omaisuuden suojan käsitteen alue uudestaan?

Arvoisa puhemies! Hyvinvointivaltion uudet haasteet, esimerkiksi perusoikeudeksi ymmärretty oikeus työhön, edellyttävät hyvinvointivaltiolta erilaisia poliittisia päätöksiä työttömyysongelman helpottamiseksi. Me emme vasemmistoliitossa hyväksy sitä ajatusta, että oikeus työhön olisi vain ohjelmallinen julistus, jollaiseksi se ollaan hallituksen perusoikeusesityksessä tekemässä. Oikeus työhön ja koulutukseen tulee ymmärtää niin, että kun työllistymistä ei voida lisätä riittävästi taloudellisella kasvulla ja elvytyksellä, valtion tulee ryhtyä yhteistoiminnassa työmarkkinajärjestöjen kanssa muuttamaan työelämän lainsäädäntöä, jakamaan työtä uudelleen sekä kouluttamaan uusiin ammatteihin.

Järkevästi hallittu hyvinvointivaltio sitoutuu pitkäaikaistyöttömyyden systemaattiseen rajoittamiseen. Työttömyys on katkaistava kaikissa tapauksissa määräajoin, jotta pitkäaikaistyöttömiksi joutuville luotaisiin mahdollisuus osallistua työelämään. Suuri pitkäaikaistyöttömien määrä on koko yhteiskunnan ongelma. Tämän toivoisi istuvan hallituksenkin havaitsevan monen vuoden toiminnan jälkeen.

Työttömyysturvan tulee olla kansalaisten yksilöllinen subjektiivinen oikeus, joka samalla sallii työttömäksi joutuvalle mahdollisuuden aktiiviseen opiskeluun ja uudelleensijoittumiseen yhteiskuntaan. Tämä oli myös Långin johtaman perusoikeuskomitean esitys, jonka pohjalta eduskunta edellytti tätä esitystä valmisteltavan. Näin ei olla nyt tekemässä.

Hallituksen esityksessä on myös luovuttu perusoikeuskomitean esityksestä niiltä osin, kuin siinä esitettiin yksilöllisinä oikeuksina oikeutta maksuttomaan ammattikoulutukseen osana oikeutta opetukseen sekä yksilöllistä oikeutta sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluihin. Nämä ovat kaikki palkansaajille omaisuuden suojaa monin verroin tärkeämpiä oikeuksia, joiden kehittäminen ja joihin panostaminen on hyvinvointivaltioprojektin ydinalueita. Ne eivät ole nyt saamassa vahvaa perusoikeuden suojaa, vaikka perusturvan lepäämäänjättämissuojaa esitetäänkin kumottavaksi.

Arvoisa puhemies! Lopuksi toivon, että porvarillisella taholla omaksuttaisiin se näkemys, minkä oikeusministeri esittelypuheenvuorossaan esitti, eli kysymys on pitkälti oikeudenmukaisesta jakamisesta. Näinhän tähän asti näitä asioita ei ole tässä talossa hoidettu.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Puutun vihoviimeisen kerran tähän hallitusmuodon 15 a §:n tarkoitukseen ja sisältöön, joka selkeästi murtaa lakiin sidotun perusturvan. Tässä enemmistöparlamentarismiin siirtymisen eräs pääarkkitehdeista, ed. Helle, kauppamiehiä silloin, kauhisteli ed. Zyskowiczin näkemystä siitä, että tämän lain tultua

voimaan ei mikään poliittinen hallitus ole sidottu siihen, minkä asteiseksi perusturva lailla säädetään. Näin ed. Zyskowicz sanoi. Minä ihmettelen, miksi ed. Helle samoin kuin muutkin täällä ovat kauhistelleet tällaista asiaa. Kyllähän se teillä silloin tiedossa oli, kun te puoliksi menitte jo myymään lepäämäänjättämissäännöstön aikanaan ja silloin vasemmisto sopi siitä, että loppukin toteutetaan silloin, kun perusoikeusuudistus toteutetaan. Ette kai te uskoneet koskaan sitä, että esimerkiksi porvarillinen hallitus tulisi lain säännöksillä huolehtimaan perusturvasta? Sen jälkeen kun se on enemmistöparlamentarismin käsissä, ajatukset ovat kokonaan toisia.

Mutta kansalaiset eivät tiedä, mitä vasemmisto silloin aikanaan teki, kun Helteen ponnesta myytiin lepäämäänjättämissäännöstö, josta menee nyt loput tässä perusoikeusuudistuksessa. Eli oppositiolta vietiin kaikki mahdollisuudet vaikuttaa hallituksen hirmuvaltaa vastaan silloin, kun on kysymys kansalaisten perusturvasta: "Kaik on mänt ja menkööt loputkin!" Näin on kai joku sanonut Karjalan maalla, mutta ei ihan Karjalan murteella, mutta turha sitä on nyt kauhistella, ed. Helle. Te tiesitte silloin, kun kauppoja ryhdyttiin tekemään. SMP vastusti sitä lujasti, ja tullaan näkemään, mihin tässä päädytään. Kaikki perusturva menee aikanaan periaatteessa poliittisen enemmistön määrättäväksi.

Ed. A l h o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Helle viittasi siihen, että oikeus työhön ei saisi olla julistuksenomainen. Tässä on mielestäni hyvin tärkeä kohta, johon toivon myös eduskunnan ja perustuslakivaliokunnan pysähtyvän. Nimittäin mielestäni on kritiikin paikka kyllä se, minkälaiset tulkintalinjat on omaksuttu juuri tällä vaalikaudella työttömyysturvan ja työllisyyslain osalta. Ne linjat ovat oikeastaan saneltu lähtien vain siitä, että meillä on niin korkea työttömyys ja sen valtiontaloudelliset vaikutukset ovat olleet niin korkeat.

Mielestäni huono asia on ollut, että yhden äänen enemmistöllä on omaksuttu se tulkintalinja, jolla nyt tavallaan on hyväksytty se tosiseikka, että ihmisiä mieluummin pidetään passiivisina kotona pienellä toimeentulolla, kuin aktiivisen työllisyyspolitiikan kautta järjestettäisiin ihmisille mahdollisuus ihmisarvoiseen elämään ja oman toimeentulon hankkimiseen. Tämä toivon mukaan nyt korjautuu ja voidaan myös palata kestäviin tulkintalinjoihin työn oikeuden ja siitä saatavan toimeentulon osalta.

Enkä malta olla vielä lopuksi sanomatta ed. Aittoniemelle myöskään sitä, että hallitusmuodon mukaan: "Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Lainsäädäntövaltaa käyttää eduskunta yhdessä tasavallan presidentin kanssa. "Jos Suomen kansalaiset ovat sitä mieltä, että valitsevat sellaisen valtiovallan käyttäjän, joka tarkoittaa suomeksi sitä, että kaik on mänt ja saa mennä entisetkin, niin silloin Suomen kansa ei voi syyttää muita kuin itseään tyhmyydestä. Mutta minä luotan Suomen kansaan.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemelle totean, että on aivan väärin syyttää vasemmistoa siitä politiikasta, mitä Ahon hallituksen toimin maassamme on tehty. Toisaalta voin sen verran tunnustaa, että olen ollut kyllä pettynyt keskustapuolueen erittäin epäsosiaaliseen linjaan, jota se on hallituksessa tehnyt. (Ed. Aittoniemi: Voidaan puhua poliittisesta petoksesta!) — Aivan, olemme samaa mieltä siitä.

Ed. K a l l i o m ä k i : Puhemies! Uskon, että tästä eduskunnasta löytyy lopulta merkittävä enemmistö niitä kansanedustajia, jotka tiedostavat perusoikeusuudistuksen historiallisen merkityksen. Kun oikein pinnistän, niin jaksan vielä uskoa, että esimerkiksi ed. Zyskowicz voi kuulua siihen joukkoon, vaikka hänen toistuvat puheenvuoronsa muuta puhuvatkin. Mutta aika näyttää.

Puhemies! Siksi tälle uudistushankkeelle ja sen järkevälle muotoutumiselle eduskunnassa voidaan antaa ja on annettava kaikki mahdollinen tuki. Hyvinvointiyhteiskunnan saavutukset, taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset sekä ympäristöön liittyvät perusoikeudet, on vihdoinkin kirjattava perustuslakiin. Klassiset vapausoikeudet, kansanvallan turvaavat poliittiset oikeudet sekä viranomaisten ja lainsäätäjän työtä velvoittavat ja ohjaavat sosiaaliset oikeudet liittyvät toisiinsa. Ne edellyttävät toisiaan voidakseen toteutua täysimääräisinä.

Perusoikeuksilla on tärkeä tehtävänsä myös suomalaisten yhteenkuuluvaisuuden lisäämisessä. Perusoikeuksien toteutumisen kautta toteutuu myös todellinen kansalaisuus, sanotaanko: jäsenyys yhteisössä. Perusoikeuksien tulee osaltaan toimia kansan yhteisenä moraaliperustana ja ohjenuorana, jonka kautta ylitetään poliittiset, uskonnolliset, alueelliset ja kielelliset eroavaisuudet. Siksi uudet perusoikeussäännökset on muo-

toiltava mahdollisimman selkeästi niin, että jokainen suomalainen ne voi ymmärtää. (Ed. Aittoniemi: Tasosta määrätään lailla!)

Perusoikeusuudistusta on voitava arvioida eduskuntakäsittelyssä perusteellisesti ja ilman päivänpolitiikan houkutusten painolastia, joka raskaasti näyttää painavan ed. Aittoniemen harteita. Ovathan uusittavat perusoikeutemme tarkoitetut elämään pitkään: kymmeniä vuosia, yli lamojen, pahojenkin, ja yli nousukausien. Haluan osoittaa nämä sanat koko eduskunnalle, omille ryhmätovereilleni, muille opposition kansanedustajille ja yhtä lailla tietenkin hallituspuolueiden edustajille. Pelkään, että kuluneen vaalikauden kipeät kokemukset: massatyöttömyys, säästölait ja sosiaaliturvan leikkaukset, voivat luoda liiankin synkät puitteet uudistuksen käsittelylle. Uudistuksen epäilijöiden toivon kykenevän katsomaan yli nyt kokemamme vaikean ajan mm. sen vuoksi, että nykyinen hallitus ei tule soveltamaan käsittelyssä olevia uusia perusoikeussäännöksiä.

Ainakin itse suhtaudun uudistukseen ja sen käynnistäneen eduskuntaryhmien sopimuksen toteutumiseen luottavaisesti. Teen sen, vaikka juuri tänään jouduin kyllä toteamaan, että eivät nuo sopimukset aina näköjään pidä paikkaansa. Nimittäin tänään hallitusryhmät ovat, vastoin eduskuntaryhmien selkeätä sopimusta, toisessa asiassa, Eta-sekakomitean puheenjohtajuusasiassa, muotoilleet päätökset täysin uudestaan. Se on ainakin minun eduskuntaurallani aivan historiallinen tapahtuma. No, se on kuitenkin toinen asia ja siihen varmaan voidaan palata muissa yhteyksissä.

Pidän myös mahdollisena, että enemmistöparlamentarismin toteutuminen voi tapahtua täyteen mittaansa tämän perusoikeusuudistuksen myötä.

Puhemies! Perusoikeusuudistusta on koko prosessin ajan moitittu siitä, että hyvinvointia ja työllisyyttä pyritään luomaan lakipykälillä DDR:n malliin. Siihen ed. Alho jo viittasi, ja tuota kliseetä on ed. Zyskowicz tässä salissa hyvin useaan otteeseen aiemmin käyttänyt (Ed. Laine: Ja ministeri Viinanen toisinaan!) — ja Viinanen myös toisinaan. — Tällainen uudistuksen ja sen lähtökohtien aliarviointi kielii jostakin muusta kuin aidosta pyrkimyksestä perusoikeuksien takaamiseen kansalaisille, ehkä poliittisesta asenteellisuudesta tai silkasta ymmärtämättömyydestä. Jokaiselle kansanedustajalle lienee selvää, että lakipykälien ja yhteiskunnallisen todellisuuden välillä tulee toki vallita vissi vastaavuus. Perusoikeussäännöksillä ei siis ratkaista toimeentulo-ongelmia. Mutta toisaalta perusoikeussäännösten ympäripyöreydellä ei ongelmia myöskään poisteta tai siirretä pois yhteiskunnallisesta keskustelusta.

Perusoikeusnormit ovat osoituksena yhteiskunnan perusarvoista. Niillä asetetaan tavoitteet, joihin yhteiskunnassa pyritään. Niillä luodaan jokaisen suomalaisen, mutta erityisesti heikommin eväin elämän polulle lähtevien vähimmäissuoja. Kuitenkin vastuu perusoikeudet toteuttavista poliittisista päätöksistä on hallituksella, sen ministereillä ja lopulta eduskunnalla. Perusoikeusnormit voivat vain olla takeena siitä, että kansalaisten perusoikeudet, esimerkiksi oikeus työhön ja oikeus toimeentuloon, ovat tärkeitä poliittisessa päätöksenteossa. Tarvitaan päätöksiä ja politiikkaa, jonka nimenomaisena ja julkilausuttuna johtotähtenä on perusoikeuksien toteuttaminen.

Suomi ja Suomen kansa elävät nyt yhtä historiansa vaikeimmista kausista, ehkä sodanjälkeisen ajan vaikeinta, ja sen tunnusmerkkinä on laaja ja yhä laajeneva työttömyys. Näen tilanteessa vakavan loukkauksen puolen miljoonan suomalaisen perusoikeuksia kohtaan.

Hallituksen esityksessä todetaan työn oikeudesta seuraavaa: "Julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön." Sanamuoto ei turvaa kansalaisille mahdollisuutta vaatia käräjäoikeudessa työpaikkaa, eikä sellaista säännöstä voida tietenkään kirjoittaakaan. Mutta oikein tulkittuna ja mahdollisesti hallituksen esitystä hiomalla perusoikeuksien kautta on tunnustettava jokaisen suomalaisen oikeus elättää itsensä ja perheensä oman työnsä tuloksilla. Tämän oikeuden tulee viitoittaa hallituksen ja eduskunnan työtä. Julkiselle vallalle on asetettava velvollisuus kaikin mahdollisin keinoin turvata tämä kansalaisten luovuttamaton oikeus. Tämän päivän Suomessa työn perusoikeus puuttuu puolelta miljoonalta ihmiseltä. Työn oikeuden vajavainen toteuttaminen koskettaa välittömästi tai välillisesti jopa kahta miljoonaa suomalaista.

Vaikka säännös oikeudesta työhön sisältyy nykyiseenkin perusoikeuslukuun, on julkinen valta, jota hallitus edustaa, laiminlyönyt oikeudellisen, moraalisen ja poliittisen velvollisuutensa. Itse en kuulu niihin, jotka pyrkivät aina ja kaikessa juridisoimaan poliittiset ongelmat. Siksi en ole kutsumassa oikeutta koolle, vaikka hallituksen laiminlyönnit työn oikeuden toteuttamisessa ovatkin ilmiselviä.

Arvoisa puhemies! Mielestäni hallituksen esitys uusiksi perusoikeussäännöksiksi antaa pohjaa uudistukselle. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä on aiemmissa kannanotoissaan antanut uudistuksen valmistelulle tunnustusta, vaikka olemme esittäneet myös kritiikkiä sen vuoksi, että uudistusprosessin edetessä sitä on pyritty vesittämään. Olisimme pitäneet tärkeänä myös sitä, että eduskuntaryhmiä olisi kuultu vielä ennen hallituksen esityksen antamista. Nyt niin ei käynyt.

Olemme kritiikissämme katsoneet, että perusoikeustyöryhmän esitys, josta hallituksen esitys poikkeaa vain hyvin vähän, erkani liiaksi perusoikeuskomitean ehdotuksista. Perusoikeusuudistuksen perusta ei ole kestävä, jos suurin huomio kiinnitetään siihen, voidaanko sen kautta lisätä tai vähentää valtion talousarvion määrärahoja. Valiokuntakäsittelyssä onkin erityinen huomio kiinnitettävä työn oikeutta, sosiaalisia oikeuksia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsitteleviin pykäläehdotuksiin. Tämä tulee olemaan juuri sitä arvokeskustelua, jota niin usein tässäkin salissa on perätty.

Presidentinvaalikampanjansa aikana uusi tasavallan presidentti Martti Ahtisaari totesi, että Suomen valtiosäännön eri osia pohtiessa ei voi välttyä saamasta sekavaa vaikutelmaa. Jatkuvat ja eri tavoin valmistellut osauudistukset ovat tehneet Suomen valtiosäännöstä hajanaisen ja tilkkutäkkimäisen. Perustuslain tulisi olla selkeä ja ytimekäs kokonaisuus. Nyt Suomen perustuslait eivät täytä tätä tehtävää. Ne tulisikin kirjoittaa yhdeksi ja yhtenäiseksi laiksi, kuten Ahtisaari ehdotti. Mielestäni hallituksen ja eduskunnan on otettava haaste vastaan. Perusoikeusuudistuksen käsittely ja toteuttaminen voisivat olla ensimmäinen askel, joka muodostaa tulevan Suomen perustuslain rungon ja perusarvot. Tämän ytimen ympärille voitaisiin kirjoittaa perustuslaki, joka korvaa hallitusmuodon ja valtiopäiväjärjestyksen, jotka jo nimellään viestivät menneestä maailmasta.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Jotta voisin olla kerrankin tyytyväinen itseeni, niin yhden puheen vielä käytän tästä asiasta.

Ed. Kalliomäki puhui ryhmien kesken tehdystä sopimuksesta. Jos oikein käsitin, hän tarkoitti vuotta 1992 silloin kesällä, mitä tulee lepäämäänjättämisäännökseen ja enemmistöparlamentarismiin siirtymiseen. Löytyy pöytäkirjoista, kun minä silloin kokemattomana poliitikkona — en ole kokenut vieläkään — varoitin vasemmistoa: Älkää lähtekö mukaan, tässä on poliittisen petoksen tuoksu! Te vain lähditte silloin siihen mukaan. Nyt ed. Zyskowicz sanoi jo ja selkeästi ilmaisi sen, että tämä laki on tavoitelaki, tietyllä tavalla hyvin juhlallinen ja pyhä tavoitelaki, jossa luetellaan tavoitteet, mutta tavallisen lainsäädännön alueella määritellään perusturvan taso. Sen tekee aina enemmistö, joka on hallituksessa.

Näin ollen petos on tapahtunut. Ed. Zyskowiczin puhe jo osoitti sitä. Olen ollut täysin oikeassa vuoden 1992 kesäkuussa. Sen voitte varmasti myöntää, myös ed. Kalliomäki. Mutta tarkoituksena teillä oli silloin se, että te myytte nämä hommat pois. Kun eräänä päivänä te olette itse hallituksessa, silloin te käytätte näitä aivan samalla kuin tänä päivänä oikeistohallitus. Köyhän asiaa ei koskaan muista kukaan missään vaiheessa. Tehdään vain sellaiset lait, että jää oikeus määrätä eräässä vaiheessa asioista niin kuin itse haluaa välittämättä siitä, mikä on seuraus.

Ed. Nikula: Arvoisa puhemies! Kuulun myös niihin, jotka pitävät hyvänä asiana, että perusoikeusuudistus on saatu nyt eduskunnan käsittelyyn. Tästä kiitos kuuluu suurelta osin oikeusministeri Hannele Pokalle, joka on hyvin määrätietoisesti johtanut viime vaiheen valmistelua. Uudistuksesta ei tosin olisi tullut mitään ilman ylijohtaja Långin komitean perustavaa laatua olevaa työtä. Jatkotyössä kävi, niin kuin usein käy, että kehiin astuivat vesittäjät, ensin valtiovarainministeriö, jonka vaatimuksesta asetettiin pahimmista perusoikeuspurnaajista koostunut työryhmä. Ministeri Pokan ansiota on, että tuon työryhmän työ loppuvaiheessa tuli eduskuntaryhmien arvioitavaksi ja uudistuksesta tuli eräänlainen kirkko keskelle kylää tässä valmisteluvaiheessa, niin että pääpiirteissään tähän voi olla tyytyväinen.

Vihreä eduskuntaryhmä on osallistunut valmisteluun ministeri Pokan johdolla ja antanut kannanottonsa pariinkin otteeseen valmisteluvaiheessa. Yleisesti olemme puoltaneet esityksen eteenpäinviemistä. Yksi ongelma tulee olemaan lepäämäänjättämissäännöksen kumoaminen, lähinnä siis perusturvasäännöksen kirjoitustapa, johon täällä on viitattu. Nähdäkseni se on kirjoitettu tarpeettoman väljäksi, kun sanotaan, että lailla taataan perusturva. Lakia voidaan sen jälkeen muuttaa miten vain.

Sinänsä lepäämäänjättämissäännöksen kumoaminen on perusteltu tavoite. Sen kumoamista valmisteltaessa käytiin läpi useita kymmeniä

eurooppalaisia, länsimaisia ja myös afrikkalaisia oikeusjärjestyksiä eikä se tullut missään vastaan. Se on suomalainen ikioma keksintö, joka alun perin oli säädetty eduskuntauudistuksen yhteydessä, kun pelättiin lähinnä työväenliikkeen vaikutusvaltaa parlamentissa. Porvareiden jarruna se vuosikymmenet toimikin. Sen perusongelma oli se, että poliittinen vastuu hämärtyi. Kun hallitus ei voinut yksin saada lainsäädäntötyötä vietyä eteenpäin, sen virheetkään eivät tulleet sillä tavalla selviksi ja se, kuka niistä vastuun kantaa.

Meidän poliittinen elämämme oli hyvin sameata siihen aikaan, kun lepäämäänjättämissäännös täysillä oli voimassa. Se myös johti ponsitehtailuun, joka on ikävällä tavalla heikentänyt eduskunnan lausumien yleistä arvostusta. Ponsi oli yleensä se, jolla määrävähemmistö saatiin kuitenkin pidättäytymään lepäämään jättämisestä. Ponnet yleisesti tiedettiin itse asiassa eduskunnan vähemmistön toivomuksiksi. Nyt tilanne on täysin toinen. Esimerkiksi oikeusministeriössä eduskunnan lausumat otetaan hyvin vakavasti ja niitä pidetään arvossa.

Tässä keskustelussa ja aikaisemmassakin perusoikeuskeskustelussa on perusoikeusuudistusta usein vastustettu sillä mielellä, että tässä mennään ikään kuin liian pitkälle. Tämä on jollakin tavalla suomalaista perusoikeusarkuutta. Se on tullut esille vuosien kuluessa. Muistan hyvin, kun jo 70-luvulta lähtien on toivottu, että Suomi voisi liittyä Euroopan neuvostoon, jonka keskeinen instrumentti on Euroopan ihmisoikeussopimus. Siitä ei saanut puhua. Se torjuttiin. Viimeinen kielteinen kannanotto viralliselta taholta on ministeri Pertti Salolaisen vuodelta 88. Sitten Suomi viime hetkellä ennen Itä-Euroopan kansandemokratioita liittyi Euroopan neuvostoon. Nyt vastustajat oikealla, keskellä, vasemmalla antavat silmää räpäyttämättä valita itsensä kerta toisensa jälkeen Euroopan neuvoston Suomen valtuuskuntaan.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukset ovat perusoikeuksia turvaavina olleet hyvin keskeisenä tekijänä oman aikamme merkittävimpään murrokseen, sosialismin romahtamiseen. Ne länsimaiden toimesta vaadittiin Etykin kolmanteen koriin. Siellä ne pysyivät ja kiven pinnassa työtään tekevän vesipisaran tavoin mursivat kansandemokratiat ja kommunismin. Tämä on yksi tärkeä esimerkki siitä, mitä ihmis- ja perusoikeudet voivat saada aikaan yhteiskunnassa.

Perusoikeudet eivät voi tietenkään taata hyvää elämää ja yhteiskuntaa, mutta ilman niitä näihin tavoitteisiin ei voida päästä. Täällä on monesti puhuttu perustuslaillisista toimeksiannoista, joita perusoikeussäännökset hyvin pitkälle ovat. Ne edellyttävät muuta lainsäädäntöä toteutuakseen täysimittaisesti yhteiskunnassa. Tosin meillä oikeuskäytännössä yhä useammin on myös suoraan viitattu perusoikeussäännöksiin, esimerkiksi yhdenvertaisuusäännöksiin, kun on jaettu oikeutta. Tällaisia päätöksiä löytyy myös sananvapauden puolelta ja rakennusasioissa.

Toinen tärkeä tehtävä perusoikeuksilla yhteiskunnan kehittämisen ohella on taata se, että kun joudutaan tällaiseen tilanteeseen, missä nyt ollaan, jossa etuuksia joudutaan heikentämään ja yhteiskunta painuu taloudellisesti alas, vain perusoikeusjärjestelmä pystyy pitämään huolen siitä, että taloudellisen paineen taakka jakautuu yhteiskunnassa oikeudenmukaisesti. Kukaan varmaan tässä eduskunnassa ei kuvittele, että perusoikeuksilla voidaan torjua lama. Se tapahtuu muilla keinoin, ja siinä eduskunnalla sinänsä on keskeinen vastuu. Mutta kun laman vaikutuksia jaetaan, kun joudutaan ottamaan ihmisiltä pois jotakin sellaista, mitä heille on luvattu, ainoastaan perusoikeudet takaavat sen, että tässä taakka jakautuu todellakin yhtä tasaisesti ihmisten kantokyvyn mukaisesti. Tässä suhteessahan tilanne on ollut aika heikko, koska lepäämäänjättämissäännös on ollut toistaiseksi ainoa, mihin on turvauduttu, eikä se ole antanut suojaa peräkkäisiä, useina vuosina tapahtuvia huononnuksia vastaan.

Toinen kysymys, johon perusoikeuskeskustelussa usein puututaan, on se, miksei mieluummin puhuta ihmisten perusvelvollisuuksista. Meillä perustuslaissa vanhastaan on kaksi nimenomaista velvollisuutta todettu, oppivelvollisuus ja asevelvollisuus, ja nämä säilyvät tässä uudistuksessa. Olennaista on, että jokaiseen perusoikeuteen sisältyy muille velvollisuus kunnioittaa ja noudattaa sitä. Se koskee myös viranomaisia, koskee muita yksilöitä. Jos ihmisen varallisuuspiiri, vapaus, sananvapaus taataan hänelle oikeutena, se merkitsee muille kieltoa, velvollisuutta pidättäytyä näistä loukkauksista. Se koskee yhtä hyvin yksityisiä kuin julkisiakin yhteisöjä. Samalla lailla taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia perusoikeuksia koskevat säännökset asettavat velvoitteita yhteiskunnalle siitä, miten yhteiskuntaa on syytä kehittää tai miten huonoina aikoina on mahdollista ryhtyä säästötoimenpiteisiin. Tältä osin keskustelu on ollut todella aika vaatimatonta, mutta kirjallisuudesta löytyy tätä koskevia näkökohtia.

Yksi olennainen perusvelvollisuus, joka perusoikeusuudistuksesta löytyy, ovat syrjintäkiellot. Nehän sisältävät velvollisuuden pidättäytyä sekä yksilöiden että julkisyhteisöjen ja muiden yhteisöjen osalta toimista, jotka asettavat ihmiset eriarvoiseen asemaan jonkin asiattoman perusteen johdosta. Jokainen meistä kuuluu elämänsä aikana johonkin vähemmistöön. Siinä mielessä vähemmistöt eivät ole pysyviä. On tietysti ihmisiä, joiden elämä alun perin asettaa heidät tällaiseen tilanteeseen, mutta kaikki me olemme joskus olleet nuoria, sairaita tai tulemme, toivon mukaan jokainen meistä, kokemaan myös vanhuuden. Nämä kaikki merkitsevät vähemmistössä oloa, ja syrjintäkiellot siinä mielessä, vaikka ne suojelevat vähemmistöä, kuitenkin suojaavat myös enemmistöä. Vanha totuus on, että yhteiskunnassa, jossa vähemmistöjä ei sorreta, myös enemmistön tilanne on paras mahdollinen.

Arvoisa puhemies! Täällä on jo tuotu esille yhdenvertaisuutta lain edessä koskeva säännös ja yleensä näiden säännösten kirjoitustapa. Nythän säännökset koskevat Suomen kansalaisia. Hallitusmuodon perusoikeusluettelo alkaa säännöksellä, jonka mukaan "Suomen kansalaiset ovat yhdenvertaiset lain edessä". Säännöksiä on käytännössä jo pitkään tulkittu niin, että kansalaisuus ei ole ehdoton edellytys esimerkiksi yhdenvertaisuussäännöksen soveltamiselle, ja nyt nämä kirjoitettaisiin niin, että kaikki ihmiset Suomessa ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Tämä säännös tekee mahdottomaksi yhden hallituksen iljettävimmistä esityksistä, jonka me olemme saaneet tänne, sen jossa ulkomaiset yritysjohtajat verotuksellisesti asetettaisiin suomalaisia edullisempaan asemaan. Tällaista lainsäädäntöä mahdollisesti jo nykyinen yhdenvertaisuussäännös estää hyväksymästä. Missään tapauksessa perusoikeusuudistuksen jälkeen tuota lakia ei voida enää soveltaa. Se on monessa muussakin suhteessa tietysti aivan toivoton ja huono, hyljättävä lakiesitys. Mutta tämä on minusta hyvä esimerkki siitä, miten perusoikeussäännökset myös voivat suojata lainsäätäjää todellisilta typeryyksiltä. (Ed. Sasi: Esitys on huono, mutta puhujan tulkinta on väärä!) — Tulkinta tulee tarkastettavaksi tässä salissa sekä asiallisesti että poliittisesti. Pidän tulkintaani jotakuinkin yksiselitteisesti ainoana mahdollisena.

Arvoisa puhemies! Suomalaiseen järjestelmään kuuluu se, että perusoikeuksista voidaan lailla säätää poikkeuksia. Täällä on jatkuvasti käsittelyssä eri vaiheissa lakiehdotuksia, jotka ehdotetaan säädettäväksi ns. perustuslain säätämisjärjestyksessä. Tätäkään järjestelmää ei yleensä muissa maissa tunneta. Perustuslakivaliokunta on hiljattain, tänään, käsitellyt esitystä, jossa näyttäisi siltä, että paremmalla valmistelulla, huolellisemmalla säännösten kirjoittamisella laki voitaisiinkin säätää tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä. Meille on jollain tavoin pesiytynyt ajattelu, että kun ei viitsitä nähdä sitä vaivaa, että otetaan huomioon perusoikeussäännökset ja kirjoitetaan säännökset sen mukaan, niin tehdään ikään kuin reikä perustuslakiin, josta erilaiset lainsäädännölliset monstrumit sitten mahtuvat.

Ei ole aivan yhdentekevää Suomen imagon kannalta näyttää maailmalle uutta hyvää perusoikeusjärjestelmää tai edes tätä vanhaa, pitkään yhteiskuntaa palvellutta, johon on tehty satoja lainsäädännöllisiä poikkeuksia. Tällaista valtiota Euroopassa ja maailmassa pidettäisiin jonkinlaisena Pohjolan tai Euroopan bysanttina, maata, joka ylpeilee perusoikeussäännöksillään, mutta kymmeniä kertoja parlamenttikaudessa poikkeaa niistä. Tätä poikkeuslakimahdollisuutta ei tässä esityksessä sinänsä ehdoteta muutettavaksi. Pitäisin erittäin tarpeellisena, että lainvalmistelussa entistä enemmän painotettaisiin sitä, että kirjoitetaan lait niin, että tätä poikkeamismahdollisuutta ei tarvita. Tähän liittyy sekin tärkeä näkökohta, joka on hiljattain, useamman vuoden ajan tosin perustuslakivaliokunnan käytännössä, noussut esiin, että Suomea sitovista kansainvälisistä sopimuksista ei voida tehdä missään lainsäädäntöjärjestyksessä poikkeusta. Nyt kun meidän perusoikeusjärjestelmämme toivon mukaan yhä enemmän vastaa myös niiden useiden kymmenien ihmisoikeussopimusten sisältöä, joihin Suomi on sitoutunut, poikkeamismahdollisuus myös olennaisesti rajoittuu.

Ed. L a i n e: Rouva puhemies! Mielestäni hallituksen esitys aivan liikaa alistuu valtiontaloudellisille näkökohdille. Olin kyllä huomaavinani muun muassa ed. Zyskowiczin katsoneen, ettei ole riittävästi näitä näkökohtia otettu huomioon. Ymmärsin nimittäin ed. Zyskowiczin viittauksen niin, että hallituksen esitys ei anna riittäviä mahdollisuuksia ns. enemmistöparlamentarismin soveltamiselle. Siinä yhteydessä hän mainitsi, ettei Euroopassa olekaan sellaisia maita, jotka antaisivat niin suuren suojan perusoikeuksille, perusturvalle, kuin mikä Suomessa on käytäntönä ja mihin tämä hallituksen esitys tähtää. Minä tulen tähän erityiskysymykseen

myöhemmin palaamaan, mutta halusin jo tässä alussa ed. Zyskowiczin maininnan todeta.

Kuten täällä eräissä aikaisemmissakin puheenvuoroissa jo tuli todettua, perusoikeuskomitean mietintö ainakin kansalaisten etujen kannalta katsoen oli olennaisesti parempi kuin työryhmän esitys ja sittemmin myös tämä hallituksen esitys. Se, että komitean esityksestä on lähdetty kulkemaan taaksepäin, huonompaan suunnaan, niin kuin ymmärrän, on seurausta siitä, että tässä maassa ja myös tässä talossa ovat vallassa konservatiiviset ainekset, jos nyt näin voi nimittää esimerkiksi ed. Zyskowiczia, ed. Sasia, ministeri Viinasta ja eräitä muita. Ed. Sasi on nähnyt erittäin suuren vaivan siinä, ettei vain lakiin tule mitään sellaista täsmällistä sisältöä, joka olisi kansalaisten perusturvaa ja perusoikeuksia suojaamassa. Luulen, että nämä näkökohdat aiheuttivat sen, että työryhmä alkoi vetää taaksepäin siitä, mitä itse komitea aikanaan esitti.

Tämä on valitettavaa. Se on valitettavaa varsinkin tällaisena aikana, jolloin taloudellinen lama ja yhteiskunnalliset olosuhteet nimenomaan edellyttäisivät kansalaisiin kohdistuvan turvan parantamista, kehittämistä ja lisäämistä. Siitähän nuo perusturvavaatimukset ja perusoikeusvaatimukset ovat lähteneet. Nyt siis on otettu vesittäviä askelia komitean alkuperäisen ehdotukseen nähden.

Tosin on myönnettävä, mihin täällä muistaakseni ed. Kalliomäen puheenvuorossa viitattiin, että meillähän on hallitusmuodossa ollut tähänkin saakka työllisyyden turvaa koskeva maininta. Sehän oli alun perin varsin vaatimaton lausuma, jonka mukaan työvoima oli valtion erityisessä suojeluksessa. Vuonna 1972 perustuslakiin lisättiin silloisen kansanedustajan Knuuttilan ehdotuksen pohjalta säännös, joka täsmensi työn saannin turvaan liittyvää oikeutta. Nykyisen, Ahon hallituksen aikana tätä turvaa on käytännössä heikennetty muuttelemalla työllisyyslain sisältöä olennaisella tavalla. Viittauksellani Hallitusmuodon 6 §:n 2 momenttiin halusin todeta sen, että vaikka laissa on ollut melko lailla myönteinen sisältö, se ei kuitenkaan ole työn saannin oikeutta riittävästi turvannut.

Ministeri Pokka sanoi, että on pyritty yksimieliseen esitykseen, ja hallituksen esitys on ilmeisesti sitten hallituksen sisällä yksimielinen. Kuitenkin on ollut havaittavissa eräissä kokoomuslaisissa puheenvuoroissa ja tänään myöskin täällä istuntosalissa, että soraääniä kuuluu kokoomuksesta jopa hallituksen esityksen muotoiluja kohtaan.

Hallituksen esityksen perusteluista luin seuraavan lauseen: "Hallitusmuodon perusoikeussäännöstö heijastaa monessa suhteessa omaa aikakauttaan." Tämä on varmasti tosiasia ollut ja on. Ehkä voisi lisätä, että tämä aikakausi nyt näyttää olevan Ahon — Viinasen hallituksen aikakausi ja se kyllä näkyy esityksen sisällössä.

Tässä yhteydessä palautan mieliin ministeri Viinasen eduskuntasalissa joitakin kuukausia sitten käyttämän puheenvuoron, jossa hän paheksui sitä, että perustuslakivaliokunta on toimeentulon lakisääteistä perusturvaa koskevia lausuntoja antaessaan tehnyt jopa äänestysratkaisuja. En muista, tuliko ministeri Viinasen väite silloin täällä oikaistuksi, mutta olen tuon äänestyksen jälkeenpäin tarkistanut ja totean, että silloin ei kyllä vedetty arpaa — kysymys oli arvanvedosta — toimeentulon lakisääteisestä perusturvasta, vaan perustuslain tulkinnasta: olisiko käytettävä 67 §:n mukaista säätämismenettelyä vai ei.

Ed. Nikula äsken käsitteli poikkeuslakikysymystä, ja tarkoitukseni oli myös siihen lyhyesti viitata. Perusturvakomiteahan esitti tästä luovuttavaksi tai ainakin suuntauduttavan niin, että luovutaan poikkeuslakimenettelystä. Nyt työryhmä ja hallituksen esitys ovat tämän kysymyksen sivuuttaneet.

Nyt palaan ed. Zyskowiczin puheenvuoroon. Ellen nyt aivan väärin ymmärrä hallituksen esityksen perusteluja, niin mielestäni perustelujen sivulla 12 selkeästi todetaan, että Euroopassa on sellainen maa — niitä on muitakin, mutta tässä puhutaan nyt Saksasta — jossa kansalaisten perusturva on hyvin voimakkaasti ja tarkasti säädelty. Hallituksen esityksen perusteluissa sivulla 12 sanotaan nimittäin näin: "Toinen merkittävä ero Suomeen verrattuna on se, että Saksan perustuslaki nimenomaisesti kieltää poikkeuslakimenettelyn eli mahdollisuuden poiketa perustuslaista sen tekstiä samalla muuttamatta. Kun perustuslaki toisaalla kieltää puuttumasta missään tapauksessa perusoikeuksien ydinsisältöön, tietyn rajan ylittäviä perusoikeusrajoituksia ei voida lainkaan toimeenpanna, ellei samalla muuteta itse perustuslain tekstiä. Lisäksi ihmisarvon suoja on nostettu perusoikeusjärjestelmän ylimmäksi normiksi kieltämällä siihen puuttumisen perustuslakia muuttamallakaan." Näin siis hallituksen esityksen perusteluissa.

Minä en ole aivan varma ymmärsinkö oikein ed. Zyskowiczin tarkoituksen, mutta niin kuin sen ymmärsin, mielestäni tässä on vastaus ed. Zyskowiczille. Saksanmaassa on tällainen laki.

Hallituksen esityksen perustelujen toisessa kohdassa sivulla 9 kerrotaan, että Italiassa ja sosialistisissa maissa säädetyille perustuslaeille on ollut tämän ohella tunnusomaista myös taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kirjaaminen perustuslakiin. Olen ymmärtänyt, että kaikissa niissä viittauksissa, joissa on vähätelty vaatimuksia perusoikeuksien kirjaamisesta perustuslakiin, asiaa on aliarvioitu juuri puhumalla DDR:läisestä tavasta. Muistelen näin aiemminkin kuullun, mutta asiaan esimerkiksi ed. Alho kiinnitti huomiota ja myös ed. Kalliomäki. Tässä kohdassa nyt ainakin käy ilmi, että Italiakin on noudattanut tällaista lainsäädäntöä eikä siellä ainakaan millään vasemmistovoimilla ole koskaan ollut ratkaisevaa osuutta. Nyt saattaa seuraavien vaalien jälkeen ollakin. Italiassahan on kovasti varottu Amerikan tahdosta, ettei ainakaan siellä kommunisteilla, jotka ovat suuren suosion saavuttaneet kansan keskuudessa, mitään vaikutusta maan hallitsemisessa saa olla. Parlamentissa heillä tosin on oikein suuri osuus.

Tällä haluan nyt osoittaa, että ed. Zyskowicz oli väärässä väittäessään, ettei missään eurooppalaisessa maassa perusturva ole niin tiukasti säädelty ja suojattu kuin hänen käsityksensä mukaan on Suomessa.

Olen samaa mieltä kuin ed. Helle, kun hän puhui aikaisemmin työllisyyden ja työn oikeuden säännöksen osalta, että pelkkä ohjeellinen luonne ei riitä. Muotoiluthan ovat nyt heikommat kuin voimassa olevassa laissa ja sama pätee kyllä sosiaalisiin, sivistyksellisiin ja myös terveysturvaa koskeviin säännöksiin. Uskon, että eduskunnassa tulee tapahtumaan kova kamppailu juuri sisällön suhteen.

Kun nyt siis ehdotetaan lepäämään jättäminen kokonaan kumottavaksi, niin oma käsitykseni tässä vaiheessa on se, että hallituksen esityksen muotoilu — ja vielä jos lähdetään kulkemaan yhä enemmän vesitettyyn suuntaan — ei luo edellytyksiä luopua lepäämään jättämisestä. Voi olla, että olen liiankin epäileväinen ja liiankin tiukka, mutta olen toisaalta pistänyt merkille, että täällä on eräitä puheenvuoroja käytetty, joissa mielestäni on liikaakin hyväuskoisuutta tämän hallituksen esityksen sisällön osalta.

Ed. S a s i : Arvoisa puhemies! Aina, kun tehdään uudistuksia tulee kysyä, onko uudistukselle tarvetta. Aikoinaan kirjattu hallitusmuoto on sinänsä toiminut varsin hyvin ja voidaan sanoa, että sen sisällöstä osittain johtuen meillä on tänä päivänä varsin korkeatasoinen pohjoismainen hyvinvointivaltio, sosiaalivaltio, Suomessa.

On kuitenkin syytä todeta se, että toisen maailmansodan jälkeen valtiosääntöjä on varsin voimakkaasti uudistettu myös Länsi-Euroopan maissa ja uudistukset varmasti antavat meille myös aihetta keskusteluun siitä, onko uudistuksen tarvetta. Tietysti voidaan myös todeta, että valtiosääntöä ei pidä jatkuvasti uudistaa, mutta ehkä meidänkin on syytä tässä tilanteessa nykyaikaistaa omaa hallitusmuotoamme myös perusoikeussäännösten osalta.

Voidaan sanoa, että toisen maailmansodan jälkeen on ollut kaksi kehityslinjaa: On ollut länsimainen kehityslinja, jossa hallitusmuotoihin tai perustuslakeihin on kirjoitettu ne periaatteet, joita yhteiskunta pyrkii noudattamaan, eli tunnustetaan ne yhteiskunnalliset arvot, joille valtio rakentuu.

Sitten on tuo toinen malli, ns. DDR-malli, josta täälläkin on jo keskusteltu, jossa on kyllä taattu kansalaisille, sanon sitaateissa "taattu", subjektiivisia oikeuksia, mutta kun oikeus ei ole valtiossa lainkaan vallinnut, niitä ei käytännössä ole lainkaan voitu toteuttaa ja ne ovat jääneet kuolleeksi kirjaimeksi. Todettakoon, että onneksi meillä nyt tässä hallituksen esityksessä on valittu länsimainen malli, joskin täytyy todeta, että perusoikeuskomitean jäsenenä itsestäni tuntui siltä, että ainakin eräät tahot tuossa komiteassa vielä melko pian Berliinin muurin sortumisen jälkeenkin olivat sitä mieltä, että Suomessa tulisi pyrkiä DDR-malliin. Onneksi tästä on nyt luovuttu.

Mitä tulee juuri länsimaisten perusoikeuksien luonteeseen, niin ehkä on syytä myös silloin kiinnittää huomiota mm. Ruotsin perusoikeussäännöksiin. Siellähän hallitusmuodon 1 luvun 2 §:ssä todetaan, että tulee turvata yksilön henkilökohtainen taloudellinen ja sivistyksellinen hyvinvointi. Se on ohjelmallinen säännös valtiolle ja lainsäätäjälle. Kun Ruotsissa on tehty säästöpäätöksiä, niin ehkä on syytä todeta — en ainakaan muista — että kertaakaan Ruotsissa olisi vedottu siihen, että kun säästöpäätöksiä tehdään, niitä ei voida tehdä siitä syystä, että ne olisivat Ruotsin hallitusmuodon vastaisia.

Ed. Laine täällä viittasi Saksaan. — Aivan oikein Saksassa on perustuslain 20 artiklan 1 momentissa todettu, että Saksan liittotasavalta on demokraattinen ja sosiaalinen liittovaltio, mistä voidaan johtaa tietyt sosiaaliset perusoikeudet. Eduskunnan Saksa-ystävyysryhmällä oli tilaisuus vierailla Bundesverfassungsgerichtissä

eli Saksan valtiosääntötuomioistuimessa. Kun siellä kysyin tuomioistuimen jäseneltä, keskustellaanko Saksassa siitä, että jos jonkin sosiaaliturvaetuuden tasoa alennetaan, se olisi perustuslain vastaista, niin kyseessä oleva tuomari oli hyvin hämmästynyt ja ihmetteli, mitä tällä kysymyksellä oikein tarkoitetaan. Eivät Saksassa hallitusmuoto ja perustuslain säännökset anna mitään suojaa sitä vastaan, että parlamentti voisi alentaa tiettyjä sosiaaliturvaetuuksia. Hän totesi, että ainoa, mistä lähdetään, on se, että jokaiselle kansalaiselle on taattava eksistenssiminimi, minkä myös hallituksen esitys tässä turvaa eli se, että jokaisen on kyettävä saamaan välttämätön toimeentulo ja se yhteiskunnan on turvattava. Mutta jos jotakin tiettyä sosiaalietuutta leikataan, se on täysin mahdollista ja se on yksin parlamentin asia, ja tälle linjalle meillä on nyt siis menty.

Yksi seikka, joka voimakkaasti puoltaa sitä, että uudistus tehdään, on se, että meille on muodostunut erittäin suuri ongelma valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentista, jossa säädetään siitä, että voidaan jättää lepäämään yli valtiopäivien hallituksen esitys, joka loukkaa toimeentulon lakisääteistä perusturvaa. Aikoinaan komiteassa, jossa itsekin olin jäsenenä, vuonna 91 viime hetkellä tällainen muutos tehtiin, ja kuten ed. Nikula totesi, vastaavan tyyppistä säännöstä ei löydy mistään muusta maasta. Se on tietty väliaikaissäännös, jolla haluttiin vauhdittaa tätä perusoikeusuudistusta. Mielestäni tästä syystä on täysin luonnollista, että tuosta säännöksestä luovutaan siinä yhteydessä, kun perusoikeusuudistus toteutetaan.

Mielestäni säännös on osoittautunut jo varsin onnettomaksi. Sen tulkinta on varsin vaikeaa. Ensimmäinen ongelma on se, että se turvaa vain tietyt järjestelmät, mitä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena, ja kun perustuslakivaliokunta mietinnössään aikoinaan lähti siitä, että vähäiset muutokset ovat mahdollisia, on varsin pitkälti tulkitsematta, mikä on vähäinen muutos, ja kuitenkin perusturvajärjestelmiä korvaavat muut järjestelmät voivat olla myös suojan piirissä. Voidaan todeta, että tilanne tänä päivänä perustuslakivaliokunnassa on se, että on aika vaikea ennustaa, mikä perustuslakivaliokunnan lausunto jonkin tietyn etuuden osalta kaiken kaikkiaan on. Tietysti voidaan sanoa, että tämä tilanne, kun ennustettavuus on nolla, on varsin epätyydyttävä.

Tätä hallituksen esitystä on hiottu varsin pitkään. Jo 70-luvulla oli komiteoita, joiden mietinnöistä voisi sanoa, että ne ovat jossain määrin epärealistisia. Mutta mitä tulee perusoikeuskomiteaan, niin siltäkin osin täytyy sanoa, että sen mietinnössä oli varsin paljon hiottavaa. Komiteassa muistan keskustelun siitä, että pitäisi antaa subjektiivinen oikeus lämpimään yösijaan, ja tehtiin tämän tyyppisiä ehdotuksia, jotka olivat täysin epärealistisia. Niistä kuitenkin syksyllä 91 luovuttiin ja tapahtui ns. järkevöitymistä tuossa perusoikeuskomiteassa.

Komitean mietintö sinänsä on luonut jo varsin hyvän pohjan jatkokäsittelylle, ja perusoikeustyöryhmä 92, joka sitten hioi tämän yhdessä seurantatyöryhmän kanssa, jossa oli eri ryhmien edustus, päätyi mielestäni varsin käyttökelpoiseen lopputulokseen. Tältä osin haluan kyllä antaa myös tunnustusta korkeimman hallinto-oikeuden nykyiselle presidentille Pekka Hallbergille, joka on tehnyt tässä suhteessa varsin hyvää työtä.

Arvoisa puhemies! Uudistuksessa on erityisen hyvää se, että mitä vapausoikeuksiin tulee, jotka erityisesti painottuvat länsimaisissa valtiosäännöissä, vapausoikeudet laajenevat ja myös niitä selvennetään. Tämä on selvä edistysaskel.

Mitä tulee taloudellisiin, sivistyksellisiin ja sosiaalisiin perusoikeuksiin, olennaista on se, niin kuin hallituksen esityksessä todetaan, että ne ovat toimintavelvoitteita julkiselle vallalle. Tällä tavalla siis meidän tehtävämme on arvioida, pitääkö joitakin etuusjärjestelmiä kohentaa, muuttaa, mutta ratkaisuvalta aina jää parlamentille. On vain kaksi poikkeusta tästä. Subjektiivisia perusoikeuksia ovat oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja oikeus ihmisarvoiseen elämään ja sen vähimmäistasoon, ns. eksistenssiminimiin.

Hyvin tärkeä ja keskeinen on kysymys sosiaalisista oikeuksista, joista säädetään hallitusmuodon 2 luvun 15 a §:n 2 momentissa hallituksen esityksen mukaan. Olennaista siinä on, että lähtökohta on se, että lailla taataan nuo etuudet. Lähtökohta on se, että pitää olla tietty etuusjärjestelmä tiettyjä elämäntilanteita varten ja siitä tulee pitää huolta. Se on peruskysymys. Mutta tasosta ei miltään osin säädetä eli taso jää parlamentin ratkaistavaksi. Olennaista onkin nimenomaan se — täällä on mainittu työttömyys, sairaus, työkyvyttömyys, vanhuus, lapsen syntymä ja huoltajan menetys että eräitä tilanteita varten on oltava järjestelmä. Mutta todellakin itse järjestelmien sisällöistä säädetään tavallisella lailla. Tärkeätä on myös se, että ne eivät ole subjektiivisia oikeuksia ja niihin voidaan liittää myös tarveharkintaa. Olennaista on myös se, että tämä suoja erotetaan olennaisella tavalla valtiopäiväjär-

jestyksen 66 §:n 7 momentin toimeentulon lakisääteisestä perusturvasta, jota ei voida käyttää tältä osin suoranaisena tulkintaohjeena.

Tarkoitus on myös se, että nykyisiä etuuksia sinänsä ei suojata eikä välttämättä edes etuusjärjestelmää, ja tärkeätä on se, mitä hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että sosiaaliturvaa kehitetään yhteiskunnan taloudellisten voimavarojen mukaisesti. Eli kun ratkaisuja tehdään, on selvää, että taloudelliset mahdollisuudet on otettava huomioon, ja tärkeätä on myös se, että pitkällä aikavälillä perustoimeentulon turva on taattu, mikä tarkoittaa sitä, että muutoksia voi tehdä niin, että rasitteita ei siirretä tuleville sukupolville kohtuuttomassa määrin.

Arvoisa puhemies! Haluan siis todeta, että jos tämä esitys hyväksytään tässä muodossa näillä perusteluilla, Suomi astuu normaaliin länsimaiseen demokratiaan myös perusoikeussäännösten suhteen. Tärkeätä on se, että meillä mennään normaaliin enemmistöparlamentarismiin eli eduskunta päättää sosiaalietuuksista tietyissä puitteissa ja me poliitikot sitten itse vaaleissa vastaamme siitä, olemmeko tehneet oikeita päätöksiä. Enää ei voida päätöksenteon vastuuta hämärtää siten, että voitaisiin sanoa, että eduskunta joutui tekemään tietyn päätöksen siitä syystä, että perustuslait näin sanovat tai määräävät, vaan itse teemme ne päätökset ja vastaamme niistä vaaleissa.

Yksi puute ehkä tässä on se, että veronmaksajan turvaa ei ole riittävästi tässä uudistuksessa taattu. Ei kiinnitetä erityistä huomiota siihen, että jokin taso pitäisi verotuksessakin olla ja tietyn tason yläpuolelle ei saa mennä. Haluan vain muistuttaa, että mm. sosialidemokraatit ovat puhuneet tietyssä yhteydessä siitä, että yhteiskunnan osuus kokonaiskansantuotteesta saisi olla enintään 40 prosenttia. Tietysti tämän tyyppinen säännös hyvin kyllä minun mielestäni voitaisiin tänne hyväksyä, mutta tältäkin osin täytyy todeta, että se on tavoitteena sinänsä hyvä, mutta sen säätäminen ehdottomaksi normiksi ei varmastikaan ole tarkoituksenmukaista.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Sasi puhui eksistenssiminimistä, mutta tuntuu siltä, että hänellä se on nolla, ainakin esimerkkien mukaan, mihin hän viittasi. Ihmettelen, että ed. Sasin mukaan oikeutta lämpimään yösijaan ei Suomessa ole kaikilla ihmisillä. Tämäkö on todella hänen sosiaalisuuttaan? Voisi sanoa, että se on epäsosiaalisuutta ja se on epäinhimillisyyttä kaiken lisäksi.

Ed. N i i n i s t ö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Sasi sinänsä täysin asianmukaisesti kritisoi valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin lepäämäänjättämissäännöstöä hankalaksi. Olen siinä suhteessa hänen kanssaan samaa mieltä. Kun hän kuitenkin totesi, että perustuslakivaliokunnan lausuntojen ennustettavuus tässä suhteessa on ollut nolla, joudun siihen toteamaan ihan hyvän järjestyksen vuoksi, että ennustettavuus on toki ollut huonohkoa, mutta epäilen, että se hyvin pitkälti johtuu siitä, että juuri siinä komiteassa, jossa ed. Sasi kertomansa mukaan oli mukana valmistelemassa tuota säännöstä, ei ehkä löydetty aivan oikeita ratkaisuja.

Ed. K a l l i s (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! 15 a §:ssä todetaan, että jokaisella, joka ei kykene jne., on oikeus välttämättömään toimeentuloon. Ymmärrän, että jos laissa sanotaan, että jokaisella on oikeus, niin kyllä henkilöllä on silloin subjektiivinen oikeus toimeentuloon. Se, että tähän liittyy tietynlainen harkinnanvaraisuus, tekee pykälän soveltamisen varsin vaikeaksi. Vaikka laki takaa toimeentulon, niin kun siihen liittyy kuitenkin harkinnanvaraisuus, siihen liittyy myös epävarmuus. Ne tutkimukset, mitä viime aikoina on tehty siitä henkisestä ilmapiiristä, joka työttömien perheissä vallitsee, osoittavat varsin hyvin, että harkinnanvaraisuudesta täytyy päästä eroon. Valiokuntakäsittelyssä pitäisi saada selkeästi ilmaistua, että jokaisella todella on subjektiivinen oikeus kohtuulliseen toimeentuloon, ettei kenenkään tarvitsisi sitä edes murehtia.

Ed. P a l o h e i m o : Rouva puhemies! Ed. Nikula puheenvuorossaan lyhyesti sivusi aihetta, jota puheenvuoroni keskeisesti koskee. Se koskee perusoikeuksien ja perusvelvollisuuksien välistä loogista yhteyttä.

On ehdottomasti nähtävä, että jos puhutaan perusoikeuksista laeissa, niin puhutaan samalla perusvelvollisuuksista. Perusvelvollisuuksista ei tosin ole säädetty lainsäädäntöä samalla perusteellisuudella ja samalla painokkuudella kuin nyt on tarkoitus säätää perusoikeuksista. Perusoikeudet jollekin merkitsevät aina perusvelvollisuuksia joillekin muille tai jollekin muulle samalla tavoin kuin mikä hyvänsä oikeus merkitsee velvollisuutta jollekin muulle tai joillekin muille. Ne ovat tällä tavoin toistensa välttämättömiä kääntöpuolia. Ne ovat itse asiassa koko lainsäädännön ydinpiirre vastakohtana esimerkiksi luonnossa vallitsevalle järjestelmälle, jossa luon-

nonoliot eivät ole velvoitettuja mihinkään eivätkä oikeutettuja mihinkään.

Näin ollen perusoikeuksia säätävän lainsäädännön rinnalla pitäisi ehdottomasti olla perusvelvollisuuksia säätävä lainsäädäntö, (Ed. Aittoniemi: Perusvelvollisuudet ja perusoikeudet kuuluvat yhteen!) joka olisi samalla tasolla kuin perusoikeuksia säätävä lainsäädäntömme. Ellei tällaista lainsäädäntöä saada aikaiseksi, ellei perusvelvollisuuksia selvästi määritellä, jäävät perusoikeuksia koskevat lait pelkäksi julistukseksi. Käy juuri niin kuin täällä on usein tänään huomautettukin. Kuten ed. Aittoniemi, joka jälleen muistaa minua rakastettavilla välihuudoillaan, on täällä aikaisemmin jo sanonut, perusoikeudet riippuvat silloin poliittisista ja taloudellisista suhdanteista. Näinhän ed. Aittoniemi sanoi. Ja näinhän se juuri on, ellei perusvelvollisuuksia ole säädetty, siitä syystä, että valtiolla ei välttämättä ole varaa kaikissa olosuhteissa lunastaa niitä lupauksia, mitä perusoikeuksista on annettu. Näin ollen tämä toteutuu hyvien pyrkimysten vastaisestikin mahdollisesti.

Sitten eräs huomautus kielenkäytöstä, joka näyttää liittyvän tähän keskusteluun. Kun puhutaan yhteiskunnan velvollisuuksista tai julkisen vallan velvollisuuksista, täytyisi muistaa, että yhteiskunnalla ja julkisella vallalla ei sinänsä ja suoranaisesti voi olla mitään oikeuksia eikä mitään velvollisuuksia, vaan se on ainoastaan välittäjä, joidenkin muiden ihmisten velvollisuuksien välittäjä. Näin ollen yhteiskunta ilman taustalla olevia ihmisiä ei tietysti ole yhtään mitään.

Näin ollen johdonmukainen seuraus tästä on, että jos yhteiskunta tai julkinen valta haluaa antaa lupauksia perusoikeuksista joillekin jäsenilleen, joillekin kansalaisilleen, ja jotta nämä lupaukset eivät olisi katteettomia, pitäisi yhteiskunnan saada omat kansalaisensa eräänlaiseen yhteisvastuulliseen takaukseen siitä, että yhteiskunta pystyy nämä lupauksensa lunastamaan. Tämä juuri edellyttäisi lainsäädäntöä perusvelvollisuuksista.

Erityisen selkeäksi tämä periaate muodostuu silloin, kun perusoikeuksiksi määritellään sellaisia asioita, jotka maksavat jotakin ja jotka näin ollen muodostuvat taloudellisiksi eduiksi joillekin ja samalla kerralla taloudellisiksi kustannuksiksi joillekin. Tämähän on tietysti sen asian kääntöpuoli. Silloin on kysymys siitä, että budjetissa säädetään joillekin tulonsiirtojen kautta tuloja ja samalla menopuoli täytyy kattaa toisten menoilla. Tämä koskee tässä tapauksessa erityisesti tämän lain 15 a §:ää, jossa puhutaan toimeentulosta. Jos tämä otettaisiin kirjaimellisesti ja jos tasoista myös pidettäisiin kiinni, samoin siitä, että tarveharkintaa ei otettaisi huomioon, silloin tämä merkitsisi sitä, että työssä käyvät ihmiset, olipa heitä sitten kuinka vähän hyvänsä ja missä taloudellisessa tilanteessa hyvänsä joutuisivat ensisijaisesti omalla veronmaksullaan maksamaan työttömien ihmisten toimeentulotuen riippumatta siitä, kuinka paljon heitä olisi ja mille korkeudelle tämä toimeentulon taso jossain vaiheessa olisi säädetty. Jos tätä tarkoitetaan, minusta se pitää silloin sanoa selvästi ja ilmoittaa, että työssä käyvien ihmisten perusvelvollisuus on nimenomaan tämä. Silloin tämä lainsäädäntö täydentäisi siltä osin tätä lainsäädäntöä, joka koskee työttömien perusoikeuksia ja joka on säädetty 15 a §:ssä.

Tässä laissa on annettu selvästi yksi lisävelvoite, joka on vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä, jonka sanotaan tämän lain mukaan kuuluvan kaikille. Minusta tämä on erittäin hyvä asia, ja tässä sivutaan erästä seikkaa, jonka pitäisi näkyä meidän perustuslaistamme aika paljon yleisemminkin, ja se on sukupolvien ja eliölajien ylitse ulottuva etiikka. Jokaisen vallassa olevan sukupolven pitäisi tuntea vastuuta paitsi ihmisyhteisöstä, koko siitä elollisesta luonnosta, joka maassa on, samoin kuin tulevista sukupolvista, että näille ei jätetä liiallisia rasituksia. Tämä on itse asiassa ollut vihreitten eräs keskeisistä teemoista jo useamman vuoden ajan.

Perustuslaissa on puhuttu kahdesta perusvelvollisuudesta. Tässä suhteessa se ei ole täysin tyhjä. Puhutaan asevelvollisuudesta ja oppivelvollisuudesta. Me kaikki tiedämme, miten tiukasti asevelvolliset esimerkiksi ulkomailta haravoidaan tänne suorittamaan asevelvollisuuttaan tai millä tavoin ja miten tiukasti kaikki oppivelvolliset, kaikki lapset, pannaan pieninä kouluun. Tästä ei esiinny juuri minkäänlaisia poikkeuksia. Tämä osoittaa juuri, että kysymys on perusvelvollisuuksista. Näitä perusvelvollisuuksia voisi mielestäni jossain määrin lisätä. Voisi ajatella esimerkiksi, että kaikilla kansalaisilla olisi perusvelvollisuutenaan suorittaa jonkinlaista yhdyskunta- tai yhteiskuntapalvelua vaikkapa ympäristönsuojelukysymyksissä osan aikaa elämästään ja että tämä perusvelvollisuus koskisi ehdottomasti kaikkia kansalaisia samaan tapaan kuin tällä hetkellä maanpuolustusvelvollisuus velvoittaa ihmiset armeijaan.

Arvoisa puhemies! Tietysti velvollisuutena on yleisesti noudattaa lakia. Mutta nyt jos puhutaan

velvollisuuksista, jotka ovat tavallisessa lainsäädännössä, ja näiden rinnalla perusoikeuksista, jotka ovat perustuslaissa, niin nämä kaksi eivät ole rinnastettavissa olevia asioita. Tällä tavoin perustuslaissa pitäisi myös määritellä laajemmin ja seikkaperäisemmin ja painokkaammin perusvelvollisuudet. Ilman tällaista lisäystä kokonaisuus ei nähdäkseni ole looginen. Jos tällä tavoin tehtäisiin, että perusoikeuksien rinnalle perustuslakiin tulisi perusvelvollisuuksia koskeva lainsäädäntö, silloin lainsäädäntö ei tältä osin ontuisi kuten se mielestäni ontuu nyt. Nyt on kysymys vähän samanlaisesta asiasta kuin jos budjettia tehtäisiin määritellen ainoastaan sen menopuoli puhumatta tulopuolesta yhtään mitään. Viittaan silloin vanhaan kaikille tuttuun vitsiin, että jätetään verot valtion maksettavaksi. Tästä on kysymys silloin, jos perusoikeuksia painotetaan liikaa ja perusvelvollisuudet unohdetaan täysin.

Ed. J a n s s o n : Arvoisa puhemies! Ed. Paloheimon ansiokkaan puheenvuoron johdosta minulla on ensin kaksi kommenttia lakitekniikasta ja asevelvollisuuden vaihtoehdoista. Meidän perustuslakimme kuten muissakin länsimaissa perustuu siihen siihen ajatukseen, että perustuslaissa ilmaistaan valtion ja yhteiskunnan korkeat ihanteet tai periaatteet ja sitten nämä korkeat periaatteet materialisoidaan tavallisissa laeissa. Se tekniikasta. Tuntuu vähän siltä, että ed. Paloheimo sotkee nämä käsitteet keskenään.

Toinen kommentti asevelvollisuuden mahdollisista vaihtoehdoista. Ne ovat jo olemassa, ne ovat olemassa, ed. Paloheimo, Ahvenanmaalla. Ahvenanmaalaisena voin kertoa, miten asiat ovat ja miten voisivat olla, eli kun nyt kansainvälisistä sopimuksista johtuen ahvenanmaalaiset on vapautettu asevelvollisuudesta, niin perustuslaissa on sellainen pykälä, missä sanotaan, että asevelvollisuuden korvikkeena tai vaihtoehtona Ahvenanmaalla nuoret miehet palvelevat luotsi- ja majakkalaitoksessa, mikä oikein hyvin voitaisiin ulottaa rajavartiostoon tai, kuten ed. Paloheimo itse mainitsi, ympäristötoimiin. Se on täysin mahdollista. Jos vain otetaan vähän mielikuvitusta mukaan, kyllä se järjestyy, eli esimerkki on jo olemassa. Eli tämä ed. Paloheimon hyvä idea on ilman muuta puolustettavissa.

Värderade talman, till saken! Svenska riksdagsgruppen och svenska folkpartiet har vid flera tillfällen försökt påskynda det reformförslag vi nu har framför oss. Vi har upplevt möjligheterna att påverka beredningen som goda, och känner igen glädjande många av formuleringarna i såväl lagtext som motiveringar. Allmänt taget är vi nöjda med förslaget, då det förverkligat skulle innebära att grundlagens grundrättighetsstadganden görs till levande rätt på ett realistiskt sätt.

Då kan vi också leva upp till den demokratiska princip som Europa och världen mera än någonsin behöver, nämligen den att all offentlig makt utgår från folket och denna makt skall utövas under lagarna. Grundlagen är ju lagarnas lag! Alltså just denna idé om att principerna fastslås i grundlag och materialiseras i vanlig lag.

Arvoisa puhemies! Uudistuksen kiistämätön tarve liittyy pitkälti Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin. Vuodelta 1919 peräisin olevat sanamuodot ovat puolustaneet hyvin paikkaansa, mutta nämä on nyt harmonisoitava useiden sopimusten kanssa. Yksilön ja julkisen vallan suhteet samoin kuin esimerkiksi tekniikka ovat myös kehittyneet suunnattomasti sitten hallitusmuodon säätämisen, minkä vuoksi yleisestä oikeusturvanäkökulmasta tarkasteltuna perusoikeuksien aineellisen sisällön täsmentäminen on välttämätöntä. Samalla pääsemme eroon siitä kiusallisesta seikasta, mistä mm. oikeusministeri Hannele Pokka puhui tänään, että tällaisia ihmisoikeussopimuksia on meillä implementoitu, siis sisällytetty lainsäädäntöön, hiukan sattumanvaraisesti milloin lailla, milloin asetuksella. Yleisesti tarkasteltuna sopimusten sisällön levinneisyys on ollut vähäistä. Erityisen syvälle kansalaisten tietoisuuteen ne eivät valitettavasti ole tunkeutuneet. Nyt mahdollisuudet tietoisuuden ja osallistumisen lisäämiseen paranevat huomattavasti.

Reformen är också en nödvändig fortsättning på övergången till majoritetsparlamentarism. Har vi en gång gått in för att frångå möjligheten till att lämna lagar vilande, vilket inte var någon självklarhet inom min riksdagsgrupp, måste vi ta steget ut och börja skapa en hållbarare praxis vad gäller också grundutkomsten. Vetskapen om att riksdagsordningens 66 § 7 mom. varit avsedd att vara ett övergångsarrangemang har säkert varit en av orsakerna till grundlagsutskottets stundom vacklande tillämpning av lagrummet. Inom svenska riksdagsgruppen hoppas vi att reformen skall bidra till att utskottet återfinner sin ursprungliga roll som strikt tolkare av grundlagarna och andra frågor som sammanhänger med dem.

Tidpunkten för en proposition är nu både gynnsam och ogynnsam. Gynnsam såtillvida, att

den djupa ekonomiska krisen torde hålla tillbaka de mest orealistiska och direkt populistiska förslagen till formuleringar. Ogynnsam såtillvida, att paragrafernas innehåll skall slås fast strax inför ett valår. Det finns en uppenbar risk för att reformen medvetet görs till ett slagträ i valkampanjen, vilket lätt skulle fälla hela projektet. Svenska riksdagsgruppen vill redan nu vädja till alla partier om att de tar avstånd från ett sådant grepp. Då det gäller att slå vakt om samhällsfreden på längre sikt, är få saker så värdefulla som bred enighet om en så pass flexibel författning, att den förmår möta förändrade ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden.

Uudistuksen yleisenä tavoitteena on hallituksen esityksen mukaan yksilön oikeuksien perustuslaillisen suojan vahvistaminen. Kautta linjan kiinnitetään kuitenkin realistisesti huomiota perusoikeuksien riippuvuuteen yleisestä taloudellisesta tilanteesta. Hallitus menee niin pitkälle, että se toteaa kaikkien oikeuksien, myös perinteisten vapausoikeuksien, olevan voimavaroista riippuvaisia. Jos tällainen ajattelu viedään äärimmilleen, niin asiahan on tietysti näin. Mutta ruotsalaisessa eduskuntaryhmässä pidämme selvänä, että nyansoidumpi näkemys jo alusta alkaen on omiaan helpottamaan työtä. Jokainen ymmärtää, että lähes kokonaan uudet oikeudet, erityisesti 15 ja 15 a §:ssä mainitut taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet, ovat hauraampia suhteessa taloudellisiin realiteetteihin kuin esimerkiksi perinteiset vapautta ja yhdenvertaisuutta koskevat perusperiaatteet.

Tarvittavasta joustavuudesta huolimatta 15 a § merkitsee parannusta nykyiseen tilanteeseen. On tärkeää muistaa, että 1 momentti merkitsee vähimmäistoimeentulon perustuslain suojaa eli pysyvää subjektiivista oikeutta verrattuna nykyiseen aikarajoitteiseen kieltoon kajota perustoimeentuloon, jota ei ole tarvinnut määritellä, eli lähtökohtatilanteella ei siis ole ollut mitään erityistä suojaa. Vasta 2 momentissa, joka koskee erityistilanteita, kuten työttömyys, sairaus jne., annetaan valtuus tarkempaan sääntelyyn tavallisessa laissa. Yhdessä sanamuodot antavat mielestäni hyvän perustan ja riittävät velvoitteet luoda hyvinvointiyhteiskuntaa säilyttävä käytäntö. Yhtä tärkeää kuitenkin on, että sanamuodot alitajuisesti tukevat tarveharkinnan periaatetta. Eiväthän 80-luvun menoautomaatit olleet mikään hyvinvointiyhteiskunnan ehto kuten usein erehdyimme luulemaan, valitettavasti.

Av de övriga detaljerna kan här ännu nämnas 5 § och förbudet mot diskriminering, såsom också andra talare påpekat, vilket är en självklarhet i en modern författning. Också här visar regeringen prov på vidsynthet, då den i motiveringarna entydigt slår fast att positiv särbehandling av grupper, definierade också enligt de kriterier som nämns i paragrafen, inte står i strid med diskrimineringsförbudet om skälet är godtagbart, t.ex. att uppnå faktisk jämställdhet. Det viktiga är alltså, att den positiva särbehandlingen inte sker godtyckligt, utan att det finns ett allmänt intresse bakom. Diskussionen anknyter direkt till den aktuella europeiska minoritetspolitiska debatten om nationella minoriteter, som, hur de sedan må definieras, kan behöva särskilda grundrättigheter för att kunna uppnå en jämlik position i praktiken. I det här sammanhanget vill jag på min riksdagsgrupps vägnar också uttrycka vår tillfredsställelse över de nya formuleringarna i 14 §, där inte bara staten, utan hela den offentliga makten åläggs att sörja för den finsk- och svenskspråkiga befolkningens behov. Det nya omnämnandet av samer, romer, teckenspråkets användare och andra grupper är helt i linje med våra strävanden.

Vähemmistöongelmien merkittävyys on suorassa suhteessa yhteiskunnan suvaitsevuuden tasoon. Sen jälkeen kun maastamme vuonna 1989 tuli Euroopan neuvoston jäsen n:o 23 nykyisestä 32 jäsenmaasta, maaperä tämän laatuisille uudistuksille Suomessa on tullut vielä otollisemmaksi. Myös monet piirteet runsas viikko sitten pidetyissä presidentinvaaleissa vahvistavat vaikutelmaa meillä vallitsevasta korkeasta suvaitsevaisuuden tasosta. Arastelematta meidän on vietävä ratkaisumme eteenpäin vähemmistöongelmien hajottamassa ja raatelemassa Euroopassa. Meillä ei ole mitään salattavaa. Meidän ei pidä sanoa, mitä muiden tulee tehdä, mutta meidän on näytettävä, miten käytännössä toteutamme suvaitsevaisuutta ja mielikuvitusta pelon ja väkivallan sijaan.

Värderade fru talman! Avslutningsvis vill jag med tillfredsställelse notera, att man gått in för att bibehålla möjligheten att stifta undantagslagar, dvs särskilda lagar som är stiftade i grundlagsordning och som innebär ett avvikande från grundlagen, dock utan att själva grundlagen ändras. Steget hade blivit för stort, om systemet hade slopats på samma gång som möjligheten att lämna lagar vilande frångås och subjektiva rättighe-

ter inom det sociala området införs. Då reformen i övrigt innehåller många förnyelser och potentiella stridsfrågor, är det bra om man kvarhåller element som står för kontinuitet. Förfarandet med undantagslagar är onekligen ett sådant, även om det rent tekniskt sätt vore önskvärt att det frångicks. Den problematiken måste vi återkomma till, nu måste alla koncentera sig på att trygga att reformen till föreslagna delar blir verklighet.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Janssonillekin on syytä huomauttaa 15 a §:stä, joka kyllä turvaa perustoimeentulon kaikille ihmisille, turvaa vain tämän käsitteen. Sen sijaan perustoimeentuloturva tasollisesti voi olla vaikka yksi markka kuukaudessa, sen mukaan kuin hallitus enemmistöllään päättää täällä tai enemmistö eduskunnassa päättää sen jälkeen, kun lepäämäänjättämissäännöstöt tämän kautta kaadetaan. Näin se on, ed. Kallis. Näin se on kysymys. Tämä oli ehkä liian karkea esimerkki tämä yksi markka, mutta se on erittäin suuri haitari, missä se liikkuu. Ei tämä määrää perusturvan tasoa. Taso määrätään täällä lainsäädännöllä. Kun ministeri Viinanen sanoo, että säästetään ja alennetaan esimerkiksi kansaneläkkeitä 1/3:lla, se ei riko tätä. Se on harkintakysymys. Siinä turvataan perustoimeentuloturvaa, mutta ei sen riittävää tasoa. Se ongelma tässä juuri on, ja siinä oppositiota on aikanaan pahasti petetty.

Mitä tulee, ed. Jansson, velvollisuuksiin ja oikeuksiin, en tiedä, mitä mieltä olitte ed. Paloheimon puheesta, en ihan tarkkaan sitä kuullut. Mutta sitä mieltä olen, että pitäisi olla ahvenanmaalaisillakin myös velvollisuuksia eikä pelkästään oikeuksia.

Ed. J a n s s o n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Onhan Suomi oikeusvaltio. Julkinen valta kuuluu kansalle. Kansa vaaleissa päättää, ketkä edustavat Suomen kansaa, ja siihen on luotettava. Tällaisiin äärimmäisyyksiin en oikein haluaisi mennä. Kun puhuin korkeista periaatteista, joita materialisoidaan tavallisissa laeissa ja tavallisten lakien myötä, niin se on demokratiaa. Se on parlamentarismia. Minusta kyllä pitää jatkaa tätä tietä eikä mennä tuollaisiin liiallisuuksiin.

Ed. W a h l s t r ö m : Arvoisa puhemies! En halua pitkittää tätä keskustelua enkä puutu suuriin periaatteisiin, koska asiantuntemukseni ei varmaan siihen edes riitä. Mutta haluan ihan lyhyesti kosketella yhtä asiaa, nimittäin sitä pykälää, jossa puhutaan oikeudesta perusopetukseen, 13 §:ää. Siinähän todellakin mainitaan, että jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen.

Opetusministeri Olli-Pekka Heinonen on aivan ensimmäisissä lausunnoissaan vaatinut, että koulutukselle määriteltäisiin minimitaso, joka jokaisen lapsen on saatava. Se on mielestäni erinomaista puhetta. Ministeri Heinosen mukaan koulutuksen perusturva tarkoittaa koulutuksellista minimiä, johon jokaisella suomalaisella nuorella on oikeus. Hänen mielestään olemme monilta osin jo nyt pudonneet tälle minimitasolle. On syytä antaa täysi tuki ministeri Heinosen ajatuksille, sillä nehän tarkoittavat sitä, että enää ei voida koulutuksen tasoa laskea. Juuri perusturvanäkökohta näyttää viime aikoina koulutuksessa unohtuneen.

Käsittelyssä oleva perusoikeusuudistus määrittelee varsin tiukasti opetusta ja sivistystä koskevat perusoikeussäännökset. Mielestäni tämä hallitusmuodon 2 perusoikeusluvun 13 § on hyvin kattava, ja kuten perusteluissakin todetaan, se lähtee jokaisen oikeudesta. Tuossa 13 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi jokaiselle subjektiivinen oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Ehdotuksen mukaan on julkisen vallan turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Saattaa olla hyvinkin todennäköistä, ettei nyt puheena oleva uudistus ole voimassa vielä ensi vuoden budjettia laadittaessa. Silti on hyvin mielenkiintoista aprikoida, miten tiukasti tai miten väljästi jo nyt ja varsinkin tietysti tulevissa käsittelyissä tämä lainsäädäntö tulee ohjaamaan hallitusta budjetin ja siihen liittyvien lakien laatijana. Mielestäni perusoikeusuudistuksen antajana eli tämän lakiesityksen antaja nykyinen hallitus lienee ainakin moraalisesti sitoutunut lain suuntaviivoihin. Sitä on mielenkiintoista arvioida, tuleeko se sitten toimimaan näiden suuntaviivojen mukaan. Kuinkahan käynee? Jos edelleen säästetään koulutusmenoissa, vaivutaan jossakin vaiheessa pisteeseen, jossa perusopetuksen taso ei enää riitä.

Kun jatkuvasti säästetään, saattavat kunnat, jotka edustavat puheena olevassa laissa mainittua julkista valtaa, kohdistaa säästönsä esimerkiksi tukiopetukseen. Miten silloin voi toteutua lakiehdotuksen vaatimus "jokaiselle yhtäläinen

mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti"? Tähän uhkaan viittasi ministeri Heinonen todetessaan, että tukiopetuksesta on tullut kunnissa keskeinen säästökohde. Sehän tietysti merkitsisi juuri sitä, että lasten erityiset tarpeet jäisivät huomiotta kokonaan.

Miten taas toteutuisivat yhtäläiset mahdollisuudet, jos vaikka ruvettaisiin kehittämään eräiden porvareiden ehdottamaa koulutusraha- eli voucher-järjestelmää? Kävisikö niin, että koulutusrahan ja muutaman tonnin lukukausimaksun turvin syntyisi pohjaa varakkaiden erikoiskouluihin samalla kun julkisen vallan turvaamat koulut näivettyisivät? Tuskin olisi tällainen kehitys ja sen tulos perusoikeudeksi ehdotetun säännöksen mukainen.

Eduskunnalla on vastuullinen tehtävä edessään ja varmasti tilaisuutta vielä moneen moneen kertaan pohtia asiaa ja keskustella siitä. Tehtävä on saada aikaan hyvä lainsäädäntö ja tulevaisuudessa pitää kiinni sen mahdollisimman tiukasta tulkinnasta. Mutta periaatteiden toteutumisen valvonta voitaisiin aloittaa jo nyt. Ahon hallitus on pantava tarkkailuluokalle, tiukkaan lukkarinkouluun, jokainen ministeri, vaikka kuopuksesta eli uudesta opetusministeristä voisikin jo sanoa, kuten Jukolan Jussi nuorimmasta: "Kas, kas! Eero tavaa jo." Tarkkailuun ja vastuuseen koko kabinetti tai muutoin on käymässä niin, että Ahon hallitus murentaa kohtalokkaasti perusoikeuksia jo ennen tämän lain voimaantuloa.

Ed. H a l o n e n : Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys perusoikeusuudistukseksi on tervetullut monestakin syystä. Se on ensinnäkin osa suurempaa kokonaisuutta, kuten ministeri Pokka täällä hyvin avoimesti totesikin, kokonaisuutta, josta enemmistöparlamentarismi on jo käytössä. Tässä taloudellisessa tilanteessa ja tässä poliittisessa ilmapiirissä on yksilön oikeussuoja nimenomaan taloudellisessa, sosiaalisessa ja sivistyksellisessä mielessä ollut useasti uhanalaisena. Vaikka lamaa ei voikaan lopettaa lailla, voisi yksilön parempi perustuslaillinen suoja toimia enemmistöparlamentarismissa hyvänä vastapainona hallituksen summittaiselle säästöpolitiikalle.

Olen aivan eri mieltä kuin ed. Aittoniemi ja valitettavasti myöskin osittain eräät valitettavasti kokoomuslaiset kansanedustajat, jotka ovat täällä joko vähätelleet perusoikeusuudistusta tai nähneet sen vanhakantaisena, nykytilanteeseen sopimattomana ideana. Olen erityisesti hämmästellyt kokoomuslaisia kansanedustajia sen vuoksi, että olen kuvitellut, että he ovat selvillä myös kansainvälisestä kehityksestä.

Perusoikeusuudistus ei nimittäin sinänsä tule merkitsemään periaatteiltaan mitään aivan uutta ja ihmeellistä. Euroopan neuvoston jäsenenä Suomi on hyväksynyt jo koko joukon kansainvälisiä sopimuksia, jotka ovat merkinneet siirtymistä nyt ehdotettuun suuntaan. Kansallisen lainsäädännön täydentäminen ajan tasalle on minun mielestäni tässäkin suhteessa hyvin luonnollinen asia.

Arvoisa puhemies! Haluan palata nyt keskustelun kuluessa tulleisiin eräisiin väitteisiin, joissa on tuotu esille idea siitä, että tällainen taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien tuominen perustuslakiin olisi jokin vanha DDR:läinen taikka yleensä tällainen sosialistinen tai kommunistinen idea. Olin todella hämmästynyt, että sinänsä muutoin arvostamani kansanedustajat käyttivät tällaista kieltä. Se seikka, että DDR:ssä aikoinaan perustuslaissa oli näitä seikkoja tuotu esille, johtui yksinkertaisesti siitä ajallisesta tosiasiasta, että DDR oli viime maailmansodan jälkeen yksi niitä maita, jotka uusivat omaa perustuslakiaan, ja näin ollen se otti perustuslaissa myös kansainväliset trendit huomioon.

Tänä päivänä, kun yhtä lailla Tshekin, Slovakian, Unkarin, Romanian tai Bulgarian lainsäädäntöä on uudistettu nimenomaan siinä hengessä, että he haluavat nyt länsieurooppalaisen järjestelmän, markkinatalouden, yksilökeskeisemmän järjestelmän, piiriin, näissä kaikissa uusissa perustuslaeissa on selvästi otettu mukaan nyt aineksia kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista eli niistä sopimuksista, joista myös meidän perustuslakiuudistuksessamme on kyse.

Sinänsä on mielestäni lähinnä surullisen hilpeää se, että joku jaksaa vielä tuoda esille tätä vanhaa kylmän sodan aikaista kahtiajakoa, jossa joskus kansainvälisissä kokouksissa nelisenkymmentä vuotta sitten läntisen blokin maat painottivat vapausoikeuksia ja sosialistisen blokin puolelta puhuttiin vastapainoksi tss-oikeuksista. Tämä riita sovittiin kansainvälisillä foorumeilla jo monia monia vuosia sitten, ja nykyiset sekä eurooppalaiset että globaaliset sopimukset pitävät aineksia sisällään sekä vapausoikeuksista että taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä oikeuksista. Aivan samoin mitä uudemmasta perustuslaista on kyse, sen varmemmin sieltä löytää nämä molemmat perusoikeustyypit.

Ministeri Pokka toi aivan aiheellisesti esille myös sen, että tässä meidän uudistuksessamme

on myös pieniä enteitä kolmannen polven ihmisoikeuksista eli nimenomaan oikeus puhtaaseen ympäristöön. Tämä on mielestäni myös erittäin tervetullut lisä. Tämä ehkä on sellainen samanlainen alkio, mitä oli aikoinaan maksuton kansanopetus vanhassa ståhlbergilaisessa perustuslaissamme, mutta tällaisenaankin se on hyvin tervetullut.

Toisaalta näin kansallisesta näkökulmasta voi sanoa, että on myös erinomainen aika perustuslakiuudistukseen siinä mielessä, että me olemme viimeisen kolmen vuoden aikana joutuneet taloudellisista realiteeteista lähtien puhumaan asioiden laittamisesta tärkeysjärjestykseen. Tämän perustuslakikeskustelun yhteydessä, kuten monet puhujat ennen minua ovat jo päässeet sanomaan, on väistämättä edessä myös nykyisen poliittisen ja taloudellisen tilanteen vertailu lain kirjaimeen. Tässä mielessä tämä todellakin voi vaikuttaa poliittiseen ilmapiiriin jo ennen kuin laki varsinaisesti on juridisesti voimassa.

Annan täysin arvoa sille, että nykyhallitus tuo sopimuksen mukaisesti myös toisen puolen sopimuksesta tänne eduskuntaan. Pahoittelen vain sitä, että tämä perusoikeusuudistus tulee näin myöhään. Me olemme kuitenkin jo siirtymässä viimeiselle ennen vaaleja olevalle valtiopäiväkaudellemme ja tässä mielessä kaikenlaisella sabotoinnilla on mahdollisuus lykätä koko uudistusta.

Toinen asia, joka on jäänyt vähemmälle kiinnostukselle tässä keskustelussa, on se, että tiettyjä muutoksia alkuperäisestä perusoikeusideologiasta on tapahtunut kuluneiden vuosien aikana eivätkä kaikki niistä muutoksista suinkaan ole teknisiä tai edes hyvään suuntaan menneitä. Toivon, että perustuslakivaliokunta ja muut työhön osallistuvat valiokunnat voisivat mahdollisimman avoimin mielin ja tulevia sukupolvia silmälläpitäen mahdollisimman hyvää työtä tehden saada tämän asian kuitenkin mahdollisimman nopeasti kuntoon.

Minun mielestäni on hyvä pitää esillä, että muualla Euroopassa on edistetty tässä asiassa paljon meitä nopeammin. Me emme suinkaan ole menossa siis tässä mielessä mihinkään tuntemattomaan, vaan olemme vain eurooppalaistumassa tässä asiassa niin kuin monissa muissakin. Ja niitä vakavasti otettavia lähinnä kokoomuslaisia kansanedustajia, jotka ovat epäilleet hallituksen antaman esityksen tarpeellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta, voi vain lohduttaa sillä, että ei edes pelko siitä, että hallituksen talouspolitiikka ei olisi sopusoinnussa nykyaikaisen hyvinvointi- ja oikeusvaltion periaatteiden kanssa, saisi estää tämän uudistuksen eteenpäinmenoa. Tätä uudistustahan ei tehdä nimenomaisesti tätä hallitusta silmälläpitäen juridisena konstellaationa, vaan se tulee olemaan seuraavalle ja sitä seuraavalle hallitukselle ja aina vuosikymmenien päähän. Tässä mielessä toivoisin, että näin lyhytjänteinen hallituksen puolustaminen kaikkia mahdollisia kuviteltuja vaaroja vastaan voisi nyt lakata.

Arvoisa puhemies! Minusta tuntuu, että valiokuntakäsittely kuitenkin kaikesta huolimatta voisi sisältää myös sellaisia elementtejä, että eräitä hallituksen esityksen sanontoja olisi aiheellista tehostaa ja tiivistää. Toivon, että tässä yleisparlamentaarisessa hengessä sitten voitaisiin tässä mielessäkin tehdä oikeata työtä ja katsoa, minkälainen rakennelma olisi tulevia sukupolvia varten parhaiten tätä perusideaa toteuttava.

Toivotan, arvoisa puhemies, omalta osaltani hyvää menestystä tälle hallituksen esitykselle!

Ed. J ä ä t t e e n m ä k i : Arvoisa puhemies! Aluksi haluan todeta, että perusoikeusuudistus on merkittävä uudistus. Minusta on äärimmäisen tärkeää, että taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet saavat Suomen hallitusmuodossa saman aseman kuin perinteiset vapausoikeudet. Perusoikeudet muodostavat poliittiselle järjestelmälle ja julkiselle budjetoinnille eräänlaisen etusijajärjestelmän. Jos taloudellinen pohja on kapea, perusoikeuksille tulee antaa etusija saatavissa olevia resursseja jaettaessa.

Juuri nyt on oikea ajankohta keskustella siitä, minkä tasoiset ja minkälaiset taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet yhteiskunnan tulee kansalaisilleen turvata. Taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia ei voida sivuuttaa taloudellisiin seikkoihin vedoten, vaikkakin etuuksien taso on riippuvainen taloudellisesta tilanteesta. Varsin yleisesti väitetään, että tss-oikeudet eivät ole perustuslakikysymyksiä, koska ne ovat riippuvaisia kulloinkin vallitsevasta taloudellisesta tilanteesta. Tämä pitää osittain paikkansa. Siitä huolimatta minusta on äärimmäisen tärkeää, että nämä on kirjattu. On selvää, että täytyy olla taloudellinen pohja, jotta perusoikeudet toteutuvat. Mutta köyhäkin maa saattaa perusoikeuksien osalta olla turvallinen, ja Suomi ei lamankaan aikana ole köyhä maa.

Perusoikeusuudistusta on valmisteltu perusteellisesti. On tärkeää, että asiasta on jo käyty laajaa kansalaiskeskustelua ja että sitä edelleen jatketaan. Hallituksen esityksessä on mielestäni varsin hyvin otettu huomioon muiden maiden kokemukset. Kyseessä ei ole julkilausumakoko-

elma, jossa DDR:n mallin mukaan olisi lueteltu kaikki hyvät pyrkimykset takaamatta kuitenkaan niiden toteutumista. Päinvastoin ehdotetut säädökset ovat realistisia ja perustuvat myös kansainvälisiin ihmisoikeusperiaatteisiin, joihin Suomi on jo monin tavoin sitoutunut.

Uudistuksen myötä kansalaisten tietoisuus ihmisoikeuksista lisääntyy. Vaikka kansainväliset sopimukset ovatkin jo nyt voimassa olevaa oikeutta, eivät kansalaiset ja viranomaiset ole kovin tietoisia niiden sisällöstä ja vaikutuksesta. Perusoikeudet siis sisältävät kansakunnan eettisen arvopohjan: kansalaisten perusoikeudet ja velvollisuudet. Ne eivät pelkästään kirjaa nykytilannetta vaan pyrkivät aktiivisesti vaikuttamaan kehityksen suuntaan.

Tss-oikeuksien konkreettinen sisältö on kirjoitettu varsin väljästi. Hallituksen esityksessä ei sosiaalisia perusoikeuksia ole kytketty nykyisiin sosiaaliturvan etuusmuotoihin, joita ovat mm. yleinen kansaneläke- ja lapsilisäjärjestelmä. Kun perusoikeusuudistuksen yhteydessä poistuu lakien lepäämäänjättämismahdollisuus, on pidettävä tarkkaan huoli siitä, ettei uudistusta käsitetä väärin. Kattava sosiaalivakuutusjärjestelmä on taannut oikeuden toimeentulon perusturvaan niillekin kansalaisille, joilla ei ole ansiotuloja. Perustuslakivaliokunnan mietintöön on ehkä syytä ottaa selventävä maininta siitä, ettei tästä pohjoismaisesta perusperiaatteesta olla luopumassa.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tasa-arvon turvaaminen työelämässä tarkoittaa sekä tasa-arvoista kohtelua työssä että työhön otettaessa. Kansainväliset sopimusjärjestelytkin ovat pitkään korostaneet erityisesti miesten ja naisten samapalkkaisuusvaatimusta. Suomi on jo vuonna 1963 liittynyt Kansainvälisen työjärjestön piirissä valmistuneeseen, samanarvoisesta työstä miehille ja naisille maksettavaa samaa palkkaa koskevaan sopimukseen. Samapalkkaisuusvaatimus sitoo Suomea myös taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen, Euroopan sosiaalisen peruskirjan, sekä kaikkinaista naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen perusteella. Ehdotuksen mukaisen hallitusmuodon 5 §:n 2 momentin maininnoilla työelämästä ja yhteiskunnallisesta toiminnasta korostetaan tasa-arvon merkitystä näillä aloilla. Toivon mukaan tulevaisuudessa sama palkka samasta työstä on kaikkien hyväksymä ja myös käytännössä toteutunut perusoikeus; siihen tämä aktiivisesti velvoittaa.

Lainsäädäntö ei vain seuraa muuttuneita asenteita vaan myös aktiivisesti muokkaa niitä. Lainsäädännön vaikutuksesta ihmisten asenteisiin antaa kuolemanrangaistus valaisevan esimerkin. Kuolemanrangaistus on valitettavan yleinen tämän päivän maailmassa. Suomessa se poistettiin rangaistusjärjestelmästä kokonaan vuonna 1972. Kuolemanrangaistus on kuitenkin edelleen käytössä mm. USA:ssa ja Venäjällä. Näissä maissa yleinen mielipide myös hyväksyy sen. Kuolemanrangaistuksen poistamisen pelätään johtavan rikollisuuden lisääntymiseen. Näissä maissa lainsäätäjä on perustellut epäinhimillistä rangaistusta nimenomaan kansalaisten suojan tarpeella. Yhteisestä länsimaisesta ihmisoikeuskäsityksestä huolimatta Pohjoismaissa suhtaudutaan kuolemantuomioon aivan toisin. Meillä se koetaan loukkauksena ihmisyyttä vastaan. Kuolemantuomion ja kidutuksen kielto on syytä kirjata perustuslakiin, kuten nyt esitetään. Kuolemantuomion ja kidutuksen kiellon on Suomessa koko kansakunta sisäistänyt niin täydellisesti, ettei hallituksen esityksessä ole ollut tarpeen edes perustella sitä.

Arvoisa puhemies! Kun vuoden 1919 hallitusmuotoa säädettiin, korostettiin ns. vapausoikeuksia. Virkamiesten mielivaltaa vastaan suojautumiseen oli todellinen tarve. Käsiteltävänä olevassa perusoikeusuudistuksessa on keskeisimpänä uudistuksen kohteena tss-oikeudet. Ennustan, että tulevaisuudessa huomion painopiste siirtyy yksilön oikeuksista maailman laajuiseen olemassaolon taisteluun, jossa ihmisoikeuksien subjekteina ovat tulevat sukupolvet.

Ed. U k k o l a : Arvoisa puhemies! On tärkeää keskustella siitä, mitkä ovat kansalaisten oikeudet, mitkä ovat valtion velvollisuudet, ja itse asiassa kysyä, mitä varten valtio on, mitä varten kansalainen, yksilö, tässä yhteiskunnassa on. Aivan aluksi ilmoitan, koska uskoisin, että puheeni on kohtuullisen kriittinen, että hyväksyn periaatteessa perusoikeusäännökset siinä muodossa kuin ne lakiehdotukseen on kirjoitettu, sen takia että ne kuitenkin ovat juhlallisia pyrkimyksiä ilman tasomäärittelyjä, mikä antaa tietyllä tavalla harkintavaltaa yksityiskohtaiseen lainsäädäntöön. Hyväksyn ne myös sen takia, että ne ovat sentään jonkinlaisessa järjellisessä suhteessa meidän voimavaroihimme, kun sitä vastoin esimerkiksi K. J. Långin komitean alkuperäiset suunnitelmat aikanaan eivät olleet. Perusoikeusoikeusuudistushan lähti liikkeelle aikana, jolloin katsottiin, että Suomi on valmis. Kunhan me

hieman viilaamme tätä hyvinvointivaltiota, sen rakenteita, niin Suomi on hyvä kansalaisille ja kansalaiset ovat hyviä valtiolle.

Jos käy läpi perusoikeusluetteloa, täytyy tietenkin olla ihan tyytyväinen, että klassiset vapausoikeudet ovat tässä mylläkässä sentään säilyneet. Kun yhteiskunnan kehittymistä katselee kansalaisen, yksilön, kannalta tällä hetkellä, niin itse asiassa voisi toivoa, että hallitusmuotoon perusoikeusluetteloon olisi tullut säännös: Varjele meitä sellaisilta kansanedustajilta, jotka uskovat, että yhteiskuntaa voidaan laeilla kehittää, että työtä voidaan laeilla antaa ihmisille, että jokainen voi oppia hyväksi kansalaiseksi, että jokainen kansalainen saa hyvän elämän, kun me vain säädämme täällä eduskunnassa sitä tarkoitusta varten lainsäädännön.

Perusoikeussäännöstössä nyt pistää silmään se, että se on hyvin valtiokeskeinen ja että yksilö on tässä valtiokeskeisessä yhteiskunnassa vain toiminnan kohde. Eli yksilöllistä harkintaa, yksilöllisiä vapauksia, mitä tulee nimenomaan sivistyksellisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin oikeuksiin, ei ole juuri lainkaan pohdittu eikä sillä tavalla ole kannustettu yksilöä, ihmistä, hoitamaan omia asioitaan. Tässä suhteessa kannattaa ehkä muistuttaa mieliin se, mitä ed. Paloheimo puheessaan sanoi, eli on kyllä määritelty, mitkä ovat oikeudet, mutta ei ole määritelty velvollisuuksia.

Yhteen asiaan kuitenkin kiinnittäisin huomiota, ja se lähtee liikkeelle siitä, kun ministeri Pokka esittelypuheenvuorossaan sanoi, että meidän on ehkä kysyttävä itseltämme, mitä kello on tässä yhteiskunnassa lyönyt. Meidän on kysyttävä itseltämme, voimmeko me pysäyttää kellon, kääntää viisareita taaksepäin siihen 80-luvun ihanneyhteiskuntaan, ihannevaltioon, joka uudistuksen laatijoiden mielessä ja meidän mielessämme siintää, kun me nyt perusoikeussäännöstön muuttamisen hyväksymme.

En sinänsä ryhdy vastustamaan näitä esityksiä, koska ne ovat sen verran yleisluontoisia, että ne eivät sinänsä lainsäädäntöä tai -säätämättömyyttä haittaa. Sen sijaan olisin puuttunut yhteen käytännön asiaan eli siihen, millä tavalla meidän tässä yhteiskunnassa tulisi järjestää jokaiselle ihmiselle perustoimeentulo.

Jokaisella ihmisellä on oikeus siihen, että hän pystyy käyttämään kykyjään yhteiskunnassa mahdollisimman hyvin hyväksi, ilman että on rajoituksia, ylhäältäpäin annettuja säädöksiä, jotka tämän estävät. Näitä rajoituksia ja säädöksiä tässä yhteiskunnassa on aivan riittävästi. Tämä yhteiskunta estää pelkällä tavallisella lainsäädännöllä työllistämisen, se estää työttömiltä työnteon, se estää opiskelijoilta työnteon. Toisin sanoen me olemme laatineet järjestelmät ja yksityiskohtaiset säädökset aikana, jolloin meillä oli työttömiä vain muutama kymmenentuhatta, korkeintaan satatuhatta. Nyt meillä on 600 000, ehkä ylikin, jos kaikki otetaan huomioon. Jos pitävät paikkansa ennusteet, että massatyöttömyys on tullut jäädäkseen, nykyisen kaltaisella lainsäädännöllä ja toimeentuloturvalla me emme kerta kaikkiaan selviä.

Meidän lainsäädäntömme lähtee siitä, että kun ihminen on yhdessä putkessa, hän on tässä putkessa ja saa tuen ja turvan vain tätä putkea varten laaditusta lainsäädännöstä eikä hänen pidä eikä hän saa missään nimessä potkia yli tämän järjestelmän. Otetaan yksi esimerkki siitä, mihin tämä johtaa. Vuokralla asuvan kahden päivähoitoikäisen lapsen yksinhuoltajan palkan nousu 7 000 markasta 13 000 markkaan ei juuri vaikuta tämän ihmisen toimeentuloon eli käytettävissä oleviin tuloihin sen takia, että tulojen nousun myötä nousevat päivähoitomaksut ja asumistuki laskee. Jos hän 13 000 markkaa kuussa ansaitessaan joutuu työttömäksi, tulot nousevat 100 markkaa kuussa. Eli järjestelmät on laadittu sellaisiksi, että ne passivoivat ihmisen paikalleen, eivät aktivoi hallitsemaan omaa elämäänsä.

Edellä oleva esimerkki oli otettu Osmo Soininvaaran vastikään laatimasta selvityksestä, joka mielestäni on erinomainen. Hänhän esittää selvityksessään romutettaviksi lähestulkoon kaikki kymmenet, ehkä jopa sadat, toimeentuloa varten laaditut järjestelmät ja siirryttäväksi kansalaisille maksettavaan henkilökohtaiseen tai perhekohtaiseen perustuloon. Soininvaaran malli, sen varmasti jokainen tiedätte, merkitsee sitä, että jos ansiotuloja kansalaisilla ei ole, maksettaisiin hänelle lisätukea. Kuitenkin vähäinenkin omalla työllä hankittu palkkatulo toisi ihmisille lisää rahaa ilman, että ihminen menettäisi tuen tai turvan, kuten tällä hetkellä tapahtuu. Toisin sanoen suomalainen sosiaalilainsäädäntö, jonka me olemme hyvinä aikoina rakentaneet, ohjaa ihmisiä vajaatyöllisyyden sijasta täystyöttömyyteen.

Kansalaisen perustulo, joka on äärimmäisen tärkeä ja joka mielestäni on laadittava, on pystyttävä säilyttämään ja sitä tehostamaan, olipa meillä perusoikeuslainsäädäntöä tai ei, koska se on ihmismäisen yhteiskunnan perusvelvollisuus. Kansalaisen perustulo on mahdollista rakentaa

kahdella tavalla. Se voi olla tietty kansalaisen perustulo, tai se voi olla ns. negatiivinen tuloverо, joka tarkoittaa sitä, että eduskunta päätöksellään määrittelee sen alarajan, jonka ylittävistä ansiotuloista veroa alettaisiin maksaa. Jos ihmisen tulot alittavat tämän rajan, hänelle maksettaisiin tukea eli ns. negatiivista tuloveroa. Ehkä kuitenkin olisi teknisesti helpompi toteuttaa perustulojärjestelmä, joka tarkoittaa sitä, että jokainen saisi valtiolta tililleen tietyn verottoman perustulon ja kaikki ansiotulot olisivat verollisia.

On ilman muuta selvää, että nykyisessä tilanteessa kaikille maksettavasta perustulosta ei voitaisi tehdä niin suurta, että sillä eläisi. Se kuitenkin takaisi sen, että yksikään kansalainen ei tippuisi tämän turvaverkon aukoista, kuten tällä hetkellä tapahtuu. Tässä yhteydessä ilmoitan, että liberaalinen kansanpuolue ainoana eduskuntapuolueena on hyväksynyt omissa päätöksissään perustulomallin uuden yhteiskunnan perusturvaksi. Emme me tarvitse perusturvaa tai -tuloa pelkästään sen vuoksi, että yhteiskunnalla ei tällä hetkellä yksinkertaisesti ole varaa nykyisen kaltaiseen sosiaaliturvaan. Ei ole varaa pitää ihmisiä työttömänä, vaan heidät on työllistettävä, heille on annettava mahdollisuus tehdä työtä ilman sitä pelkoa, että he menettäisivät tämän turvansa. Ainoa järkevä järjestelmä, jolla tämä voidaan taata, on Soininvaaran kehittämä perustulo tai negatiivinen tuloverotus.

Asiasta on tehty tutkimuksia, mutta ei varmasti riittävässä määrin. Toivonkin, että hallitus tutkisi Soininvaaran selvityksen perusteella, mitä järjestelmiä perustuloon olisi mahdollista yhdistää, koska en usko siihen, että tästä yhteiskunnasta, eduskunnasta tai poliittisista puolueista löytyy niin paljon yksimielisyyttä, että voitaisiin yhdellä rysäyksellä mennä kaiken kattavaan, jokaista koskevaan perustulojärjestelmään tai negatiiviseen tuloverotukseen, vaan on lähdettävä liikkeelle siitä, että yhdistetään järjestelmiä. Ensimmäinen yhdisteltävä järjestelmä on opintotuen ja työttömyysturvan yhdistäminen niin, että ei estetä opiskelijaa tekemästä töitä sillä perusteella, että hän opiskelee. Jos työtön haluaa opiskella, niin se on sallittava. Samalla tietenkin joudutaan määrittelemään katto sille, mitä maksetaan niin opiskelijalle kuin työttömällekin.

Meidän järjestelmämme, hyvinvointivaltio, jonka me olemme hyvinä aikoina rakentaneet, perustuu vahvaan valtioon, siihen että on olemassa valtio, sen organisoimat järjestelmät, jotka hoivaavat, holhoavat ja auttavat yksilöä, ihmistä. Mikä on ollut seuraus? Yksilöllisyys, yritteliäisyys ja yhteisvastuu on tästä maasta kadonnut. Mutta vastuu on meillä kansalaisilla. Me olemme valtio ja meidän päätäntävallassamme on se, miten paljon me vastuuta ja tehtäviä julkiselle vallalle luovutamme. Mielestäni me olemme luovuttaneet aivan liian paljon. Meidän olisi nyt ryhdyttävä perusteelliseen tarkasteluun siitä, mikä on valtion tehtävä, mikä on yksilön tehtävä, mikä kuuluu valtiolle ja mikä yksilölle. Täytyy muistaa, että yksilöllinen aloitteellisuus on yhteiskuntamme tärkein voimavara. Lama on osoittanut, että kun me olemme rakentaneet hyvissä taloudellisissa olosuhteissa hyvinvointivaltiota, yksilöiden aloitteellisuuden olemme tänä hyvänä aikana tuhonneet.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Pesälä.

Ed. K a l l i o m ä k i (vastauspuheenvuoro): Puhemies! Ed. Ukkola viittasi useaan otteeseen — ja otti sen melkein liberaalien ohjelmaksikin — Osmo Soininvaaran perustulomalliin. Ed. Ukkola oli kyllä oikeassa siinä, että tuo malli, joka sinänsä koostuu kyllä vanhoista ideoista, on rohkea ja pohtii sosiaaliturvaa uudesta näkökulmasta. On totta, että mallissa aivan oikein kiinnitetään huomiota mm. tulotasoista johtuviin köyhyysloukkuihin. Siinä on kuitenkin myös arveluttavia kohtia, joita kannattaa tarkoin pohtia. Sen mukaisesti voidaan kysyä, kannustaako se todella työntekoon vai työmarkkinoilta syrjäytymiseen, koska työttömyys ei varmasti poistu työssäkäyntiä vähentämällä, ja tämä malli mahdollisesti, jopa todennäköisesti, kasvattaisi tuloeroja, jotka ovat tällä hetkellä kasvaneet ennen kaikkea työttömyydestä johtuen. Pitää kysyä, koskettaisiko perustulo naisia sillä tavalla, että ennen kaikkea heitä poistuisi työelämästä. Silloin se ei olisi tasa-arvon kannalta järkevää vaan vaarallista ja lisäksi varmasti myös sen mukaisesti yhteiskunnan resurssien tuhlausta.

Kustannusvaikutuksia Soininvaarakaan ei ole voinut eikä kyennyt riittävän tarkasti ryhtyä pohtimaan. Ne ovat hyvin arvaamattomat tuon tyyppisissä malleissa. Koska, niin kuin ed. Ukkolakin sanoi, tällä tavalla ei perustulolla kyetä takaamaan elämiseen riittävää tuloa, niin se ei välttämättä yksinkertaista sosiaaliturvajärjestelmää. Sillä voi olla kielteisiä vaikutuksiakin. Joka tapauksessa se on mitä suurimmassa määrin jatkotutkimisen arvoinen.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kalliomäen vasta-argumentit olivat ihan luonnollisia ja ymmärrettäviä. Hän puheenvuorossaan esitti juuri niitä pelkoja, joita Soininvaara-mallia vastaan on esitetty ja mitä perustuloa ja negatiivista tuloverotusta vastaan on minun käsittääkseni vuosikymmeniä esitetty. Mutta voi kysyä myös, onko oikein sellainen yhteiskunta tai sellainen järjestelmä, mikä meillä tällä hetkellä on: Kun esimerkiksi liikenneinvestoinneissa ihmisen työllistäminen maksaa miljoona markkaa vuodessa, on ymmärrettävää, että yhteiskunta, valtio, niukkenevien resurssien oloissa mieluummin maksaa työttömyysturvan kuin ryhtyy laajamittaisiin elvytysinvestointeihin, joita esimerkiksi SDP on vaatinut nimenomaan, oikein ja aiheellisesti siitä syystä, että saataisiin ihmisille töitä ja etteivät ihmiset syrjäytyisi työttömyydessä. Mutta perustulo kuitenkin antaa jokaiselle ihmiselle mahdollisuuden jonkinlaiseen työhön ilman, että hän samalla menettää sen perusturvan. Se on minusta kaikkein oleellisin ja tärkein piirre tässä uudistuksessa, että se kannustaa ihmistä, työtöntä ja perhettä, hankkimaan lisätuloja. Myönnän avoimesti, että ed. Kalliomäen esittämät vasta-argumentit ovat sellaisia, joita varmasti on tutkittava. Mutta malli on ainakin LKP:n ihanneyhteiskunnan toimintamalli, johon me pyrimme.

Ed. K a a r i l a h t i : Arvoisa puhemies! Nyt annettu perusoikeussäännöstön muuttamisesitys on merkittävä ja kauan odotettu uudistus ei vain kansalaisten vaan myös lainsäätäjien ja hallituksen kannalta. Perustuslakivaliokunnan jäsenenä olen odottanut uudistusta, jotta lepäämäänjättämissäädösten tulkinnasta ja käyttömahdollisuudesta päästään pois, ei sen vuoksi, että se on ollut työlästä, vaan koska ihmisten perusturva on ollut riippuvainen lain tulkinnasta otettaessa kantaa lakien säätämisjärjestykseen.

Ministeri Pokalle on annettava kiitos lain perusteellisesta valmistelusta sekä eduskunnan tahdon ja mielipiteiden huomioimisesta. Erityisesti hänen lähestymistapansa perusoikeuksiin on erityisen maininnan arvoinen, eli laki on ihmistä varten.

On lähdettävä siitä, että lakeja säädetään, jotta niitä myös noudatetaan. Perustuslain on oltava muita lakeja arvokkaampi. Lakiin tulee täsmällisesti ja selkeästi kirjata, mitä siinä säädetään. Erityisesti perustuslain tulee olla selkeä ja täsmällinen, jotta lainsäätäjä tietää omat raaminsa ja ennen kaikkea ihmisten kannalta, koska nyt esityksessä korostetaan myös perusoikeuksien merkitystä yksityisten kansalaisten keskinäisissä suhteissa entisen julkisen vallan ja yksilön välisen suhteen lisäksi. Kansalainen itse voi vedota nyt entistä useammin omiin perusoikeuksiinsa.

Tästäkin syystä oudoksun ja vierastan joidenkin perusoikeuksien kirjaamista julistuksenomaisiksi, kun taas toiset ilmeisesti tarkoitetaan tosiasiallisiksi perusoikeuksiksi, jopa yksiselitteisesti subjektiiviseksi oikeudeksi. Kysyttäessä ihmisiltä heidän perusoikeuksistaan uskon, että saadaan yhtä monta erilaista vastausta kuin on vastaajiakin. Kuitenkin mielestäni voidaan kysyä, miten ihminen voi tietää omat perusoikeutensa, puhumattakaan, että niihin voisi puuttua tai vedota, jos ei tiedä, mitkä perusoikeuksista ovat julistuksenomaisia ja mitkä tosiasiallisia oikeuksia. Perustuslakivaliokunnan kannalta ajaudutaan taas nykyisen kaltaiseen tulkintaviidakkoon. Ovatko lainsäätäjille tarkoitetut perustuslailliset toimeksiannot myös julistuksenomaisia? Kysyn vielä: Tulisiko erivahvuiset perusoikeudet, jos niitä on, selkeästi erotella ja mainita? Näin turvattaisiin lain selkeä ymmärtäminen ja vältyttäisiin liiallisilta tulkinnoilta.

En lähetekeskustelussa käy laaja-alaisesti arvioimaan perusoikeusesitystä, koska perustuslakivaliokunnan jäsenenä voin tehdä sen valiokunnassa. Mutta lausuntoa antavien valiokuntien jäsenille esittäisin muutamia seikkoja, joita tulisi lausuntoa annettaessa pohtia ja käsitellä. Valiokuntien tulisi esittää näkökantansa mm. perusoikeuksien julistuksenomaisuudesta ja niistä pykälistä ja kohdista, jotka asiantuntijavaliokunnat tarkoittavat tosiasiallisiksi, jopa subjektiivisiksi oikeuksiksi.

Erityisesti sosiaali- ja terveysvaliokunnalle esittäisinkin, että on viimeistään nyt yhtenäistettävä käsitteistö. Nyt ollaan kirjaamassa mm. termejä "välttämätön toimeentulo" sekä "perustoimeentulon turva". Yleisesti käytetään eri yhteyksissä käsitteitä "perusturva", "perustulo", "perustoimeentuloturva" jne. Käsitteillä on käyttäjästä riippuen melko erilainen sisältö. Voisin ounastella, että mm. ministeri Viinasella ja ed. Stenius-Kaukosella on sangen erilaiset käsitykset näistä käsitteistä ja niiden sisällöstä. Tämän vuoksi selkeästi määritellyt käsitteet ehkäisevät ristiriitoja ja erilaisia tulkintoja sekä auttavat ymmärtämään, mitä lainsäätäjä tarkoittaa ja mitä laissa tosiasiallisesti lukee. Se on myös osa ihmisen turvaa, on se sitten oikeusturvaa tai perusturvaa, joka tapauksessa mielestäni se on ih-

misten oikeus. Sosiaali- ja terveysvaliokunnalla on lausuntoa antaessaan ensimmäisen kerran mahdollisuus todellakin itse määritellä nämä käsitteet ja niiden sisältö.

Lopuksi, arvoisa puhemies, haluaisin vastata ed. Sasille, joka puheenvuorossaan arvosteli, että lepäämäänjättämismahdollisuutta arvioitaessa välttämättömän lakisääteisen toimeentulon osalta perustuslakivaliokunnan tulkinnan ennustettavuus on ollut heikko vai sanoiko hän jopa nolla. Haluaisin todeta, että hallitus olisi esityksiään laatiessaan voinut olla myös sosiaalisesti oikeudenmukainen ja jättää kaikkein heikoimmassa asemassa olevat leikkausten ulkopuolelle, mutta välittämättä hyväksytystä muutoksesta valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentiksi hallitus on pääsääntöisesti tuonut mustavalkoisia esityksiä, joissa leikkaukset kohdistetaan kaikkiin yhtäläisinä, olkoonkin se sitten yhdenvertaisuutta. Porrastuksia ei tunneta. Muistuttaisin kuitenkin erityisesti ed. Sasille, etteivät hallituspuolueiden edustajat ole hallituksen talutusnuorassa silloin, kun arvioidaan säätämisjärjestystä, sillä suhdanteiden mukaan — ovat ne sitten poliittisia tai taloudellisia — ei ihmisten perusoikeuksia tule määritellä. Se ei millään muodoin tarkoita, ettenkö ole enemmistöparlamentarismin kannalla. Hallitus hallitkoon ja kantakoon myös poliittisen vastuun. Näin tulee olla.

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Liityn vielä puhujien joukkoon, koska perusoikeusuudistus on, niin kuin täällä on todettu moneen kertaan, periaatteellisesti iso asia ja merkittävä uudistus. Toinen perustelu puheenvuorolleni on se, että tässä keskustelussa ovat jääneet aika vähälle eräät sellaiset perusoikeudet, jotka omasta mielestäni ovat todella merkittäviä. Tarkoitan esimerkiksi uskonnonvapautta ja oikeutta elämään ylipäätään. Täytyy reunahuomautuksena myös todeta, että nämä kysymykset eivät ole ainakaan viimeisenä yhtenätoista vuotena kovin paljon eduskuntaa kiinnostaneet. Uskonkysymyksethän nousivat julkiseen keskusteluun äsken päättyneessä presidentinvaalitaistelussa, ja siinä oli mielenkiintoista se, että niitä erikoisesti nostivat esille sellaiset tahot ja sellaiset henkilöt, jotka eivät ainakaan tässä salissa ole niitä kovin usein esille nostaneet.

Tätä keskustelua olen itse seurannut K. J. Långin komitean eräänä jäsenenä ja myöskin ministeri Pokan johtaman ns. seurantaryhmän jäsenenä. Enkä ole oikein käsittänyt ed. Ukkolan moneen kertaan täällä esittämää mielipidettä, että hallituksen esitys kovin oleellisesti poikkeaa K. J. Långin johtaman komitean mietinnöstä. Kyllä se siitä poikkeaakin, mutta minusta poikkeamat ovat enemmän sanonnallisia kuin sisällöllisiä. Ed. Ukkola ei olekaan puheenvuorossaan kertonut yhtään esimerkkiä tällaisesta oleellisesta poikkeamisesta, ellei sellainen nyt ole oikeus asuntoon, josta paljon komiteassakin keskusteltiin ja jota mm. nykyinen Kuntaliitto, silloinen Kunnallisliitto, voimakkasti vastusti. Kun tiedän sen poliittisen värin, mikä liitossa ja sen johdossa on, haluan todeta, että itse puolustin kyllä komiteassa hyvin tarkkaa ja velvoittavaakin määritelmää siitä, että kaikilla suomalaisilla olisi oikeus asuntoon eli oikeus kotiin. Minun oma perusteluni oli se, että kun perustuslaissa on kerran kotirauha turvattu, niin pitää kai silloin turvata myös koti; sen kotirauhankin voi poistaa, jos ei kaikilla ole kotia. Nämä ovat enemmän tällaisia sanonnallisia erimielisyyksiä kuin sisällöllisiä. Pyrkimys esimerkiksi oikeuteen asuntoon sisältyy myös hallituksen nyt käsillä olevaan esitykseen.

Uskonnonvapautta koskeva pykälä on elänyt kirjavan elämän tämän lain valmistelun eri vaiheissa. Lopulta hallitus päätyi siihen muotoiluun, joka oli komiteatyön aivan ensimmäinen muotoilu, eli siihen, että jokaisella uskonnon- ja omantunnonvapaus.

Komiteavaiheessa pykäläteksti lopulta tuli siihen muotoon, että olisi uskonnon ja muun vakaumuksen vapaus. Eräässä vaiheessa pöydillä oli muotoilu uskonnon- ja elämänkatsomuksenvapaudesta. Itse puolustin komiteassa sanaa vakaumus, koska se on mielestäni arkikieltä ja sellaista, että ihmiset sen ymmärtävät. Se olisi myös täyttänyt sen vaatimuksen, minkä ministeri Pokka täällä puheenvuorossaan toi esille, eli sen, että tätäkin lakia tehdään ihmisiä varten ja olisi tarpeellista, että ihmiset ymmärtäisivät, mitä laissa sanotaan. Kävi kuitenkin ilmi, että sanalla vakaumus on tietty väri, tietty poliittinen väri, esimerkiksi siitä yhteydestä, jossa puhutaan vakaumuksensa puolesta kaatuneista tai kuolleista. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous taas toivoi sanaa elämänkatsomus, siis uskonnon- ja elämänkatsomuksenvapaus, ja perusteli sitä sillä, että tuo sana on käytössä maamme koululainsäädännössä. Kirkolliskokouksen mielestä tuo sana olisi kuvannut paremmin kuin sana vakaumus koko persoonallisuutta koskevaa katsomusta. Ministeri Pokka on tämän lakipaketin viimeisten käsittelyvaiheitten aikana hyvin kiitettävällä tavalla kuunnellut kirkon ääntä,

ja ehkä se sitten johti myös 9 §:n muotoiluun tällä tavalla.

Ministeri kuunteli kirkkoa myös siinä, että uskonnonvapauspykälästä poistettiin komitean ehdottama opetusta koskeva virke, joka kuului: "Opetuksessa ja kasvatuksessa on kunnioitettava yksilön vakaumusta, lapsen oikeuksia ja huoltajan oikeutta vastata lapsen kehityksestä." Tätä muotoilua luterilaisen kirkon kirkkohallitus erittäin voimakkaasti arvosteli. Itse olisin ollut tällaisen virkkeen kannalla niin, että se olisi otettu pykälätekstiinkin. Ymmärrän toki, mikä vaara sisältyy siihen, jos opetuksessa liikaa korostetaan yksilön vakaumusta ja lapsen oikeuksia. Siinä voidaan käytännön koulutyössä joutua vaikeuksiin. Mutta usein on vaikeuksia myös siitä, että lapset kohtaavat näissä asioissa koulussa erilaisen maailman kuin heidän kodissaan on.

Kun hallitus sitten on siirtänyt tuon virkkeen lain perusteluihin, voi todeta, että se on kuitenkin tässä lainsäädännössä mukana, ja perusteluissa se on laajempi kuin komitean pykälämuotoilussa, koska se on ulotettu koskemaan opetusta yleisesti eikä pelkästään uskonnonopetusta.

Kirkko arvosteli myös negatiivista uskonnonvapautta, joka tähän pykälään nyt on kirjattu. Itse olen sitä puolustanut sillä perusteella, että kun se nyt kirjataan lakitekstiin, perustuslakiin, menetellään vain siten, että lakiin kirjataan nykyinen soveltamistapa. Uskonnonvapaushan on sekä vapautta uskontoon että vapautta uskonnosta.

Meistä moni olisi toivonut, ja sitä eduskunta varmaan voi vielä harkita perustuslakivaliokunnan kautta, että ammatillinen yhdistymisvapaus 10 a §:ssä olisi myös säädetty sekä positiiviseksi että negatiiviseksi. Nythän siellä on yleinen yhdistymisvapaus molemmansuuntainen, mutta ammattiyhdistystä koskeva vapaus on kirjattu vain positiivisena oikeutena, ei negatiivisena.

Vaikea keskustelunaihe oli jo komiteassa ja sen jälkeenkin ja varmaan eduskunnassakin on hallituksen esityksen 6 §:n määrittely oikeudesta elämään. Tämä oikeushan on aivan ensisijainen oikeus. Ilman elämänoikeutta ei muillakaan oikeuksilla ole ihmiselle mitään merkitystä. En ryhdy tässä tarkastelemaan tätä asiaa kovin laajasti enkä yleiseltä kannalta, vaan ainoastaan siltä kannalta, jonka toivoisin keskustelussa täällä eduskunnassa myös nousevan esille, eli ajankohdasta, milloin oikeus elämään alkaa.

Meillä tähän asti ja myös tässä lakiesityksessä lähdetään siitä, että oikeus elämään alkaa synnytyksestä ja syntymästä. Ihmisen elämä alkaa kuitenkin jo ennen tätä: hedelmöityksestä. Tällä tavalla elämänoikeus on määritelty jossain muualla, mm. Yhdysvalloissa. Toivon, että tästä asiasta eduskunta voisi keskustella ja esimerkiksi perusteluissa siihen jollakin tavalla puuttua.

Tämähän on sikäli ajankohtainenkin asia, että nyt laman nimissä eräät kunnat, mm. tämä Helsinki, ovat alkaneet tarjota odottaville äideille sikiötutkimuksia, jotta voitaisiin estää vammaisten lasten syntyminen. Näitä tutkimuksia on ennenkin tarjottu, mutta ei sellaisella innolla kuin nyt terveyslautakunnat ovat päätöksiä tehneet. En halua vähätellä sitä tuskaa, jota vammaisen lapsen syntymä perheessä aiheuttaa, tiedän sen itse. En halua myöskään aliarvioida niitä kustannuksia, joita vammaisen lapsen hoito yhteiskunnalle aiheuttaa. Rohkenen kuitenkin puolustaa myös vammaisen lapsen oikeutta elämään. Useinhan on niin, että se tuska, jota vammainen lapsi merkitsee, on muiden kuin lapsen itsensä tuskaa.

Ed. Kalle Könkkölä käytti tässä salissa kerran puheenvuoron, jota on usein myöhemmin siteerattu. Hän kertoi seminaarista, jossa puhuttiin sairaiden lasten syntymän estämisestä. Eräällä äidillä oli tuossa seminaarissa mukana 11-vuotias sairas poika, joka kysyi äidiltään keskustelua seurattuaan: "Olisitko tehnyt abortin, jos olisit tiennyt odottavasi sairasta lasta?" Äiti vastasi: "Totta kai olisin tehnyt!" Pojan kommentti oli: "Olipa hyvä, ettet tiennyt!"

Tätä kuvaamaani taustaa vasten ovat arvokkaita myös hallituksen esityksen 5 §:n muotoilut, jotka kieltävät syrjinnän mm. vammaisuuden perusteella sekä määräävät, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä. Samaan ketjuun kuuluu myös 13 §, jonka mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen sekä mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta.

Herra puhemies! Sananvapaudesta totean vain toivomuksen, että myös eduskunta säilyttäisi 10 §:n rajauksen kuvaohjelmien sensuurista lasten suojelemisen nimissä. Tämä muotoiluhan on nykyistä tarkastusta kapeampi ja koskee vain raaistavia väkivaltakuvauksia, muilta osin valvonta olisi jälkivalvontaa. Itse olisin komitean jäsenenä toivonut, että ns. epäsiveellisen aineksenkin ennakkosensuuri olisi jäänyt ennalleen. Mutta kun komitea pyrki, kuten täällä on todettu, laajaan yksimielisyyteen, oli mahdollista saada kompromissi tästä pienestä rajauksesta, joka tapahtuu siis lasten suojelun nimissä. Toivon,

että valiokunnissa tätäkin asiaa tarkasteltaisiin sen keskustelun valossa, jota parhaillaan näistä asioista yhteiskunnassa laajasti käydään.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan, jolle lakivaliokunnan, valtiovarainvaliokunnan, sivistysvaliokunnan, sosiaali- ja terveysvaliokunnan, työasiainvaliokunnan sekä ympäristövaliokunnan tulee antaa asiasta lausunto.

Uusi hallituksen esitys

Toinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella kuluvan helmikuun 11 päivältä on eduskunnalle saapunut hallituksen esitys n:o 3, joka nyt on edustajille jaettu.

---

7) Hallituksen esitys n:o 326/1993 vp vuoden 1994 lisätalousarvioksi

Valiokuntaan lähettäminen

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin valtiovarainvaliokuntaan.

Keskustelu:

Valtiovarainministeri Viinanen: Herra puhemies! Talousuutisissa on viime aikoina aikaisempaa enemmän kerrottu myönteisistä signaaleista taloutemme kehityksessä. Tiedot pitävät paikkansa mm. niiltä osin, että kokonaistuotannon kolme vuotta kestänyt supistuminen päättyi vuoden 1993 syksyllä. Varsinaiseen nousuun ei vielä viime vuoden aikana kuitenkaan päästy.

Bruttokansantuotteen määrä supistui edelleen kahden edellisvuoden tapaan laskien viime vuonna 2,6 prosenttia. Työttömyys nousi korkeammalle tasolle kuin koskaan aikaisemmin. Myös valtion velkaantuneisuus kasvoi toivottua enemmän eli yli 250 miljardiin markkaan. Sen sijaan kauppataseen tuntuva ylijäämä ja kuluttajahintojen erittäin pieni nousuvauhti olivat vuoden 1993 talouskehityksen myönteisiä piirteitä alenevien korkojen ohella. Erityisen ilahduttavaa oli, että viennin vetämänä teollisuustuotannon kasvu nopeutui.

Hallituksen harjoittaman talouspolitiikan ansiosta talousnäkymät tällä hetkellä ovat aikaisempaa valoisammat. (Ed. Kalliomäki: Siitä huolimatta!) Vuosia kestäneen vyönkiristyksen jälkeen Suomessa on vihdoin saavutettu myönteisiä tuloksia. Se ei kuitenkaan saa antaa aihetta kuvitella, että vyönkiristykseen ei enää olisi aihetta.

Kokonaistuotannon ennakoidaan lähtevän aluksi hitaaseen, mutta sitten nopeutuvaan kasvuun. Kuluvana vuonna arvioidaan päästävän keskimäärin 2 prosentin kasvuun, ehkäpä ylikin, mutta vuonna 1995 kasvuvauhti olisi jo noin 5 prosenttia. Inflaatio ei juurikaan muodostune ongelmaksi. Työttömyyskin kääntyy lievään laskusuuntaan jo tämän vuoden aikana. Vaihtotase on lähivuosina selvästi ylijäämäinen ja Suomen ulkomainen nettovelka supistuu. Mutta julkinen velka kasvaa edelleen aivan liian nopeasti, ja se rajoittaa finanssipolitiikan liikkumavaraa.

Orastava talouskasvu ei heijastukaan välittömästi julkiseen talouteen, jonka tasapaino korjautuu vain hitaasti. Totean tässäkin yhteydessä, että valtion velkakierre on jatkunut jo vaarallisen kauan. Velkaantumisen taittaminen on välttämätöntä, eikä velkaelvytyksellä talouttamme kohenneta. Valtiontalous vuonna 1995 näyttääkin erinomaisen ongelmalliselta. Näköpiirissä oleva talouskasvukaan ei lisää mainittavasti verotuloja. Valtion nettorahoitustarve pysyy ensi vuonnakin tämänvuotisella tasolla, ellei uusista säästöistä saada päätöksiä aikaiseksi. Se merkitsisi lähes 70 miljardin markan lisävelkaantumista ensi vuonna. Velkaantumisvauhti on siten yhä aivan liian nopeaa: Valtion velka lisääntyisi vuoden 1995 loppuun mennessä jopa vajaaseen 400 miljardiin markkaan. Kysynpä vain: Eikö tämä kehitys jo lopulta ala hirvittää varovaisimpiakin elvyttäjiä?

Tässä tilanteessa ei kerta kaikkiaan ole sijaa kulutusmenojen kasvattamiselle ja siten lisävelkaantumiselle. Tämä linjaus korostuu myös siitä syystä, että talouden tasapainon arvioiminen lähivuosina on laman syvyyden ja talouden rakenteiden suurten muutosten takia poikkeuksellisen epävarmaa. Kansantalouden kasvun nopeutumista ja kestävyyttä edistetään parhaiten tiukalla budjettipolitiikalla, joka tukee inflaatiopaineiden kurissa pysymistä ja alhaisia korkoja. Lisätalousarvioesitys tukee näitä tavoitteita.

Lisätalousarvioesitykseen sisältyvällä määräaikaisella ja valikoidulla toimenpidekokonaisuudella pyritään erityisesti yksityisten investointien liikkeelle lähdön edistämiseen ongelmallisen

työllisyystilanteen parantamiseksi. Investointien käynnistyminen on yksi tärkeimmistä tavoitteista taloudellisen käänteen aikaansaamiseksi. Tämä lisäbudjetti liittyy hallituksen viime joulukuussa hyväksymiin elvytystoimiin. Niihin olennaisena osana kuuluu vielä tuotannollisia investointeja koskeva 7 prosentin suuruinen investointiavustus, josta lakiesitys eduskunnalle tullaan antamaan aivan lähiaikoina ja joka astuu voimaan taannehtivasti. Lisäksi on tarkoitus myöntää takautuva vähennysoikeus 1.6. kuluvana vuonna voimaan tulevassa arvonlisäverotuksessa rakennusinvestoinneille, jotka aloitetaan 1.1.1994 jälkeen. Tästä esitys on juuri saatettu eduskunnan käsiteltäväksi. Eri toimenpiteiden avulla arvioidaan vaikutettavan yhteensä noin 5—6 miljardin markan määräisten yksityisten ja julkisten investointien käynnistymiseen tänä vuonna. Talouden kasvuedellytyksiä turvataan lisäksi rakenteellisilla uudistuksilla. Elinkeinotukien kattava koordinointi ja karsinta sekä eläkemenojen kasvun hidastamistoimenpiteet ovat tarpeellisia, ja niillä myötävaikutetaan keskeisesti valtion budjetin menokehyksissä pysymiseen.

Arvoisa puhemies! Vielä muutama sana lähiajan tärkeistä linjauksista.

On syytä todeta, että mikäli riittävän tiukoista vuoden 1995 menokehyksistä ei kyetä sopimaan ja niissä pysymään, ei ole mitään edellytyksiä aloittaa keskustelua verotuksessa mahdollisesti tehtävistä toimenpiteistä. Korostan painokkaasti, että mahdolliset verohelpotukset ovat selkeästi yhteydessä menokehysten mitoitukseen. Siksi odotan, että eduskuntakin antaisi säästöille niille kuuluvan arvon, vaikka vaalit ovatkin nurkan takana. Mitä tulee verojen korkeuteen, on syytä muistaa, että viime joulukuussa varsinaista tuloveroa kevennettiin tälle vuodelle. Kokonaan toinen asia on työttömyysvakuutusmaksun vaikutus käteen jäävään tuloon. Sen ratkaisun takana on työmarkkinasopimus, jossa säästöjen tekeminen haluttiin mieluummin korvata työttömyysvakuutusmaksulla, mikä oli vastoin hallituksen tahtoa. Verotuksen korkeus ei siis ole mikään yllätys vaan pitkälti muiden, lähinnä työmarkkinajärjestöjen, kuin hallituksen tietoinen valinta.

On muistettava, että elämä jatkuu vaalien jälkeenkin ja ongelmat pysyvät entisinä. Valtiontalouden ongelmat säilyvät, annettakoon minkälaisia lupauksia tahansa. Myöskään työllisyyttä ei paranneta lupauksilla eikä sunnuntaipuheilla vaan kestävän tuotannollisen toiminnan luomisella. Verohelpotusten mahdollinen toteuttaminen on sidoksissa myös työelämän joustoratkaisuihin, joista neuvotellaan parhaillaan. Missä nyt ovat niiden neuvottelujen tulokset, ja miten nuorten työllistämistä edistetään? Työelämän joustoratkaisut ovatkin välttämättömiä päätöksiä jo tämän vuoden puolella, sillä niiden vaikutus työttömyyteen ja sitä kautta myös valtion menoihin on merkittävä.

Arvoisa puhemies! Esitän myös sen toivomuksen, että lisätalousarvioesitys käsitellään täällä eduskunnassa rivakasti. Lisätalousarviossa mahdollistetaan uusien investointien käynnistäminen, ja ne jos mitkä ovat myönteisiä signaaleja, joita nyt tarvitaan ja joita eduskunnan ulkopuolella kuumeisesti odotetaan.

Pyydän, että puheenvuoroni ruotsinnos otetaan pöytäkirjaan.

Valtiovarainministeri Viinasen puhe on ruotsinkielisenä näin kuuluva:

Nyheterna har under den senaste tiden i högre grad än förut rapporterat om positiva signaler i fråga om utvecklingen inom vår ekonomi. Dessa uppgifter håller streck bland annat såtillvida att den minskning av totalproduktionen som pågått i tre år upphörde hösten 1993. Något egentligt uppsving fick vi dock inte ännu senaste år.

Bruttonationalprodukten fortsatte att minska liksom under de två föregående åren, och den sjönk med 2,6 procent år 1993. Arbetslösheten steg till en högre nivå än någonsin tidigare. Också statens skuldsättning ökade mera än väntat och uppgick till över 250 miljarder mark.

Det avsevärda överskottet i handelsbalansen och den mycket långsamma ökningen av konsumentpriserna var däremot, vid sidan av de sjunkande räntorna, positiva drag inom den ekonomiska utvecklingen 1993. Särskilt glädjande var det att ökningen inom industriproduktionen blev snabbare tack vare draghjälpen från exporten.

Tack vare den ekonomiska politik som regeringen har drivit är de ekonomiska utsikterna för närvarande ljusare än förut. Efter att i många år ha dragit åt svångremmen ser vi äntligen ett positivt resultat. Detta får dock inte ge anledning att tro att det inte längre skulle finnas orsak att dra åt svångremmen.

Det förutspås att tillväxten i totalproduktionen till en början blir långsam för att sedan öka allt snabbare. Under innevarande år uppskattas tillväxten till i genomsnitt 2 procent, kanske rentav något mera. År 1995 uppskattas tillväxttakten redan vara uppe i cirka 5 procent. Inflationen torde inte utgöra något större problem.

Också arbetslösheten kommer att sakta vända neråt redan detta år. Bytesbalansen kommer under de närmaste åren att uppvisa ett klart överskott, och vår utländska nettoskuld minskar. Men den offentliga skulden ökar fortfarande alltför snabbt, vilket begränsar det finanspolitiska spelrummet.

Den spirande ekonomiska tillväxten återspeglar sig inte heller omedelbart på den offentliga ekonomin, som endast långsamt återvinner balansen. Jag vill också i detta sammanhang säga att statens skuldsättning redan har pågått farligt länge. Skuldkarusellen måste stoppas, och vår ekonomi kan inte hjälpas upp med skuldstimulans.

År 1995 ser statsekonomin följdaktligen synnerligen problematisk ut. Inte heller den ekonomiska tillväxt som är att vänta ökar skatteinkomsterna nämnvärt. Statens nettofinansieringsbehov kommer också nästa år att befinna sig på samma nivå som i år, om inga beslut kan fås till stånd om nya inbesparingar. Detta betyder ytterligare skuldsättning på inemot 70 miljarder mark.

Skuldsättningstakten är således fortfarande alldeles för snabb: statsskulden skulle rentav öka till nästan 400 miljarder mark före utgången av 1995. Jag undrar om inte denna utveckling nu äntligen börjar förskräcka också de försiktigaste förespråkarna för stimulans?

I detta läge finns det helt enkelt inte något rum för en ökning av konsumtionsutgifterna och således inte heller för ytterligare skuldsättning. Denna linjedragning förstärks också av att uppskattningen av den ekonomiska balansen på grund av den djupa recessionen och de stora förändringarna inom de ekonomiska strukturerna kommer att vara exceptionellt osäker under de närmaste åren.

En snabbare och hållbarare tillväxt inom samhällsekonomin främjas bäst genom en stram budgetpolitik, som bidrar till att hålla inflationstrycket under kontroll och räntorna låga. Tilläggsbudgetpropositionen stöder dessa mål.

Syftet med den utvalda helhet av åtgärder för viss tid som ingår i tilläggsbudgetpropositionen är framför allt att skapa gynnsamma förutsättningar för privata investeringar, så att det problematiska sysselsättningsläget kan förbättras. Att investeringarna kommer igång är en av de viktigaste etapperna när man vill få till stånd en vändning i ekonomin.

Denna tilläggsbudget ansluter sig till de stimulansåtgärder som regeringen godkände i december. En väsentlig del av dessa stimulansåtgärder är dessutom det investeringsstöd på 7 procent för produktiva investeringar som ingår i en proposition som kommer att avlåtas till riksdagen inom den allra närmaste framtiden. Avsikten är att investeringsstödet skall träda i kraft retroaktivt. Dessutom är avsikten att i mervärdesbeskattningen, som träder i kraft den 1 juni 1994, bevilja en retroaktiv avdragsrätt för byggnadsinvesteringar som inleds efter den 1 januari 1994. En proposition som gäller detta har nyligen överlämnats till riksdagen för behandling.

Tack vare de olika åtgärder som vidtas uppskattas det att privata och offentliga investeringar till ett belopp av sammanlagt cirka 5—6 miljardet mark kan inledas i år. Förutsättningarna för en ekonomisk tillväxt tryggas dessutom genom strukturella reformer. En heltäckande koordinering av och gallring bland näringsunderstöden samt åtgärder för att göra ökningen av pensionsutgifterna långsammare är nödvändiga, och viktiga för att utgiftsramarna för statsbudgeten skall hålla.

Jag vill ytterligare säga några ord om de viktigaste linjedragningarna för den närmaste framtiden. Det är skäl att framhålla att om man inte kan komma överens om tillräckligt strama utgiftsramar för 1995 och hålla sig till dem, finns det inga förutsättningar att inleda diskussioner om eventuella åtgärder inom beskattningen. Jag vill kraftigt understryka att eventuella skattelättnader är klart förknippade med dimensioneringen av utgiftsramarna. Därför väntar jag mig att också riksdagen skall inse vikten av besparingar, trots att valet står för dörren.

När det gäller de höga skatterna är det skäl att komma ihåg att den egentliga inkomstskatten för detta år lindrades i december i fjol. En helt annan sak är sedan hur arbetslöshetsförsäkringsavgiften inverkar på nettoinkomsten. Denna lösning baserar sig på ett arbetsmarknadsavtal, där man hellre ville ersätta inbesparingarna med en arbetslöshetsförsäkringsavgift, vilket var emot regeringens vilja. Den höga beskattningen är således ingen överraskning, utan till stor del ett medvetet val av andra, främst löntagarorganisationerna, och inte av regeringen.

Man bör komma ihåg att livet fortsätter också efter valet, och att samma problem då kvarstår. Problemen inom statsekonomin är desamma, oberoende av vilka löften som ges. Inte heller sysselsättningen kan förbättras genom löften eller vackra tal, utan endast genom att en hållbar industriell verksamhet skapas. De eventuel-

la skattelättnaderna är också förknippade med de beslut gällande flexibiliteten i arbetslivet om vilka förhandlingar förs som bäst. Var finns resultaten av dessa förhandlingar? Hur kan sysselsättningen av unga främjas? Besluten gällande flexibiliteten i arbetslivet måste fattas redan i år, eftersom deras verkningar på arbetslösheten och härigenom också på statens utgifter är avsevärda.

Jag framför också en önskan om att tilläggsbudgetpropositionen behandlas i rask takt här i riksdagen. Tilläggsbudgeten möjliggör inledandet av nya investeringar, och de om något utgör sådana positiva signaler som vi nu behöver, och som är hett efterlängtade utanför riksdagen.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Viinanen ilmoitti, että eläkemenojen kasvuun tehdään joitakin hidastamistoimenpiteitä tai tarvitaan hidastamistoimenpiteitä. Olisi mielenkiintoista tietää, mitä ministeri Viinanen suunnittelee. Ministeri Viinanen ei selvästikään tunne eduskunnassa jo tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia.

Työttömyys pienentää automaattisesti tulevia eläkkeitä, koska osa eläkekertymää jää saamatta ja työttömyyslisä ei sitä tule korvaamaan, ei myöskään tämä uusi työeläkelisä, joka vuoden alusta tuli voimaan. Valtion eläkkeiden muutokset ja vastaavat, mitkä on tarkoitus tehdä kuntien eläkkeisiin, tarkoittavat sitä, että jos palvelussuhteessa on yli kuukauden katko tai jos siirtyy alueelta toiselle tai yhtiöitettävän yhtiön palvelukseen, myös kerralla mennään yksityisen sektorin eläketasolle tulevien vuosien osalta. Edelleenkään ministeri Viinanen ei ole koskaan miettinyt sitä, että työeläkemaksu, kun se vähennetään eläkepalkasta, on erittäin ovela automaatti, joka pienentää eläketasoa. Ei mitään eläkkeiden yleistä tason pudottamista tarvita, eikä myöskään eläkeindeksiin voi enää puuttua. Sen sijaan ministeri kyllä voisi tehdä ehdotuksen, jolla ylisuuriin eläkkeisiin laitetaan katto. Se ei tietysti mitään valtavan suurta lisätuloa tuo.

Ministeri kysyy, miten nuoria työllistetään. Me olemme esittäneet erittäin toimivan mallin sukupolvenvaihdoseläkkeen toteuttamiseksi. Milloin ministeri on valmis esittelemään asian, vai täytyykö meidän tämä lakialoitteen pohjalta täällä käsitellä? Tuntui 29-vuotias kelpaavan ministeriksi. Myös eilen luin lehdestä, että rehtori, 29-vuotias, on valittu. On kumma, jos ei ole kokemusta nuorilla, kun he tällaisiinkin tehtäviin kelpaavat.

Ed. Nikula (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ei tarvitse olla kovinkaan häävi ennustajaukko, jotta olisi voinut povata, että kunhan tämä vuosi kääntyy alkuun, hallituksesta ruvetaan sanomaan, kuinka kaikki alkaa näyttää jo paremmalta ja laman selkä on voitettu. Pääministeri Aho sanoi tässä muutama viikko sitten, että tilanne alkoi kääntyä paremmaksi viime kiirastorstaina. Hän havaitsi sen nyt vaaleja edeltävän täyden vuoden alettua.

Kuitenkin valtiovarainministeri Viinanen on siinä määrin rehellinen, että hänen puheensa toiselta lehdeltä alkaen siperialainen koulumestari tulee esiin ja nämä samat madonluvut, joita on kuultu tässäkin salissa useaan kertaan, tulevat toistetuiksi. Perusongelma tässä on, että valtion tulot eivät lisäännyt, siinä että työttömyys on niin järkyttävän suuri kuin se on. Se taas johtuu siitä, että hallitus on kahteen kertaan devalvoinut markan ryhtymättä minkäänlaisiin devalvoinnin jälkitoimenpiteisiin. Se devalvaatiohyöty, joka kansakunnasta on kiskottu, on annettu yksinomaan vientiteollisuuteen, joka ei pysty työllistämään. Tämän perusvirheen myöntäminen tässä vaiheessa ja siitä johtopäätösten tekeminen kuuluisi ehdottomasti hallituksen poliittiseen arviointiin, jota tässäkin tilanteessa tarvitaan.

Ed. Laine (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minua kiinnostaa myös kysymys siitä, mitä ministeri Viinanen oikein tarkoittaa eläkemenojen hidastamistoimilla. Ministeri on usein puhunut tästä teemasta ja useissa haastatteluissa puhunut siitä. Kuten ed. Stenius-Kaukonen jo totesi, meillä on suoritettu eräitä ratkaisuja, jotka kylläkin vähentävät eläkemenoja. Mutta esimerkiksi eläkeikärajojen muutokset ja eläkkeiden karttumaa koskevat muutokset alkavat tuntua valtiontaloudessa vasta joskus 10—20 vuoden kuluessa tuntuvammin. Nyt kun eläkeindeksi on jätetty ainakin tältä vuodelta maksamatta, niin ei kai siltä osin ainakaan voi kuvitella syntyvän mitään erityisesti uutta. Mikä on se, mikä valtiontaloutta helpottaa? Mikä on sellainen eläkemenojen hidastamiskeino, jota ministeri tarkoittaa? Muuten, ministeri Viinanen, te olitte erittäin aktiivisesti täällä edistämässä presidentin eläkkeen korottamista, ja se on vielä veroton.

Ed. Ukkola (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Viinanen sanoi puheessaan, että ellei hallitus pysty päättämään menokehyksistä, ei ole mitään mahdollisuutta keventää verotusta. Tämä on kyllä rankkaa luettavaa

ja rankkaa kuultavaa sen takia, että meillä on täällä pöydällä hallituksen lakiesitys, jossa ulkomaisen asiantuntijan, kun hän saapuu Suomeen, verotus on huomattavasti lievempää kuin tavallisen suomalaisen kansalaisen.

Haluamatta puuttua sen enempää siihen, mistä hallitus säästää tai yrittää säästää, voisi kysyä, onko ryhdytty mihinkään toimiin Relanderin tekemän tutkimuksen perusteella. Nämä yrityksille menevät tuet ovat järkyttävää luettavaa. Olen ihan samaa mieltä, että suuri tai melkoinen osa näistä tuista on mennyt vientiteollisuudelle, joka ei tällä hetkellä varmasti enää mitään tukea kaipaa. Se on saanut ihan riittävästi tukea.

Olisin kysynyt, kun ministeri Viinanen aivan oikein peräsi puheenvuorossaan työelämän joustoja: Miksi ihmeessä hallitus ei niitä esityksiä anna? Sen päätäntävallassa on antaa hallituksen lakiesityksinä nämä joustoesitykset eduskunnalle. Olen saanut oikeuskansleri Aallolta vastauksen siihen, voiko eduskunta mennä työmarkkinajärjestöjen toimintavallan yli. Sieltä tuli selkeä vastaus, että eduskunnan yli ei kävele kukaan, ei sen enempää työmarkkinajärjestöt kuin kukaan muukaan.

Valtiovarainministeri V i i n a n e n: Herra puhemies! Eläkeasioista on syytä jonkin verran todeta, kun minulta kysytään, mitä suunnittelen. Minä suunnittelen — tai toivottavasti muut suunnittelevat, ettei minun tarvitse suunnitella — sellaisia toimenpiteitä, että ensi vuonna TEL-vakuutusmaksu ei nouse 5:tä prosenttia. Niin kuin meistä jokainen tietää, ensi vuoden budjetissa, jos näin tulee tapahtumaan, se jakautuu puoliksi palkansaajille ja puoliksi yrityksille. Voin vain kuvitella, minkälainen arvostelu siitä tulee, jos jälleen palkansaajille pannaan 2,5 prosentin TEL-lisämaksu, joka näkyy palkkanauhan viimeisellä rivillä. Näin ollen on syytä ihan vakavasti ... — Jos sitä halutaan. Eduskunnallahan on mahdollisuus veronmaksajaa, palkansaajaa, rokottaa, jos katsoo sen viisaaksi. — Minä en katso sitä viisaaksi enkä katso myöskään järkeväksi sitä, että yrityksille tätä kautta saatetaan lisää työllistämiskustannuksia 2,5 prosenttia. Sitähän se merkitsee. Mielestäni hyvän sään aikana on viisaampi ajoissa tehdä sellaisia ratkaisuja, joilla palikoita siirtelemällä työeläkejärjestelmän sisällä pysytään torjumaan tällainen maksun korotus, koska se tässä vaiheessa on suhteellisen pienillä siirroilla hoidettavissa. Ei tätä lumipalloa kannata eteenpäin kasvattaen työntää edellään, se tulee maksuun joka tapauksessa.

On sanottu myös, että tällä TEL-ratkaisulla, TEL-maksun korotuksella, ei ole valtion budjetin kanssa mitään tekemistä. Se ei pidä paikkaansa. Kun palkansaajille tuleva TEL-maksu on verovähennyskelpoinen, tuo 2,5 prosenttia merkitsee miljardin — puolentoista verotulojen menetystä. Minun arvomaailmassani miljardi valtion budjetissa on varsin mittava summa, varsinkin kun se jouduttaisiin ottamaan lisävelkana käytännössä ilmeisesti ulkomailta. Näin ollen olisi viisaampaa välttää tällaisen aukon tekeminen budjettiin. Niin kuin sanoin, eiköhän tuo lisävelka, mikä ensi vuodelle ja tälle vuodelle on vääjäämättä tulossa, jokaiselle ala riittää.

On turha puhua ylisuurista eläkkeistä ja niiden vaikutuksesta. Niiden vaikutus on varsin vaatimaton. Mielestäni ratkaisuja pitää tehdä nimenomaan siltä pohjalta, jota julkisuudessa on esitetty ja jota tällä hetkellä asianomaiset tahot ovat miettimässä, sitä millä tavalla tämä nousupaine voidaan estää.

Mitä parempiin uutisiin tulee, ed. Nikula, kyllä minä olen täällä joka kerran lisäbudjettia tai budjettiesityksiä antaessani tunnustanut, että niitä on. En minä täällä ilosanomaa yleensä ole käynyt julistamassa, sen teistä varmasti jokainen tietää, mutta olen koettanut rohkaisuksi niitäkin tunnusmerkkejä joskus täällä eteenpäin esittää. Tällä kertaa niitä on todella varsin paljon, varmasti paljon enemmän kuin kertaakaan aikaisemmin, kunhan me vain emme nyt tärvele niitä.

Mitä madonlukuihin tulee, ilmeisesti en ole lukenut niitä vieläkään tarpeeksi. Se tullaan näkemään varmasti tämän budjetin lähetekeskustelussakin. Ei velkaantumiskehityksen havaitseminen vieläkään ole perille mennyt ja se, mitä velkaantumiskehityksestä seuraa jatkossa, jollei sitä saada lukittua sillä tavalla, että ainakin bruttokansantuotteeseen suhteutettuna sen kehitys saadaan laskevalle uralle.

Torjun myös sen käsityksen, että hallitus olisi devalvoinut. Se on joutunut tosiasioiden eteen. Hallitus ei missään vaiheessa ole halunnut devalvoida. On täysin selkeästi tältäkin puhujakorokkeelta kerrottu asia moneen kertaan, koetettu varoitella niitä lukuisia puheita, jotka devalvaatiota täällä lietsoivat, varoittaa, mitä siitä seuraa. Se kerrottiin täysin selkeästi, että se tulee johtamaan mittavaan konkurssiaaltoon ja massatyöttömyyteen. Siinä oli myös ulkomaisia syitä varmasti, ei pelkästään kotimaisia, minkä takia devalvaation tielle ajauduttiin, jouduttiin, vastoin hallituksen tahtoa, mutta näiden seurauksien ei pitäisi olla kenellekään mikään yllätys.

Mitä tulee ed. Ukkolan kannanottoon siitä, pystyykö hallitus päättämään, kyllä tämä vetoomus ja toivomus pätee myös eduskuntaan, joka voi lisäsäästöjä täällä varsin vapaasti säätää ja supistaa velkaantumista. Se pätee myös hallitukseen, jossa on ymmärrettävästi vaikeata tällaisiin kehyksiin päästä, jotka ensi vuodelle ovat varsin kovia.

Mitä ulkomaisten johtajien verotukseen tulee, mikä esitys täällä tullaan käsittelemään, se on todettu pullonkaulaksi sellaisissa yrityksissä, jotka ovat kansainvälisen omistuksen piirissä ja joihin on koettu tarpeelliseksi saada myös ulkomaisia johtajia, aivoja vetää tänne Suomeen eikä Suomesta poispäin. Tämä on järjestelmä, joka on useimmissa maissa käytössä, ja siinäkin suhteessa halutaan noudattaa kansainvälistä käytäntöä, ottaa tänne tietotaitoa lisää, ulkomaista tietotaitoa. Kokonaisuuden kannalta sillä ei ole todellisuudessa mitään merkitystä, jos puhutaan muutamien ihmisten verotuksesta, mutta kansantalouden ja tämän maan kannalta sillä saattaa olla todella myönteinen merkitys.

Mitä Relanderin työryhmän muistioon tulee, se on todella lukemisen arvoinen paperi. On hämmästyttävää todeta, minkä näköinen tukiviidakko, päällekkäinen tukiviidakko, täällä yhteiskunnassa on. Ja miten tämä jatko menee? On tietysti valitettavaa, että ensinnäkään yhteisymmärrystä työryhmässä ei saavutettu siitä, millä tavalla tätä tukiviidakkoa tullaan karsimaan. Kuitenkin viime viikolla hallituksen neuvottelussa päädyttiin siihen, että lähimmän parin viikon kuluessa kukin ministeriö, jonka sektorilla tätä viidakkoa on, pyrkii löytämään sellaisen ratkaisun ministerien välisissä neuvotteluissa, jolla priorisoidaan, mistä tuista luovutaan, mitä supistetaan, mitä yhdistetään. Saa nyt sitten nähdä, jatkuuko reviirin vaalinta ja vahtiminen edelleenkin. Toivon, että järki voittaisi ja tukimuotoja voitaisiin karsia ja nimenomaan tukimenoja oleellisesti supistaa. Ei niistä kerralla eroon päästä, mutta ohjelma pitäisi saada aikaiseksi, jolla portaittain päästään keskeisestä määrästä, niin kappalemäärästä kuin markkamäärästäkin, eroon.

Mitä tulee työelämän joustokysymyksiin, nehän on sovittu tulopoliittisen ratkaisun yhteydessä sillä tavalla, että työmarkkinajärjestöt käyvät niitä neuvotteluja. Kokemus on kuitenkin osoittanut viimeisen kolmen vuoden kuluessa, että nämä neuvottelut eivät etene sillä tavalla kuin olisi toivottavaa. Ja aina silloin kun jotain alkaisi pöydällä olla ratkaisussa, ollaan tulopoliittisen ratkaisun kanssa tekemisissä samassa pöydässä ja taas päätetään perustaa uusi työryhmä tai päätetään ne siirtää työmarkkinapöytään ratkaistavaksi. Se on viivytystaktiikkaa, jolla halutaan lykätä tällaista päätöksentekoa, ja pahaa pelkään, että näin tapahtuu jälleen kerran. Se tapahtuu kyllä työttömien ja nuorten työttömien kustannuksella valitettavasti. On tietysti aivan selvää, että hallitus ja eduskunta voivat kävellä työmarkkinajärjestöjen ylitse. Mutta siinäkin suhteessa on kokemuksesta toivottavasti viisastuttu eikä ajeta tätä maata yleislakkouhan eteen niin kuin tähän asti. Sen uhan allahan näistä työelämän lainsäädäntöön liittyvistä asioista yhteisen edun nimissä on jouduttu luopumaan.

Ed. K a l l i o m ä k i : Puhemies! Mukava nähdä, että ministeri Viinanen on eduskunnassa lisäbudjetin käsittelyssä. Hänhän oli poissa silloin, kun valtioneuvosto piti tiedotustilaisuutta asiasta, ja pikkulinnut kertoivat, että se johtui siitä, että lisäbudjetissa on liian karkeasti keskustan peukalonjälki näkyvissä. No, en usko tuohon. Eihän ministeri Viinasella ole ollut tapana vaikenemalla protestoida.

Oli miten oli, pääministeri Ahohan julisti puolisentoista viikkoa sitten laman Suomessa loppuneeksi, ja valtiovarainministerinkin viesti oli sellainen, että siihen suuntaan. Mutta minusta noiden kevyiden heittojen jälkeen on kyllä vieläkin selkeämmin syytä katsoa todellisuutta suoraan silmiin, mitä ministeri Viinanen äsken hiukan yritteli. Minusta me olemme emme ihan vielä mutta kohta sen lamakuilun pohjalla ja siitä alkaa kiipeäminen. Ymmärtääkseni olemme, ministeri Viinanen, pudonneet talouden pitkän aikavälin kasvutrendiltä yli 20 prosenttia ja tänä vuonna etenemme vielä sillä tiellä, eli edelleen tuo kuilu syvenee. Ensi vuonna voimme päästä vasta nousuun. Silloin alkaa se kiipeäminen sieltä pohjalta.

Olemme kolmen vuoden aikana menettäneet noin 400 000 työpaikkaa ja palanneet 50-luvulle. Pääluku silloin vain suomalaisten osalta oli huomattavasti pienempi, ja puoli miljoonaa työtöntä huutaa työtä eri puolilla valtakuntaa. Valtion velka, ministeri Viinasen suuri murheenkryyni, on 50 000 markkaa päätä kohti. Se on nelinkertaistunut kolmessa vuodessa. Sekin on todellisuutta. Budjettikehykset ovat hallituksen suunnitelmista poiketen hajonneet joka vuosi, miljardiluokassa. Ensi vuoden budjetti tulee leviämään päätetystä kehyksestä, voi sanoa, vähintään 15 miljardia. Pelkästään tämän vuoden budjetin pe-

rintö jo vie sitä siihen suuntaan. Siis on aivan turha esiintyä selkä suorana Imf:n tarkkailijoille, kun he Suomessa käyvät. Reaalikorko hyvästä korkokehityksestä huolimatta on liian korkea Suomessa tällä hetkellä. Korkoelvytys ei sen vuoksi toimi, sekin on todellisuutta.

Puntarin toisessa päässä plussapuolella on viennin veto, devalvaation seuraus, sen kauheuden seuraus, johon ministeri Viinanen tuossa viittasi, johon hallituksella ei ole osaa tai arpaa, jos onkin, niin siihen suuntaan, että devalvaatio tuli pakkodevalvaation muodossa. Mutta hyvä on, että vienti vetää. Vaihtotase on kääntymässä tai kääntynyt positiiviseksi, se on plussaa. Inflaatio on alhaalla, mutta se, niin kuin tiedämme, johtuu ennen kaikkea kotimarkkinoiden syväjäädytyksestä. Ja seuraus on se, että laman laskuja maksetaan kauan. Tämä Ahon hallituksen Siperia tulee opettamaan Suomea koko tämän vuosikymmenen loppuajan ja siitä ehkä vielä eteenpäinkin. Eikä ole millään tavalla varmaa, että pääsemme tuolle pitkän aikavälin kasvun trendille takaisin. Siihenhän ei riitä se, että palaamme yli 20 prosentin kuilusta sen trendin tasoon, vaan pitää hankkia vielä toinen 20 prosenttia siitä yli, ennen kuin olemme sillä kasvutrendillä, joka sitten jo takaa kasvun pohjalta työllisyyttä sillä tavalla kuin sen pitäisi tehdä.

Nämä ovat tosiasioita ja merkitsevät sitä, että kyseessä on, voi sanoa, sodanjälkeisen ajan mittavin haaste suomalaisille ja eduskunnalle, tälle ja seuraavalle, ehkä vielä sitäkin seuraavalle ja niiden eduskuntien luottamusta nauttiville hallituksille.

Tämän kaiken edessä ratkaiseva kysymys juuri nyt on se, miten Ahon — Viinasen hallitus reagoi tähän todellisuuteen. En voi kovin hyvällä silmällä katsoa sitä, että se näyttää reagoivan yhtäältä niin kuin ministeri Viinanen äsken vetämällä vanhaa virttä ja toisaalta harjoittamalla jonkinlaista kevyttä kenttähuumoria heittelemällä, että lama on loppunut, taikka sitten vastaavasti kippaamalla koko roskan uuden tasavallan presidentin niskoille puhumalla Siperian opetuksista tai pistämällä ministeri Kanervan tapaan lehti-ilmoituksia, joissa vastuu nuorisotyöttömyydestä käännetään myöskin Ahtisaaren niskoille ja toteamalla vastauksena kysymykseensä, kuinka näin, sillä tavalla kuin Kanerva Helsingin Sanomissa teki, että pitää nyt jotain raflaavaa keksiä, kun työttömyys on ihmisille kuin jokapäiväinen säätiedotus. Sen karkeampaa ihmisten ymmärryksen ja tuntojen aliarviointia on aika vaikea kuvitella.

Mutta ei paljon kummemmassa sarjassa ole se reagointi, jolla ministeri Viinanen on esiintynyt aiemmin kuin tänään. Minusta ministeri Viinasen suusta kuultiin selkeä syytös myöskin uutta tasavallan presidenttiä kohtaan siitä, että hän on ollut löyhäsuinen ja aiheuttanut mahdollisesti sillä levottomuutta pääomamarkkinoilla pörssissä. Tämäntapaisten huomautusten taustalla on kuitenkin todellisuus Viinasen verouudistuksesta, siitä että kansalaisiin kohdistuva tuloverotus — olivat perusteet mitkä tahansa — on kiristynyt voimakkaasti. Samaan aikaan pääomaverotus on keventynyt. Se on Euroopan, likimain maailman teollisuusvaltioiden, alhaisimmalla tasolla, ja — mikä kummallisinta — verotulojen romahdus on kuitenkin ollut tosiasia.

Suomessa on pieni kapea pörssi, jota varmasti voidaan erilaisilla tavoilla heilutella ja on heiluteltu. Siellä ei kuitenkaan tänä päivänä hallituksen politiikan seurauksena ole nähtävissä sellaista kehitystä, että olisi jotenkin syytä lyödä rintoihin, että olisi tehty pitkäaikaisia sijoituksia ulkomaalaisten taholta. Se, mitä sinne ulkomaista rahaa tulee, on pääsääntöisesti edelleen spekulatiivista: Joka pistää rahaa sisään, saa kurssit nousemaan ja ottaa sen rahan pois suhteellisen lyhyellä aikavälillä. Samaan aikaan Viinasen pääomaverouudistus antaa osingoista nollaveron tai jopa miinusverotuksen, siis tuottaa voittoa. Minusta on syytä kysyä ministeri Viinaselta ja hallitukselta: Missä ovat todelliset sijoittajat tähän maahan, jotka tulevat Suomeen tekemään aineellisia sijoituksia, investoimaan, rakentamaan, antamaan työtä suomalaisille? Missä he ovat? Ei heitä ole näkynyt, ja se johtuu siitä, että hallitus ei ole kyennyt rakentamaan talouspolitiikallaan sellaista luottamusta ja uskoa talouden pohjaan, joka antaisi ulkomaalaisille vakuutuksen siitä, että tänne kannattaa todella aidosti sijoittaa eikä vain hakea spekulatiivisia lyhyitä voittoja Suomesta. Enkä usko, että tuo ulkomaisiin yritysjohtajiin kohdistettu veroale edes siihen mittaan, mihin ministeri äsken viittasi, toisi positiivisia tuloksia.

Hallituksen ratkaisu siis on ollut suurin piirtein se, että vinoillaan vähän tulevalle presidentille ja suojanokitetaan perään muutamalla lisäbudjetilla kuluvan vuoden aikana. Nyt meillä on yksi sellainen suojanokitus käsittelyssä. Siinä on positiivisia elementtejä siihen mittaan, mitä oikeastaan ministeri Norrbackin sektorilta oli saatavissa, ihan hyvä, ihan hyvä, tiettyjä hyviä perusinvestointeja, mutta sillä tavalla ei elvytetä maan taloutta eikä hankita sitä luottamusta ulkomail-

ta, jota äsken peräänkuulutin. Eikä sekään minusta oikein hyvä ole taikka ei ole ollenkaan hyvä, että on selvästi nähtävissä paniikkia budjettitaloudessa hallituspuolueitten taholta siihen suuntaan, että hädän hetkellä kohdistetaan etuja ja avustuksia oman kannattajakunnan ydinjoukoille, että edes se porukka pysyisi näpeissä. Siltä nimittäin näyttää, ja se on pelottava näky, sillä Suomella ei todellakaan ole siihen varaa. Hallitukselta tarvittaisiin rohkeita päätöksiä, todellista elvytyspakettia, työttömyyttä vastaan räätälöityä elvytyspakettia, ja eväitä olisi: valmiita suunnitelmia, hallituksen omasta lähipiiristä tehtyjä.

Toivoisin, että hallitus vakavammin ottaisi huomioon esimerkiksi kolmen kansliapäällikön työryhmän tuottaman työn, jolla nuorisotyöttömyyttä varmasti voitaisiin tarkoin määritellyssä lyhyessä aikavälissä huomattavasti vähentää. Ja äsken ministeri Viinanen itse viittasi tukiaisjärjestelmien purkuun, joka on välttämätöntä ja joka olisi pitänyt jo kauan sitten tehdä, arvioida se aivan uudestaan. Relanderin työryhmä, niin uskoimme, oli sitä varten liikkeellä. Ja valtiovarainministeri sanoi, että se muistio on lukemisen arvoinen. Mutta todellakin, jos nyt sitten ministeriöt ovat liikkeellä, on edellytettävä, että sieltä tulee myös käytäntöön johtavia ehdotuksia ja hallitukselta päätöksiä sen mukaisesti. Ei riitä se, että ministeri sanoo, että saa nyt sitten nähdä, jatkuuko reviirien vartiointi. Kyllä minä uskon, että keskusta vanhana kettuna on taitava reviiriänsä vartioimaan, mutta ministeri Viinanen on talouspolitiikasta vastaava sektoriministeri hallituksessa ja enemmän kuin sektoriministeri. Hän on pääministerin lähin työtoveri hallituksessa.

Minusta pitää kysyä myös, ovatko keskusta ja kokoomus nyt tekemässä valintaa, kovaa valintaa, jossa ei hyvinvointivaltiosta lähdetäkään siirtymään hyvinvointiyhteiskuntaa kohti, kehittämään meidän malliamme sillä tavalla, vaan siirrytään suoraan asiakasyhteiskuntaan, jossa henkilökohtainen maksukyky on määräävin tekijä silloin, kun palvelujen tasosta ja tarjonnasta päätetään. Se on kova kysymys. Olen huomannut, että kokoomuksen nuoret joukot, yllättävää kyllä, painottavat hyvinvointiyhteiskuntaa ja, hupaisaa kyllä, sanottakoon sekin, aika paljon niillä sanankäänteillä, joita sosialidemokraatit ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana käyttäneet.

Minusta Ahon hallituksen talouspoliittinen linja, jossa devalvaation, työttömyyden, konkurssien ja pankkituen kautta on siirrytty suoraan valtion velkakierteeseen, tappavaan velkakierteeseen, edelleen kotimarkkinoiden syväjäädyttämiseen, säästöleikkauksiin ja veronkiristyksiin, on tullut kyllä tiensä päähän. Verotuksen osalta ainoastaan Viinasen hellimä pääomaverotus on edennyt toiseen suuntaan, ja siitäkään ei ole erityisiä, ainakaan pysyväksi osoitettavia myönteisiä vaikutuksia nähtävissä. Tällä menolla verotulot edelleen vähenevät, velkataakka kasvaa ja voimakkaan mutta kapean vientivetoisuuteen perustuvan talouskasvun avulla ei luoda riittävää pohjaa suomalaisten palveluille, niitten järjestämiselle, maksamiselle. Sillä tavalla, jos tavoite on hyvinvointiyhteiskunnan murentaminen, se varmasti onnistuu. Kysymys kuuluukin: Haluavatko kokoomus ja keskusta sitä?

Minä en lähde esittelemään sosialidemokraattien vaihtoehtoa taas kerran. Sitä nimittäin on julkisuudessa esitelty tavan takaa muittenkin ja kasvavassa mitassa muittenkin kuin sosialidemokraattien taholta. Lukuisat ekonomistit, kansantaloustieteen professorit ovat aivan vastaavia malleja esitelleet, samoja sanoja käyttäneet, viimeksi vastikään kansantaloustieteen professori Matti Pohjola, joka totesi, että elvytykseen on varaa, ja totesi edelleen, että nyt harjoitettava talouspolitiikka tähtää tehokkuuden parantamiseen resurssien käyttöä vähentämällä. Ja hän jatkaa: "Vaihtoehtoinen tapa olisi lisätä tuotantoa työvoima- ja pääomakanta työllistäen." Ja edelleen: "Tämä olisi kuitenkin vaatinut rohkeutta elvyttää taloutta jo ajat sitten."

Puhemies! Uusi tasavallan presidentti on korostanut kansallista yhteistyötä. Sosialidemokraateilla on siihen valmius talouspolitiikan linjan muutoksen pohjalta. Nyt näyttää siltä, että tuo muutos on mahdollinen vasta eduskuntavaalien jälkeen. Mutta sitä ennen ja sitä suuremmalla syyllä on etsittävä kaikissa mahdollisissa asioissa kansallista yhteistyötä, sellaista mitä tarvitsemme, kun kova kilpailu on edessä taikka on jo tässä ja nyt. Ensimmäinen koetinkivi on ilman muuta EU-neuvottelut, niissä onnistuminen ja yhteistyö niitten taholta, jotka haluavat noissa neuvotteluissa onnistua niin, että Suomesta tulee EU:n jäsen hyvän sopimuksen pohjalta. Se onnistuminen loisi varmasti huomattavasti lisää mahdollisuuksia laajempaankin poliittiseen yhteistyöhön muuallakin poliittisen kentän tasolla. Siksi, puhemies, pidän välttämättömänä, että tässä asiassa, EU-neuvottelukysymyksessä, jos jossain ollaan liikkeellä vilpittömästi, ilman välistävetoja ja puolueitten sisäisiä pyyteitä. Uskon, että noista neuvotteluista on hyvä mahdolli-

suus saada Suomelle edullinen lopputulos, ja sen vuoksi pantakoon voimat yhdessä likoon yli puoluerajojen myös eduskunnassa.

Valtiovarainministeri Viinanen: Herra puhemies! Ed. Kalliomäki totesi tämän lisätalousarvioesityksen tiedotustilaisuudesta, etten ollut paikalla. Siinä ei tietenkään kyllä ollut mitään mielenosoitusta taikka muuta takana. En minä näitä tuulisia paikkoja yleensä paennut ole. Tarkoitus oli kuitenkin — tai ehkä minä ymmärsin asian väärin, mutta tarkoitus oli — että ne ministerit, joitten pääluokassa eniten näitä ns. elvytys- tai työkohteita on, esittelevät itse niitä, koska he tuntevat taustat niille asioille kaikkein parhaiten.

Mitä tähän kasvutrendiin tulee, niin on todellakin tosiasia, niin kuin ed. Kalliomäki totesi, että me olemme pudonneet siltä noin parikymmentä prosenttia. Ongelma onkin siinä, että edut suunnilleen jatkavat samalla kasvu-urallaan eli sillä samalla tasolla, joka oli mitoitettu jonkin näköiselle toisenlaisen kasvun uralle. Siinä suhteessa alaspäintulo etujen tasossa on kyllä ollut äärimmäisen tuskallista, ja tuskallista tulee olemaan tämä vuosikymmen hakeutua oikealle tasolle.

Mitä näiden kehysten lipeämiseen tulee, niin joka ikinen budjetti on laadittu kehyksiin. On sitten kokonaan toinen asia se, että työttömyys on ylittänyt kaikki arviot. Ne ovat lakisääteisiä menoja, jotka on hoidettava, ja siinä suhteessa toki eduskunta, myös oppositio eduskunnassa, voi auttaa pysymään siinä alkuperäisessä budjettiesityksessä. Mutta jokainen tietää, että ei ole realismia kuvitella, että ennusteet eri menoille, arviomäärärahoille, voisivat juuri niin täsmälleen oikeaan osua, että lisäbudjeteilta vältyttäisiin.

Mutta mitä tulee pääomaverotuskeskusteluun, joka on saanut hieman dramaattisiakin piirteitä, ei minun tarkoitukseni ole tulevaa presidenttiä Ahtisaarta syyttää, saati hänelle vinoilla. Ei siitä suinkaan kyse ole. Se on saanut hieman toisenlaisen painotuksen tässä lehtiartikkelissa, jota itse en ole edes vielä lukenut. Kyse on vakavasta ja aidosta huolesta sen suhteen, että Suomi säilyisi kiinnostavana maana pääomasijoitusten suhteen tai tulisi sellaiseksi.

Tosiasia on kyllä valitettavasti se, että eivät nämä investoinnit hetkessä tähän maahan tule. Meidän on pystyttävä pitkäjänteisesti luomaan sellainen ilmapiiri, että pääomat hakeutuvat myös investointimielessä eikä vain spekulatiivisten voittojen hakumielessä kotimaahamme Suomeen. Silloin on erinomaisen tärkeätä, että voidaan luottaa siihen, että pääomavero- ja yritysveroprosentissa ei tulla poukkoilemaan sinne tänne, vaan silloin kun tänne sijoitus tehdään, niin ulkomainen sijoittaja voi tietää varmuudella, minkä näköinen verotuskohtelu Suomessa myös pitemmällä tähtäyksellä on. Se tuotto, joka tästä aikanaan tulee tähän maahan, edellyttää todella pitkäjänteistä toimintaa. On erinomaisen tärkeää muistaa, että kyllä pääomat hakeutuvat sinne, missä verotuskohtelu on edullista, missä se on varmaa pitkälläkin aikavälillä tarkasteltuna, ja tiedetään, miten niitä tullaan verottamaan, ja sen takia tässä suhteessa huoleni on varmasti perusteltu. Korostan sitä edelleenkin, että ei tässä mistään syytöksistä ole kysymys. Täytyypä katsoa, mitä lehti on kirjoittanut.

Mitä tulee kansliapäälliköiden nuorisotyöttömyystyöryhmään tai millä nimellä se on — nuorisokansliapäällikkötyöryhmän nimellähän se taitaa kulkea, ei näistä nuoria kyllä tainnut kukaan olla — siinäkin on kysymys siitä, millä ne rahat taas kaivetaan esiin, useita miljardeja markkoja. En ollenkaan epäile sitä, etteikö nuorisolle ole erittäin tärkeätä saada jatkokoulutuspaikkoja, mutta tietysti raja tulee siinäkin vastaan, kuinka moneen ammattiin nuoria ihmisiä ylipäänsä koulutetaan. Kyllä motivaatio siihen opiskeluun alkaa olla aika kyseenalainen, jos yhteiskunnan tuella kolmatta kertaa koulutetaan uuteen ammattiin. Sinänsä hyvä pääoma, mutta ei se nuoren kannalta kovin motivoivaa enää ole. Kyllä he haluavat päästä aitoihin töihin, saada omat jalat oman pöydän alle, tienata ne ensimmäiset markat, perustaa perheen ja elättää sen. Sehän sitä aitoa elämää on, ja silloin tietysti työllistämisen kynnyksen madaltamisen kautta nimenomaan aitojen työpaikkojen luominen on avainasemassa suhteessa kouluttamiseen. En tarkoita sitä, etteikö molempia tarvita, mutta painoarvoa pitäisi siirtää enemmän sinne todellisten työpaikkojen suuntaan.

Mitä vielä Relanderin työryhmään tulee, kun sanoin, että reviirin varjelu toivottavasti ei nosta päätään, en minä sanonut, että keskusta varjelisi reviireitään tai että mikään puolue varjelisi reviireitään. Ei siitä suinkaan kyse ole. Niitä tukiaisia on, kuulkaa, lähes jokaisen ministerin omalla alueella. Siellä on erimerkkisiä, eri puolueiden ministereitä. Kyse vain näyttää olevan siitä, että kukaan ei halua omista reviireistään tai omista määrärahoistaan luopua. Niin kuin totesin, annetaan nyt ministereiden yrittää itse löytää terveellä järjellä kohteet, mitä voitaisiin yhdistää,

mitä voitaisiin karsia ja mitä voitaisiin saattaa uuteen muotoon. Se on nykyisen budjettikäytännön mukainen toimenpide, mutta on ihan varmaa, että jos ei sieltä löydy, niin kyllähän meiltä pesee. On pessyt tähänkin asti, mutta sitten on turha valittaa.

Ed. S a a r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puheenvuoronsa lopussa kansallista yhteisymmärrystä peräänkuuluttanut ed. Kalliomäki ei puheenvuorossaan kyllä kovin pitkälle siihen suuntautunut. Tuollaiselta suurelta oppositiojohtajalta olisi kyllä lisäbudjettikeskustelussa odottanut jonkinlaisia vaihtoehtoja. Kuitenkin puheenvuoro sisälsi enemmän tuollaista pikku ilkeilyä, jossa moitittiin ja paheksuttiin a) verotusta, b) säästöjä ja c) velkaantumista eli kaikkia näitä ratkaisuja, ja nyt kun hallitus on tuonut elvytystarkoituksessa lisäbudjetin, niin siinäkin ed. Kalliomäki näki vain tällaista jonkun kotiin päin vetoa ja kähmintää.

Tulevaa presidenttiä ed. Kalliomäki ansiokkaasti puolsi, mutta häneltä taisi jäädä nykyisen presidentin viimeksi tässä salissa pitämä puhe kuulematta.

Mutta, arvoisa puhemies, pyysin tämän puheenvuoron oikeastaan puuttuakseni pääomaverotukseen, josta toistuvasti sosialidemokraattien taholta esitetään, että se on Euroopan tai kenties maailman alhaisin, että meillä on kysymys tältä osin veroparatiisista. Minä kehottaisin paneutumaan tähän aiheeseen hieman syvemmälle. Meillähän nimittäin on valittu sellainen systeemi, että on alhainen veroprosentti eikä varauksia. Monessa maassa on hieman korkeampi veroprosentti mutta siitä huolimatta varauksia, jotka johtavat siihen, että niiden efektiivinen vaikutus on todellisuudessa alhaisempi kuin meidän pääomaveromme.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kalliomäen puhe oli kyllä jotenkin ristiriitainen. Puheensa alkuosassa hän pelkää sitä, että hallitus ensi vuoden budjettia laatiessaan pistääkin sinne lisää 15 miljardia markkaa eli ei pysty pysyttäytymään menokehyksissä, eli hän ikään kuin tukee hallitusta siinä, että pitää säästää. Kuitenkin hän puheensa loppupuolella arvostelee sitä, että on säästetty ja että on velkaannuttu. Kuitenkin hän edellyttää, että pitää saada elvytyspaketti, ja puolustaa sitä, että tuleva presidentti on vaatinut elvytystä. En ymmärrä, mikä on se linja, mitä SDP tällä hetkellä ajaa. Haluaako se säästää vai elvyttää? Mielestäni ei voida rahaa lisätä samalla, kun säästetään, koska eihän se ole mahdollista, ei ainakaan minun yhtälössäni.

Toinen asia, kun hän puhuu hyvinvointiyhteiskunnasta ja kokoomusnuorista ja viittaa ilmeisesti Ultimatum isänmaalle -teokseen: Ette varmasti ole lukenut sitä. Jos olisitte lukenut, tuskin olisitte kehunut. Siinä arvostellaan vahvaa valtiota, rakkaita etujärjestöjänne ja korporatistimia. Siinä kannatetaan kansalaisten perustuloa, yksilöllisyyttä ja yritteliäisyyttä. Kehotan lukemaan! Toivottavasti olette senkin jälkeen samalla kannalla.

Ed. N i k u l a : Arvoisa puhemies! Viime päivinä on talouspolitiikassa näyttänyt siltä, että tasavallan presidentin suoran kansanvaalin logiikka, joka tietysti panee ehdokkaat vastaamaan kaikkiin henkimaailman ja tämänpuoleisen maailman kysymyksiin, on provosoinut hallituksen käyttämään puheenvuoroja siitä, mitä ehdokkaat ovat eri tilaisuuksissa sanoneet. Se ei tietenkään ole millään tavalla hallituksen arvon mukaista, vaan osoittaa vain sitä, kuinka epätietoinen ja haparoiva hallitus tällä hetkellä on siitä tiestä, jota sen pitäisi kulkea, ja niistä toimista, joihin sen pitäisi ryhtyä.

Ministeri Viinanen kiisti sen, että devalvaatiot olisivat olleet hallituksen tahtomia. En tätä tietenkään edes väitä. Sen pahempi hallitukselle, että järisyttävin talouspoliittinen mullistus kahteen kertaan tapahtuu tavallaan hallituksen hallitsematta. Hallituksen velvollisuus kaikissa tapauksissa kuitenkin on aina ryhtyä devalvaation jälkitoimiin.

Talouttamme on kunnostettu devalvaatiolla niin kauan kuin Suomessa itsenäisyyttä on ollut ja mahdollisuutta omasta rahasta määrätä. Joka kerta ennen tätä hallitusta on ryhdytty toimenpiteisiin, joilla tuntuva osa devalvaation vientihyödystä erilaisin suhdannetalletuksin, pakkosäästöin tai muin pidätetään kotimarkkinaelvytystä varten. Tämä on se devalvaatioratkaisu, johon on meillä totuttu ja joka on aina toiminut. Mutta tämän hallituksen perusongelma oli, että se ei tehnyt mitään. Se vain antoi asioiden ajelehtia ja vientiteollisuuden korjata devalvaatiohyödyn. Muistutan, että aikanaan talouspolitiikan asiantuntijat suosittelivat maalle viiden toimenpiteen kokonaisuutta, joista yksi oli tuntuva devalvaatio, toinen maltillinen tuloratkaisu ja kolmantena vientiverotus. Näistä kaksi on toteutunut, mutta juuri devalvaation jälkihoito, jota vientiverotus on, on jäänyt tekemättä. Sitä kautta de-

valvaatioista ei ole saatu kotimarkkinoille sellaista hyötyä, joka olisi pystynyt kääntämään taloudellisen tilanteen paremmaksi.

Se, että nyt näkyy erinäisiä merkkejä paremmasta, ei muuta sitä tosiasiaa, että työttömyys on edelleen järkyttävän korkealla tasolla tässä maassa, ja siitä loppujen lopuksi kaikki ongelmat aiheutuvat. Työttömyyden korkea taso selittyy juuri sillä, että koko devalvaatiohyödyn on annettu valua ulkomaille tai vientiyritysten haltuun. Mutta kuten tiedetään, voittoja ei ole kotiutettu ulkomailta. Ne rahat pyörivät siellä, suomalaisesta kansantaloudesta kiskotut rahat.

Arvoisa puhemies! Näyttäisi siltä, että tässä taloudellisessa tilanteessa on eräänlainen suuri paradoksi: Mitään merkittävää ei saada aikaan yhdellä ainoalla toimenpiteellä. Kuitenkin pitäisi päästä yhteen isoon askeleeseen, ja se on työttömyyden kääntäminen selvään laskuun. On ilmeistä, että nousuun tarvitaan monia, välttämättä ei kovin suuriakaan, mutta ennen kaikkea monia, laajalti yhteiskunnassa vaikuttavia taloudellisia toimenpiteitä, ja niiden yhteisvaikutuksesta työllisyys on saatavissa kääntymään paremmaksi.

Kun verotettavien luonnollisten henkilöiden määrä jatkuvasti pienenee, tietysti verorasitus kasvaa pääomaverotuksen pysyessä ennallaan. Täällä on puhuttu pääomaverotuksen tasosta. Silloin, kun se säädettiin, minustakin 25 prosenttia tuntui aika hyvältä. Mutta kannattaa muistaa, että sen jälkeen luonnollisten henkilöiden progressiivinen verorasitus on noussut tuntuvasti ja nousee tänä keväänä edelleen. Sen tuntee jokainen suomalainen käsissään.

Useita verouudistuksia valtiovarainministeriönkin toimeksiannosta suunnitellut finanssioikeuden professori Kari S. Tikka muistutti viime joulun alla, että kun pääomaverotusuudistuksen kautta tilanomistajat ja kuponginleikkaajat ovat lakanneet olemasta huolissaan veroprogressiosta, tavallisen palkansaajan veroprogressio on noussut sietämättömäksi. Minusta vapaaseen demokratiaan kuuluu, että myös tätä asiaa pohditaan.

Jos Suomeen on tulossa niin spekulatiivista rahaa, että se tällaisista puheista pelästyy, niin minusta sitä rahaa ei täällä kuitenkaan pystytä pitämään kovinkaan pitkään, oli veroaste mikä tahansa. Luulisin, että ulkomaiset sijoittajat ovat enemmänkin kiinnostuneita suomalaisista uusiutuvista luonnonvaroista, työvoiman koulutuksesta, hyvästä työvoimasta. Ei työelämämme vika ole se, että työntekijällä on tiettyä turvaa. Kyllä työelämässä joustetaan tänä päivänä, on aina joustettu tarvittaessa. Nämä ovat semmoisia puheita, joita ei kannata itse asiassa ulkomaille suunnata. Luulisin, että sijoittajia paljon enemmän kuin jokin veroprosentti pelottavat ja karkottavat asiattomat puheet suomalaisen työelämän jäykkyydestä ja siitä, ettei täällä saataisi työntekijästä tulosta aikaan.

Arvoisa puhemies! Hallituksen lisätalousarvio, joka viisaasti kyllä on jätetty tällä kertaa numeroimatta, kun se on ensimmäinen, periaatteessa rakentuu tällaiselle useiden toimenpiteiden kokonaisuudelle. Siinä mielessä se täyttää tavoitteita, joita esimerkiksi vihreät ovat talouden kuntoon saattamiseksi asettaneet. Vihreä eduskuntaryhmä tarkastelee lisätalousarviota niin kuin kaikkia taloudellisia toimenpiteitä tässä maassa kestävän kehityksen periaatteiden ja tavoitteiden näkökulmasta. Tässä mielessä, arvoisa puhemies, lisätalousarviossa on muutama myönteinen kohta mutta myös paljon huonoa, sellaisia rahoituskohteita, joita ei voida pitää perusteltuina ja joihin osoitetut varat voitaisiin käyttää juuri kestävän kehityksen kannalta järkevämmin.

Myönteiseen puoleen luen investoinnit rautateihin, jotka ovat suhteellisen tuntuvat, ja myös asuntojen korjaustoimintaan osoitetun 100 miljoonan markan avustuksen. Minusta asuntokannan peruskorjaamiseen suunnatut panostukset ovat kuitenkin liian vaatimattomia. En halua kuitenkaan lisätä avustusten määrää, joka on suoraa rahan lahjoittamista, vaan tulisi panostaa perinteiseen peruskorjauslainoitukseen, joka on valtion uloslainaamaa rahaa, joka maksetaan korkoineen takaisin. Se on paitsi suomalaisten asumisen kannalta tarpeellista ja hyödyllistä myös energiatalouden ja ennen kaikkea työllistämisen kannalta aivan ensiarvoinen toimenpide. Asuntoja tässä maassa aina tarvitaan. Mitä paremmassa kunnossa ne ovat, sitä parempi asia on myös kansantalouden kannalta.

Arvoisa puhemies! Sitten täällä on maantieliikenneinvestointeja. Täällä perustellaan, että Tukholman — Pietarin väylää varten olisi hyvä saada näitä tiehankkeita käyntiin. Kun katson sivulta 18 alkavien hankkeiden luetteloa, kyllä tässä pääasiassa ollaan pohjois — etelä-suunnassa eikä suinkaan edes Pietari — Helsinki — Turku-linjalla. En ole nähnyt tästä muuten yhtään luotettavaa arviota, kuinka suuri trafiikki Suomenlahden pohjoispuolelle tulisi, kun teitä tehdään täyttä häkää eteläpuolella satoja kilometrejä lyhyempien yhteyksien luomiseksi.

Arvoisa puhemies! Alkavat tiehankkeet eivät ole kestävän kehityksen kannalta mitenkään perusteltuja. Keskeneräisiäkin tiehankkeita olisi ehkä päästy ajamaan hitaasti alas vähemmällä rahalla. Esimerkiksi Helsinki — Matinkylä-kantatien kunnostus on alan ammatti-ihmisillekin päivittäinen naurunaihe silloin, kun he eivät raivoa tietöiden aiheuttamista keskeytyksistä. Se on tienpätkä, joka ei johda mistään mihinkään.

Tiehankkeet ovat mielestäni kestävän kehityksen kannalta erityisen huolestuttavia nimenomaan siksi, että hallituksella ei näytä olevan käsitystä siitä, mikä on auton tulevaisuus. Tiet rakennetaan sadan vuoden perspektiivillä. Meillä on useita satoja vuosia vanhoja tielinjauksia tässä maassa. Öljyalan keskusliiton vuonna 1992 julkaiseman tiedon mukaan maailman öljyvarat riittävät nykyisellä kulutuksella runsaat 40 vuotta. Tämä on se täyttä päätä seinään -tahti. On selvää, että maailma tulee oivaltamaan tämän asian huomattavasti nopeammin, ja silloin joudutaan pohtimaan näiden tiehankkeiden todellista mielekkyyttä.

Arvoisa puhemies! Täällä on viitattu myös siihen, että lisätalousarvio ei kohtele maata suinkaan tasapuolisesti. Tämä näkyy muutamasta yksityiskohdasta. Otan esille vain pari. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla aloitetaan yhden kalanviljelyslaitoksen rakennustyöt 12 miljoonalla. Se on Taivalkoskella. Oulun läänin eteläpuolella on maan 18 kalanviljelyslaitoksesta 4. Kuitenkin kalatalous on yksi keskeinen, tärkeä, kestävän kehityksen kannalta perusteltu uusi hanke. Se on myös maatalouden kannalta aivan ensiarvoinen. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos esitti Lohjalla sijaitsevan Porlan erittäin huonossa kunnossa olevan, mutta Etelä-Suomen kannalta hyvin tärkeän kalanviljelyslaitoksen kunnostamista. Sitä ei ole tänne saatu. Rahat menevät Taivalkoskelle. En halua tässä moittia taivalkoskelaisia vaan moitin hallitusta siitä, että se kohtelee maata epätasapainoisesti.

Varsinainen periaatelinjaus löytyy sitten työministeriön hallinnonalan pääluokasta sivulta 23, missä työllisyysperusteista valtionapua investointeihin osoitetaan käytettäväksi lähinnä niillä alueilla, joilla työttömyysaste ylittää maan keskimääräisen tason. Kuinka monta kertaa eduskunnassa on todettu, että työttömien määrän tulisi olla yksi määräävä tekijä työllisyysmäärärahojen jaossa eikä työttömyysasteen? Ehkä prosentin murto-osan erotukset eri kuntien työllisyysasteessa merkitsevät sitä, että kymmenet- ja sadattuhannet työttömät etelässä jäävät näiden toimenpiteiden ulkopuolelle ja huomattavasti pienempi määrä ihmisiä pääsee niiden piiriin muilla alueilla kuin etelässä.

Liikenneministeri N o r r b a c k : Arvoisa puhemies! Löytyy monenlaisia kansantaloustieteilijöitä. Ne, jotka vaativat kiristäviä toimenpiteitä vientiteollisuutta kohtaan, ovat kyllä hyvin pienessä vähemmistössä tällä hetkellä, enkä ainakaan henkilökohtaisesti näe mitään syytä lähteä sellaiseen. Devalvaation jälkihoitoa tarvitaan silloin, kun inflaatiopaine on kova. Nyt tilanne ei ole sellainen. On myös syytä kiinnittää huomiota siihen, että vaihtotase on ylijäämäinen, mikä on merkki pikemminkin siitä, että valuutta palaa Suomeen. Valuuttavaranto on myös kasvanut, mikä vahvistaa tätä kuvaa, eikä vientiteollisuuden ylijäämän sijoittaminen ole toistaiseksi tuottanut kenellekään vaikeuksia. Eli vientiteollisuuden suurin ongelma tässä tilanteessa on edelleen se, että pääomarakenne on erittäin heikko. Se ei koske pelkästään vientiteollisuutta. Mutta kun hyvinvointi on viennistä niin voimakkaasti riippuvainen, on äärettömän tärkeätä, että vientiteollisuuden pääomarakennetta voidaan vahvistaa. Sillä on suoranainen vaikutus myös työllisyyteen. Tämä on kansantaloustieteen perusoppeja. Pidän vähän omituisena, että tällaisia pitää toistaa, mutta näin on.

Toinen asia on se, että puhutaan pohjoismaisesta hyvinvoinnista ja syytetään hallitusta siitä, että se romutetaan. Tämän hallituksen aikana otetaan 70 miljardia lainaa vuosittain, jotta hyvinvointimalli voidaan säilyttää. Se muuttuu, mutta sen perusrakenne säilyy, ja se on tarkoitus. Näin pitää olla tulevaisuudessakin. Minä en ole valmis istumaan sellaisessa hallituksessa, joka aikoo romuttaa hyvinvointivaltion. Ei tule kysymykseenkään. Kun puhutaan elvytyksestä, niin tämä hallitus lainaa 70 miljardia eli kolmasosan budjetista, jotta yhteiskunnan talouden pyörät pyörivät nyt ja jatkossakin. Toinen asia on, miten rahat käytetään. Ne käytetään hyvinvointivaltion ylläpitämiseen. Minusta kannattaa kiinnittää tähän seikkaan huomiota.

Vielä haluan kiinnittää kolmanteen asiaan huomiota. Tämä on budjetti, joka lisää investointeja huomattavasti, ja huomattava osa uusista investoinneista tulee liikennesektorille. Kiinnitän huomiota siihen, että näitä investointeja varten ei tarvita lisää lainaa ollenkaan, vaan ne rahoitetaan niillä tuotoilla, joita liikennesektorin alaiset yritykset ja liikelaitokset ovat saaneet aikaan kuluneen vuoden aikana.

Nyt, kun kritisoidaan sitä, että muutetaan Posti-Telen, Valtionrautateiden, Autorekisterikeskuksen organisaatiota, niin silloin lähdetään vanhoista sosialismin dogmeista liikkeelle. Minusta on kaikille eduksi, että kaikki nämä laitokset toimivat mahdollisimman tehokkaasti, tarjoavat palvelujaan mahdollisimman alhaiseen hintaan ja ovat taloudellisesti järkevästi hoidetut. Ainoastaan sellaiset yritykset voivat pidemmän päälle myös luoda turvallisia työpaikkoja. Minä en ole ollut sosialisoinnin ystävä koskaan, mutta ei minulle yksityistäminenkään ole itsetarkoitus enkä pidä sitä välttämättä hyvänä. Ei kannata myydä valtion omaisuutta, veronmaksajien omaisuutta, halpaan hintaan. Eli sitäkin pitää aina pohtia. Mutta toivon, että kun puhutaan esimerkiksi VR:n yhtiöittämisestä, lähdetään keskusteluun ennakkoluulottomasti eikä menneiden aikojen sosialismiin perustuen. Se olisi minusta tärkeätä. Eräs hyvä esimerkki on juuri tämä lisäbudjetti, missä hyvin hoidetut, valtion omistamat yritykset tuottavat voittoa niin, että me voimme tehdä järkeviä liikenneinvestointeja.

Aina voidaan keskustella siitä, mitkä investoinnit ovat järkeviä ja mitkä eivät. Transitoliikenne Suomen kautta Venäjälle on ja pysyy merkittävänä. Joku on jopa väittänyt, että työttömyyttä voidaan poistaa rakentamalla Pietarin rata. Se on liian yksinkertainen temppu. Mutta me teemme nyt kyllä sen tyyppisiä investointeja, että nämä liikennereitit todella toimivat ja että transitoliikenne Suomen kautta voisi sujua joustavasti ilman ruuhkia, jotka myös vaikuttavat myös kielteisesti ympäristöön, mutta ovat ennen kaikkea liikenneturvallisuuden ja talouden kannalta hankalia. Eli me yritämme poistaa pullonkauloja kaikkialla, missä niitä on. Se on tämän ja muunkin liikennesektorin investointifilosofian peruskiviä. Sillä silmällä pitää katsoa ehdotuksia, jotka nyt ovat tässä lisäbudjetissa.

Myös niille totean, jotka ovat pyytäneet sen tyyppisiä toimenpiteitä, jotka vauhdittavat taloutta: Tämä lisäbudjetti on nyt sellainen. Se on sikäli hyvä, että saadaan enemmän aikaan, kun otetaan lainaa. Siihen pitää jatkossakin minusta pyrkiä. Minä ihmettelen aina sitä, että lainanottoon kiinnitetään ainakin eräiden puolueiden osalta niin vähän huomiota. Sehän tietää sitä, että meidän lapsemme ja lastenlapsemme maksavat meidän hyvinvointimme ja tuhlauksemme tai niitä virheitä, joita me olemme nyt tehneet. Minä olen istunut kahdessa hallituksessa, Harri Holkerin hallituksessa ja nykyisessä, ja korostan vielä, että ehkäpä perusteiltaan tehtiin isompia virheitä edellisessä hallituksessa kuin tässä hallituksessa. Varsinkin edellisen hallituksen viimeinen budjetti oli selvästi ylimitoitettu. Valitan, että silloinen valtiovarainministeri ei saanut riittävästi tukea silloin, kun hän yritti saada kireämpää budjettia aikaan. Vielä kävi niin, että eduskunnassa eräät hallituspuolueet mitoittivat itselleen kaikenlaisia lisärahoja. (Välihuuto) — Niin ne, jotka sen tekivät, kantavat siitä tietenkin vastuun. Mutta ei se viisasta ollut. Korostan vielä, että silloin tehtiin ehkäpä vielä enemmän virheitä kuin tämän hallituksen aikana. (Ed. Luttinen: Taas mentiin menneeseen!)

Valtiovarainministeri V i i n a n e n : Herra puhemies! Mennään nyt menneeseen vielä hetkeksi: Ed. Nikula sanoi, että devalvaatiot olivat hallitsemattomia. Kyllähän hallitus yritti hallita tilannetta. Jos pikkuisen muistellaan taaksepäin, niin kuka sen hallitun tilanteen kaatoi? Silloinhan pankinjohtaja Sorsa oli tekemässä esitystä, jolla pyrittiin välttämään devalvaatio, ja esitys kaadettiin nimenomaan muutaman liiton toimesta. Silloin ajauduttiin siihen tilanteeseen. En ollenkaan, ed. Aittoniemi, väitä, että se olisi ollut riittävä ratkaisu, mutta se oli ensimmäinen askel tiellä, jota olisi voitu mennä samaan suuntaan uusilla toimenpiteillä tai sitten hallitulla devalvaatiolla, huomattavasti pienemmällä devalvaatiolla sen jälkeen. Mutta alkulähtökohta jouduttiin muuttamaan aivan toiseksi hallituksesta riippumattomista syistä.

Mitä jälkitoimiin tulee, niin on muistettava, että aikaisemmissa devalvaatioissa ennen tätä hallitusta tilanne on tässä maassa ollut täysin toinen: Ei meillä sen enempää valtiolla kuin yrityksilläkään ollut ulkomaista lainaa. Sehän se ongelma onkin, että tämän devalvaation ja devalvaatioiden myötä yritysten, pankkien ja valtion ulkomainen laina, joka on ollut merkittävän suuri, on kasvanut merkittävällä tavalla ja luonut uutta velkapääomaa. Näin ollen tällainen jälkihoito, jota tarvitaan yleensä ylikuumenemisen ja inflaation estämiseksi, on nähtävä ihan toisessa valossa tällaisessa tilanteessa, jossa ulkomainen velka erityisesti vientiyrityksillä on kasvanut roimasti. Kurssitappioita on tullut miljardeittain. En pysty sanomaan, kuinka paljon yhteensä, mutta se on varmasti vähintäänkin kaksinumeroinen luku, ja tämän lisävelan katteeksi yritykset ovat kipeästi tarvinneet devalvaatiohyötyä. Ilman devalvaatioitakin ne olivat taloudellisesti erinomaisen velkaantuneita yrityksiä ja velkaantuivat devalvaatioiden myötä kurssitap-

pioiden kautta entistä enemmän. Näin ollen on erinomaisen tärkeää, että vientiyritykset saavat sentään kovaa maata jalkojen alle ja pystyvät hyödyntämään devalvaatioista saatuja vientitulojaan.

Myös pk-yrityksille on käytännössä satojen miljoonien edestä järjestetty erilaisia tukipaketteja, korkotukiluottoja ja monia muita vakautuspaketteja, nimenomaan lievittääksemme niitä kipuja, joita monille pk-yrityksille valuuttavelkojen lisääntyvien rasitteiden vuoksi syntyi devalvaation seurauksena. Eihän se ole lähellekään pystynyt pelastamaan sellaista yritysmäärää kuin olisi tarvinnut pelastaa, mutta kuitenkin tuesta on ollut merkittävä apu ainakin niille yrityksille, jotka ongelmista ovat selvinneet ylitse.

Mitä tulee yksityiskohtaan kalanviljelyslaitoksesta Taivalkoskella, niin on todettava, että ensinnäkin se ei ollut uusi hanke. Sitähän oli rahoitettu jo aikaisemmin. Kun tämä paketti muuten oli saatu kokoon, katsottiin vielä alueellista jakautumaa ja todettiin, että on kolme neljä sellaista työttömyysaluetta, joille lisäbudjetista ei heru oikeastaan minkäänlaista panostusta. Näille alueille pyrittiin hakemaan eri ministeriöiden tulevaisuuden työlistoista sellaisia kohteita, mihin elvytysrahaa voitiin sijoittaa. Sen takia Taivalkoskelle pistettiin sitten reippaammin rahaa, että työ voi jatkua siellä tehokkaammin ja vähän laajemmin kuin varsinaisessa budjetissa osoitetuilla rahoilla olisi ollut mahdollista. Sen takia varmasti perustellulle oliko se nyt Lohjan Porlammen laitokselle ei laitettu lisärahaa, että Etelä-Suomeen painottui nimenomaan liikenneinvestointien kautta merkittäviä rahasummia. Näin haluttiin myös tällainen alueellinen ja työllisyyspoliittinen näkökulma tasapainottaa eri puolilla maata.

Ed. Aittoniemen välihuudon johdosta, että ministeri Norrbackin mainitsemat 70 miljardia eivät olisi elvytystä, sanon vain, että jos olisi tehty 70 miljardia pienempi budjetti eikä otettu velkaa ja jätetty se 70 miljardia jakamatta kansalle ja yrityksille, niin minä luulen, että tämä kansa vasta silloin olisikin henkitoreissaan. Kyllä se on samanlaista elvytysrahaa kuin mikä tahansa muukin raha. (Ed. Ukkola: Ja pankeille!) — Pankeillekin on jaettu, mutta ei kovin monelle pankille kuitenkaan. Kyllä se on mennyt pääosin kansalaisten etuuksien entisellään pitämiseen ja yritysten tuki niiden hengissä pitämiseen. Sitä on turha kenenkään kiistää.

Ehkä on syytä lopuksi todeta ed. Luttiselle, että me kumpikin tiedämme varsin hyvin, missä ja millä tavalla päätettiin edellisen hallituksen viimeisen budjetin lisämiljoonat ja sadat miljoonat, jotka täällä salissa päätettiin ja joiden suhteen minäkin jouduin syyhyttä saunaan. Kyllä sen rahan mättämisestä päätettiin aivan muualla alkujaan kuin tässä talossa. Jos se nyt meni niihin kohteisiin, joissa jakotehtävässä minäkin virkani puolesta olin, niin se on kokonaan toinen juttu. Mutta se lähti kyllä hallituksesta, että näihin kohteisiin satsataan.

Ed. L u u k k a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Norrback puolusteli tieinvestointeja lähinnä sillä, että niihin ei ikään kuin käytetä lainkaan valtion varoja, kun ne rahoitetaan liikelaitosten tuloutuksilla. Itse en ole missään nähnyt päätettävän, että liikelaitosten voitto eli nämä tuloutukset olisivat korvamerkittyjä käytettäväksi nimenomaan tieinvestointeihin ja tämän pääluokan sisällä. Minusta niiden rahojen pitäisi mennä valtion kassaan yleiskatteellisiksi, jolloin voitaisiin todella miettiä, mikä preferenssijärjestys on paras menokohteissa. Varsinkin tilanteessa, jolloin rahasta on pulaa, on mieletöntä tehdä teitä, jotka eivät välttämättä vie yhtään mihinkään.

Ed. L a i n e: Herra puhemies! Ministeri Norrbackin puheenvuoro oli hyvin mielenkiintoinen, ja siinä oli kohtia, joiden osalta voin olla monestakin kohdasta samaa mieltä. Kun ministeri Norrback puhui puheenvuoronsa alussa näiden teoriaherrojen ajatuksista, niin kyllä minun mielestäni on nyt kuitenkin tehtävä se johtopäätös, että ei voida osoittaa vientiteollisuuden toimien alentaneen työttömyyttä. Kyseenalaiseksi jää niiden työllistämisvaikutus. Saattaisi olla niin, että jos vientiteollisuudelta esimerkiksi vientiverolla osa otettaisiin näistä vientituloista valtiovallan kautta muihin työllistäviin tarkoituksiin, niin voitaisiin saavuttaa parempi tulos.

Ennen presidentinvaalien toista, ratkaisevaa kierrosta Suomen kansalle annettiin monia lupauksia ja varsinkin mielikuvia siitä, kuinka kaikki on vaalien jälkeen kaunista ja hyvää, jos kansa osaa äänestää oikein. Eräs mahtavimpia oli lupaus työttömyyden katkaisemisesta yli 300 000 työttömän osalta. Tarkoitan suuria otsikoita lehdissä, toinen on Turun Sanomista ja toinen työministeriön omasta lehdestä, jossa todella sanottiin, että työhallinnon toimin katkaistaan 300 000 henkilön työttömyys. Tämä käsitys annettiin presidentinvaalin toisen kierroksen lähestyessä.

Nyt käsittelyssä oleva hallituksen esitys kuluvan vuoden ensimmäiseksi lisätalousarvioksi on todella valju äsken mainitsemaani lupaukseen verrattuna. Siksi tarvitaan hyvin voimakkaita uusia elvyttäviä toimia. Tulen ehdottamaan erästä toimenpidekokonaisuutta, jonka ideoi vastikään 100 vuotta täyttänyt Turun metallityöväen ammattiosasto 49. Sitä ennen käsittelen ministeri Viinasen julkisuudessa käynnistämää hyökkäystä pääomaverotuksen alentamista koskevia ehdotuksia ja mm. Martti Ahtisaarta vastaan.

Ehkä kuluvan vaalikauden epäonnistunein ja väärämielisin veroratkaisu oli Euroopan alhaisimman pääomaverotuksen toteuttaminen Suomessa ja osinkotulojen vapauttaminen verotuksessa. Samassa yhteydessä pääomatulot irrotettiin progressiivisen verotuksen piiristä ja näin annettiin suurituloisille mittava veronkevennys. Osinkotulojen vapauttaminen veroista merkitsi mittavaa etua osakkeiden omistajille. Kansalaiset ovatkin kirjeissään kansanedustajille kiinnittäneet huomiota pääomaverotuksen alhaiseen tasoon ja myös osinkotulojen verottomuuteen. Mikäli osinkotulon saajalla ei ole muita tuloja, mutta hänellä on esimerkiksi asuntolainaa, jonka korkomenoja saa vähentää verotuksesta, osinkotulojen saaja saa veronpalautusta, vaikka ei ole maksanut markkaakaan veroa, eli tullaan siihen lopputulokseen, josta ed. Kalliomäki puheenvuorossaan mainitsi. Tällaisessa tapauksessa muut veronmaksajat maksavat osan kyseisen henkilön korkomenoista.

Luen seuraavassa pari jaksoa varsinaissuomalaisen valitsijan kirjeestä eräille varsinaissuomalaisille kansanedustajille. Hän äsken mainitsemastani asiasta kirjoittaa näin: "Kyseinen menettely ei myöskään edistä yritysten investointeja, sillä omistajathan haluavat nykyisen kaltaisen verotuksen vallitessa imeä yrityksen kuivaksi voitonjakokelpoisista varoista. Rahaa ei jätetä velkojen maksuun tai uusiin omarahoitteisiin investointeihin. Yritykset eivät myöskään halua järjestää osakeanteja, koska uudet osakkeet lisäävät painetta osingon maksuun. Ulkomaisten yritysten haluun perustaa tytäryritys Suomeen ei lailla ole vaikutusta, koska yksinkertaisesti hinnoittelupolitiikalla, toisin sanoen emoyhtiölle myytävien tuotteiden hinnalla, voidaan yritys saada joko voitolliseksi tai näyttämään nollatulosta."

Sitten vielä toinen kappale samasta kirjeestä: "Ainut, mitä säädöksellä saadaan aikaan, on pörssikurssien nopea nouseminen, mikäli se on ollut haluttu päämäärä. Verotonta tuloahan haluavat kaikki, joilla siihen on mahdollisuus. Mielestäni tässä taloudellisessa tilanteessa voitonjakokelpoisia varoja, toisin sanoen osinkoja, tulee verottaa niin, että ne halutaan jättää yrityksen investointitoimintaan eikä jakaa vastikkeetta omistajalle. (Ed. Luttinen: Näinhän se on!) Lainsäätäjällä on tähän valta ja mahdollisuudet. Mainitussa tapauksessa ei osakkeenomistajakaan jää osattomaksi, sillä yrityksen nettovarallisuuden kasvaessa myös omistetun osakkeen arvo kasvaa näin maalaisjärjen mukaan pääteltäessä."

Ministeri Viinanen on kuitenkin tehnyt kaiken mahdollisen kansalaisten veroruuvin kiristämiseksi ja leikkausten suorittamiseksi sellaisista menokohteista, joista työttömien, sairaiden, lapsiperheiden ja eläkeläisten toimeentulo ja hyvinvointi riippuu. Mutta kun opposition piiristä on esitetty vaatimuksia pääomaverotuksen ja suurituloisten verotuksen kiristämisestä, niin ministeri Viinanen sanoo, että ei käy. Ministerin mielestä Martti Ahtisaarikin on säikyttänyt ulkomaisia sijoittajia ja lietsonut epävarmuutta puhuessaan pääomaverotuksen tason jonkin asteisesta korottamisesta. Minusta niissäkin lausunnoissa kysymys on ollut verrattain lievästä korottamisesta.

Kyllä — tämän haluaisin sanoa ministeri Viinaselle — on, ministeri Viinanen, valtiovarainministeriössäkin vakavasti ryhdyttävä valmistelemaan pääomaverotuksen kiristämistä ja osinkotulojen saattamista uudelleen verotuksen piiriin, kuten olen tänään eduskunnalle jättämässäni toivomusaloitteessa ehdottanut. Palkansaajien, lapsiperheiden, eläkeläisten, sairaiden ja työttömien verokuormaa ei pidä enää kasvattaa. (Ed. Aittoniemi: Veteraanit jäivät pois!) Vientivero ja jonkin asteinen robottivero on aiheellista ottaa valmisteluun. — Ehkä veteraaneista kaikki ovat eläkeläisiä, joista tässä äsken puhuin. Mutta jos on kysymys suurituloisista eläkeläisistä, suurituloisista veteraaneista tai suurituloisista palkansaajista, rikkaista, otettakoon heiltä parempiin tarkoituksiin eli valtion kautta työllistäviin tarkoituksiin.

Puheenvuoroni alussa viittasin Turun metalliosasto n:o 49:n uuteen työllistämisaloitteeseen, jossa esitetään laajan työohjelman valmistamista Suomen ja Pietarin välisten yhteyksien rakentamiseksi. Tällä aloitteella tarkoitetaan rautatie-, tie- ja vesiliikenneyhteyksien sekä viestintäyhteyksien laajaa kehittämistä. Ammattiosaston käsityksen mukaan tämä suurprojekti loisi suorien työpaikkojen lisäksi tuhansia työtilaisuuksia erilaisten oheistoimintojen ja palvelujen piirissä.

Suurena valtakunnallisena hankkeena se sysäisi liikkeelle myös muita investointeja ja vähentäisi työttömyyttä. Ammattiosaston käsityksen mukaan hankkeen tueksi tarvitaan laajaa kansalaistoimintaa. Tämä oli siis ammattiosaston käsitys.

Omasta mielestäni valtiovallan tulisi antaa tuki tällaiselle aloitteelle. Ehdotetun työohjelman laatimisessa tulisi hyödyntää niin suomalaisten kuin Pietarin kaupungissa ja lähiseudulla toimivien yritysten kiinnostusta kaupallis-taloudellisten suhteiden kehittämiseen. Samoin tulisi käyttää hyödyksi Viipurin erityistalousalueen antamat uudet mahdollisuudet taloudellisen yhteistyön kehittämiseen. Mukaan tulisi saada myös rahoituslaitosten, korkeakoulujen, kunnallishallinnon ja ammattiyhdistysliikkeen asiantuntemus, kuten olen tänään eduskunnalle jättämässäni toivomusaloitteessa ehdottanut.

Mitä tulee uusiin ideoihin ja aloitteisiin, niin kansanedustajille, ainakin osalle, on tänään jaettu mielenkiintoinen ohjelma seminaarista, jonka otsikkona on Työtä, 500 000 mahdollisuutta. Tässä saattaa olla sellaisiakin aiheita ja ehdotuksia, jotka saattavat jotakuta naurattaa, mutta kyllä tällä seminaarilla, joka Pohjois-Karjalassa järjestetään, saattaa olla osaltaan myönteinen merkitys työllisyysongelman ratkaisemisessa, ja siksi toivon, että valtiovallan piirissä tälle ajatukselle, johon nyt viittaan, annetaan asianmukainen arvo.

Ed. L u t t i n e n : Herra puhemies! Jos hallituksen puheisiin olisi uskominen, lama olisi jo loppunut, 300 000 työtöntä työllistyisi tämän kevään aikana ja verotus kevenisi. Tällaista ilosanomaa hallitus on kertonut Suomen kansalle kahden viime kuukauden aikana. Mieleni tekee kysyä, sattumoisinko tällaista ilosanomaa kerrottiin juuri ennen presidentinvaaleja. Vaaleihin ei saanut sotkea talous- tai sisäpolitiikkaa. Sattumoisinko hallitus innostui elvyttämään ennen presidentinvaaleja, vaikka aina aikaisemmin elvyttämisen esteenä oli korkojen nousu?

Esko Ahon porvarihallituksen mielestä lama on nyt loppunut. Silti se aloittaa elvyttämisen ja jopa velkarahalla. (Ed. Aittoniemi: Rahat ovat loppuneet, mutta köyhyys jatkuu!) Jos Esko Ahon porvarihallitus edes itse uskoisi puheisiinsa, se ei nyt elvyttäisi velkarahalla. Elvyttävät lisäbudjetit joutaisivat naftaliiniin odottamaan seuraavia lamavuosia.

Me sosialidemokraatit olemme hallituksen kanssa eri mieltä. Lama ei ole loppunut. Työttömyysluvuissa ei ole tapahtunut minkäänlaista käännettä parempaan, päinvastoin. Investoinnit eivät ole lähteneet käyntiin, vaikka korot ovat tulleet alas ja investointikannustimia on myönnetty niin paljon, että teollisuuskin sanoo: Kiitos riittää! Kansalaiset eivät uskalla tehdä isoja hankintoja, vaikka toki halua ja tarvetta olisi. Säästäminen jatkuu, vaikka velkaantumisaste on alentunut kymmeneksellä pahimmista vuosista jne.

Kaikki tämä kertoo, etteivät kansalaiset ja yritykset vielä luota tulevaisuuteen, ja lama jatkuu. Kaikesta huolimatta toiveikkuus talouskehityksen suhteen on lisääntynyt. Suhdannekäänne saattaa parhaimmillaan olla näkyvissä, mutta koska, sitä ei tarkalleen tiedetä.

Maan keskeisin tilastoviranomainen, Tilastokeskus, on kuitenkin erittäin varovainen tulkitessaan viimeisiä taloustilastoja. Tilastokeskuksen johtajan Heikki Salmen mukaan voidaan puhua korkeintaan kokonaistuotannon pitkään jatkuneen alamäen pysähtymisestä, ei varsinaisesta kasvukäänteestä. Tilastokeskuksen tulkinta on syytä ottaa vakavasti. Optimismille, jota on levitetty viimeisien kuukausien aikana, ei löydy katetta uusimmasta taloustilastosta, ei tuotantoa eikä työllisyyttä kuvaavista luvuista. Varmuutta käänteen tapahtumisesta ei ole. Se on toivottavaa, mutta varmuutta siitä ei ole. Nousuodotusten herääminen saattaakin perustua paljolti siihen, että lama on jatkunut kerta kaikkiaan liian kauan. Aikaisemman suhdannekokemuksen valossa käänteen pitäisi tapahtua.

Talouskasvun käynnistymisestä ei ole vielä täyttä varmuutta. Siksi ne vaatimukset, joita me sosialidemokraatit esitimme viime syksyn aikana, ovat edelleen ajankohtaisia. Talouskasvun käynnistymiseksi tarvitaan todella tuntuva kasvusysäys. Työllistämisruiske, joka koostuu kysynnän lisäämisestä, julkisten investointien aikaistamisesta sekä työvoima- ja koulutuspoliittisista toimista, on yhä tarpeellinen. (Ed. Mattila: Siis velkaelvytystä!)

Hallituksen käynnistämät elvytystoimet eivät ole riittäviä. Lisäbudjetti on hätäapuruiske, huitaisu, jonka hallitus teki lähinnä vaalikäyttöön. Kansalle haluttiin näyttää, että tehdään edes jotain. Lisäksi kansaa harhautettiin joulukuisella veronalennuslupauksella. Monille uudet verokortit ovat olleet shokki.

Hallitukselle voi antaa tunnustuksen siitä, että lisäbudjetin sinänsä vaatimaton sisältö on onnistuttu myymään kansalle ainakin kolmeen kertaan. Ensimmäinen tiedotustilaisuus oli joulukuun alussa. Silloin kerrottiin, että hallituksella

on aikomus keventää verotusta ja lisätä investointeja. Toinen tiedotustilaisuus oli joulun alla. Silloin kerrottiin tarkemmin lisäbudjettiin sisältyneistä investoinneista. Kolmas tiedotustilaisuus oli pari päivää ennen presidentinvaaleja. Silloin kerrottiin lisäbudjetin sisältö vielä kertaalleen evästyksin, että lama on nyt sitten ohi.

Kaiken tämän jälkeen kansa saattaa jopa luulla, että paremmat ajat ovat nyt koittaneet. Valitettavasti näin ei kuitenkaan ole. Vajaan parin miljardin lisäbudjetilla ei käännettä synny varsinkaan, jos lisäpanostus kohdennetaan väärin. Kasvua ei synny, kun talouden perusrakenteita kohennetaan hanakimmin alueilla, joilla kansantuote ei tähänkään mennessä ole syntynyt.

Presidentti Koivisto on useaan otteeseen suhtautunut kriittisesti julkisten investointien lisäämiseen. Olen hieman ihmetellyt hänen kriittisyyttään, mutta lisäbudjettia lukiessa minunkin epäilyni herää. Investointirahaa liukenee yhä enemmän alueille, joilla tukiraha ei tähänkään mennessä ole jättänyt pysyvää jälkeä. Näyttää siltä, että keskusta on aloittanut vaalityön jakamalla rahaa oman kannatuksensa alueelle.

Katsokaapa vaikka määrärahaa momentilla 34.06.62. Siihen on budjetoitu työllisyysperusteinen valtionapu investointeihin. Määrärahaa on lisätty yli 100 miljoonalla markalla, mutta rahaa saa käyttää lähinnä niillä alueilla, joilla työttömyysaste ylittää maan keskimääräisen tason. Vain erityisen perustelluista syistä rahaa saa käyttää myös muualla maassa eli alueilla, joilla lukumääräisesti on eniten työttömiä.

Toinen, itse asiassa vielä kyseenalaisempi lisäys, 190 miljoonaa markkaa, ovat sijoitusmenot työllisyyden turvaamiseksi. Näiden rahojen käyttö on vielä tiukemmin rajattu, eli siellä missä on eniten lukumääräisesti työttömyyttä, näitä rahoja ei voida itse asiassa käyttää.

Myös energia-avustusten huomattava lisäys herättää epäilyksiä, löytyykö rahoille järkevää käyttöä lyhyellä aikavälillä. Valtiovarainvaliokunnan on syytä hyvin tarkkaan selvittää rahojen käyttötarkoitukset.

Vesistö- ja vesihuoltotöihin momentille 30.85.77 meneviä rahoja on lisätty lähes 20 prosenttia. Myös tämä raha menee voittopuolisesti haja-asutusalueille.

Kuntalistaa katsellessa herää kysymys, nämäkö ovat kiireellisimpiä perusrakenneinvestointeja Suomen laman voittamiseksi. Mielenkiintoista olisi tietää, miten tällaista kiireellisyysjärjestystä perustellaan. Ehkä perusteet vielä kuullaan lisäbudjetin eduskuntakäsittelyn aikana.

Sosialidemokraattien mielestä yhteiskunnan investointi- sekä muiden tukien jakamisessa tulisi olla entistä tarkempi. Elinkeinotukien lisäämisessä on tultu ehdottomasti nyt tien päähän. Viime viikolla julkistetun ns. sateenvarjotyöryhmän raportin mukaan maassamme on yhteensä noin 170 elinkeinotukimuotoa. Ne ovat valtaosin KTM:n ja maa- ja metsätalousministeriön hallinnonaloilla. Tämän lisäksi verotukimuotoja on lähes sata. Tällaisesta tukiviidakosta on kerta kaikkiaan päästävä eroon ei yksin hallinnollisista vaan myös valtiontaloudellisista syistä.

Maa- ja metsätalouden pääluokassa ohjataan runsaasti tukea mm. metsätalouden tukemiseen. Silti suomalaiset sahat uhkaavat pysähtyä, kun ne eivät saa raaka-ainetta juuri tämän parhaimman vientikauden aikana. Metsänomistajat vaativat kantohintoihin roimia korotuksia siitä huolimatta, että palkansaajat ja eläkeläiset ovat joutuneet tyytymään joko nolla- tai miinusmerkkisiin tupoihin. Tilaisuus tekee varkaan, sanotaan. Tästä on nytkin kysymys. Valtiontalouden tarkastusvirasto esittää metsänparannustuesta luopumista. Mielestäni nyt olisi oikea aika arvioida metsätalouden tukien tarpeellisuus sekä todella jopa supistaa niitä.

Rouva puhemies! Sosialidemokraatit ovat jättäneet lisäbudjettiin joitakin omia aloitteitaan. Esitämme tuntuvampaa lisäystä liikenneinvestointeihin sekä järkevämpiä käyttökohteita lisäbudjetin työllisyysrahoille. Lisäysesityksemme ovat markkamääräisesti pienehköjä, esimerkiksi liikenneinvestoinneissa vain muutamia satoja miljoonia markkoja. Esitimme saman suuruisia lisäyksiä jo tämän vuoden varsinaiseen talousarvioon, joten linjamme ei ole joulukuusta muuttunut. Hallituksen nyt esittämät rahat olisi pitänytkin sijoittaa tietysti varsinaiseen talousarvioon eikä valmistella talousarvion valmistelun yhteydessä lisäbudjettia, joka nyt sitten on täällä käsittelyssä.

Miksi emme esitä suurempia lisäyksiä julkisiin investointeihin? Tarvettahan on olemassa. Mielestämme päätökset tuntuvista liikenneinvestointien lisäämisistä olisi täytynyt tehdä viimeistään viime vuoden lopulla, jotta investointien toteutus ajoittuisi tälle vuodelle tai ensi vuoden alkuun. Nyt ollaan myöhässä. Jos nyt tehdään suuria investointilisäyspäätöksiä, niiden toteuttaminen saattaisi ajoittua talouden nousukauteen, ensi vuoden puoleenväliin. Tiekohde, jonka rakentaminen olisi voitu aloittaa lähes välittömästi, esimerkin vuosi sen totean, on Järvenpää — Lahti-moottoritiehanke. Se ei kuitenkaan si-

sälly lisäbudjettiin, vaikka sen hyötysuhde on kaikkein paras. Nyt tehtävien investointipäätösten tulisi olla sellaisia, että ne voidaan toteuttaa melko nopeasti.

Liikenneinvestointien lisäksi haluamme panostaa peruskorjausrakentamiseen. Peruskorjauksia voidaan käynnistää hyvinkin nopeasti, joten työllistävä vaikutus olisi välitön. On tarpeen muistaa, että perussyy laman jatkumiseen on kysynnän puute. Investointeja ei tehdä, ellei palveluilla tai tuotteilla ole kysyntää. Tämä on arkinen tosiasia, joka monilta on unohtunut, varsinkin niiltä, jotka uskovat työelämän joustojen lisäämisen ratkaisevan työttömyyden.

Nopeatehoisten investointien ohella nyt tulee lisätä kansalaisten kulutusmahdollisuuksia. Ostovoimaa ei saisi nyt leikata, kuten hallitus koko ajan tekee. Sietämättömiksi nousseita verokorttien veroprosentteja on alennettava heti, jo ennen kuin uudet verokortit otetaan käyttöön. Ostovoimaa tulee vahvistaa alentamalla välittömästi ansiotulojen verotusta. Oikeudenmukaisin ja helpoin tapa alentaa verotusta on poistaa vakuutetun kansaneläkemaksu ainakin väliaikaisesti. Näin veroprosentit alenisivat 1,5 prosenttiyksikköä. Tämä olisi oikeaa suhdannepolitiikkaa.

Yhteenvetona korostan, että hallituksen elvytystoimet ovat riittämättömiä ja kohdentuvat osin tuottamattomiin kohteisiin. Tarvitaan nopeasti toteutettavissa olevia julkisia investointeja sekä tuntuvaa kulutuksen vahvistamista. Pitkäaikaistyöttömyyden kasvu on pysäytettävä tehokkaammalla työvoima- ja koulutuspolitiikalla.

Jos talouskasvu vihdoin käynnistyy ja ensi vuoden kasvuluvut nousevat 4—6 prosenttia, on nyt viimeinen aika toteuttaa kulutusta ja investointeja vauhdittavia elvytystoimia. Nousun myötä meitä odottaa julkisen talouden tervehdyttäminen.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Ed. M a t t i l a : Rouva puhemies! Ed. Luttisen edellä käyttämä puheenvuoro oli osin ristiriitainen. Sen minä ymmärrän, että demarit ovat hallituksen kanssa eri mieltä, koska ovat oppositiossa. Mutta sitä minä en ymmärrä, että niitä elvytystoimenpiteitä, mitä tässäkin lisätalousarviossa hallitus esittää, ed. Luttinen oli moittimassa. Puheensa loppupuolella hän oli lisäämässä elvytystoimenpiteitä, vaikka hän alkuosassa oli niitä, näin käsitin, pitämässä jollakin tavalla, sanoisinko, mahdottomina nykytilanteeseen nähden. (Ed. Luttinen: Käsityshän tuokin on, tosin väärä!)

Mitä tulee siihen väittämään, että hallitus joulukuussa olisi tehnyt elvytyspäätöksiä vaalien hurmiossa, se ei pidä alkuunkaan paikkaansa. Tämä hallitus on tehnyt monia ratkaisuja, ikäviäkin, vaaleista piittaamatta. Ei vaaleilla ole ollut näihin mitään vaikutusta.

Aivan käsittämättömänä pidin kritiikkiä työministeriön pääluokkaan osoitettuja määrärahoja kohtaan. Tässä ed. Luttinen oli karsimassa perustienpitoon kohdennettuja määrärahoja, jotka tulevat niille alueille, mihin eivät suuret tieinvestoinnit transitokuljetusten edistämiseksi on kohdentumassa, ja joita ed. Luttinen oli ja minä myös aikoinani valtiovarainvaliokunnassa olin hallitukselta vaatimassa. Nämä 100 miljoonaa, joista te mainitsitte, on nimenomaan tarkoitettu niiden syrjäisten alueiden perustienpitoon, joille ei muuta määrärahaa ole kohdentumassa.

Minusta on erittäin ilahduttavaa, että eduskunta voi aloittaa kevätistuntokautensa myönteisemmissä taloustunnelmissa. Tämä on sellainen tosiasia, joka meidän pitäisi yhteisesti hyväksyä. Se, että tätä ei tunnusteta, on mielestäni tietoista väärän kuvan antamista kansalaisille ja yrityksille, ja se, jos mikään, horjuttaa luottamusta tähän talouspolitiikkaan, mitä nyt on määrätietoisesti harjoitettu.

Hallituksen eduskunnalle antamaa 1,7 miljardin markan lisäbudjettia voidaan katsoa johdonmukaisena jatkona maamme talouden tervehdyttämiselle. Tämä tervehdyttäminen on edennyt niin, että suomalaiselle työlle ja tuotannolle on palautettu kilpailukyky. Teollisuustuotanto on saatu kasvuun ja vienti vetämään ennätyksellistä vauhtia.

Koko kansantalouden ulkomainen velkaantuminen onkin vientitulojen ansiosta pysähtynyt. Tämän sekä hallituksen toteuttaman välttämättömän säästölinjan seurauksena korotkin on saatu ennätysalhaalle, joskin niissä on vielä tuntuvasti alentamisen varaa. Meidän reaalikorkomme on 7 ja 8 prosentin välissä, ja reaalikorot pitäisi puristaa tuonne 5 prosentin tuntumaan. Tässä olen samaa mieltä, ja se tapahtuu määrätietoisen talouspolitiikan kautta. Niinpä nyt hallitus on pystynyt antamaan sellaisen elvytyspaketin, jota myös opposition taholta on vuosien varrella useampaan otteeseen vaadittu. Tällä on mahdollista saada terveellä tavalla vauhtia myös

kotimarkkinoiden yritystoimintaan, ja sitä kautta voidaan taistella myös työttömyyden alentamiseksi. Olen itsekin näkemässä tilanteen niin, että kaikki voitava on tehtävä, jotta työttömyyskäyrä saadaan sojottamaan alaspäin. Mitään muuta vaihtoehtoa emme saa hyväksyä.

Vaihtotaseen kääntyminen positiiviseksi on tuomassa valtiontalouteen sellaista kullankallista liikkumavaraa, jota nyt on kaikin keinoin käytettävä työllisyyden hoitoon. Julkisia investointeja on tässä uudessa tilanteessa ollut mahdollista aikaistaa. Tätä on myös demarien varjobudjetissa edellytetty. Lisäksi valtio myöntää tuotannollisille investoinneille tänä vuonna 7 prosentin investointiavustuksen. Tämän lisäbudjetin lasketaankin käynnistävän kaikkiaan 5—6 miljardin investoinnit ja tuovan siten työtä noin 16 000 henkilölle. Olen iloinen myös siitä, että lisäbudjetin alueellista tasapuolisuutta on korostettu, mikä antaa mahdollisuuden edistää työllisyyttä alueilla, joille ei muuten kohdistu suurempia investointeja, kuten alussa mainitsin. Itse olen näkemässä, ilman sarvia ja hampaita sanottuna, että tässä on uutta dynamiikkaa talouteen.

Työllisyyttä lisääviä toimia on nyt aika panna toimeen kaikin mahdollisin keinoin kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Tuotannollisten investointien vauhdittamisen ohella on uskallettava edetä myös rakenteellisiin ratkaisuihin. Näitä ovat työelämän joustokysymykset, osa-aikatyön lisääminen, sapattivapaajärjestelmä, miksei työn uudelleenjakokin, josta koko Euroopassa pikkuhiljaa aletaan keskustella, sekä varhennettu määräaikainen eläkejärjestely, jossa eläkkeelle siirtyvä korvataan nuoremmalla henkilöllä. Olen itse tämän järjestelmän kannalla. Monet edellä mainituista toimenpiteistä edellyttävät työmarkkinajärjestöjen myötävaikuttamista ja jopa kuuluvat osittain tyystin niille.

Korkeat välilliset työvoimakustannukset ovat eräs keskeinen este pienyritysten mahdollisuuksille luoda työpaikkoja. Se on täällä tullut monessa puheenvuorossa esille. Viime vuonna otettiinkin useita askeleita oikeaan suuntaan työvoimakustannusten karsimiseksi. Muun muassa päätös alentaa työttömyysvakuutusmaksua enintään yhden miljoonan markan palkkakustannusten osalta on tästä selvänä esimerkkinä. Työntekijän oheiskustannukset ovat kuitenkin edelleen liian korkeat. Niinpä pienten ja keskisuurten yritysten välillisiä työvoimakustannuksia olisi jatkossa pystyttävä alentamaan edelleen suosien uusien työpaikkojen luomista ja nuorten työllistämistä.

Lisäksi hallituksen on välttämättä jatkettava työllistämistä estävän byrokratian purkamista. Meidän on luotava olosuhteet, jotka kannustavat ihmisiä omatoimisuuteen itsensä työllistämiseksi joko omaa työtään tekevänä yrittäjänä tai toisen palveluksessa. On luotava olosuhteet, joissa yrittäminen on helpompaa ja houkuttelevampaa ja joissa on edullista tarjota ihmisille työtä.

Vuosien varrella ja viimeksi marraskuussa valtiontilintarkastajien julkistamassa viimeisimmässä kertomuksessa yritysten tukipolitiikan kokonaisvaltaisten vaikutusten pikaista ja perusteellista selvittämistä vaadittiin. Tämä kuuluu oleellisesti tähän yhteyteen, missä tehdään työn tekeminen ja työllistäminen helpommaksi. Byrokratian purku onkin ulotettava todella monimutkaisten tukijärjestelmien yksinkertaistamiseen ja yhdistämiseen. Tällä hetkellä tuottavaan työhön kipeästi kaivattavia kansalaisten ja viranomaisten voimavaroja hukkaantuu aivan liikaa erilaisiin tukiryteikköihin. Suomessa on esimerkiksi yksittäisiä elinkeinon tukimuotoja noin 170, joista yli 60 on kauppa- ja teollisuusministeriön ja vajaat 60 maa- ja metsätalousministeriön hallinnonaloilla. Verotukimuotoja löytyy peräti 94. Valtionapumomentteja on noin 70. Julkisen energiarahoituksen kanavia löytyy 35. Lähialueyhteistyöhön momentteja on 29, ja palkkaperusteisen työllistämisen tukimuotojakin on yksin kappalein laskettuna 21. Kuntoutustukea on haettavissa 35:tä eri reittiä, ja asumisen erilaisia tukimuotoja löytyy 20.

Tukien runsaus tuskin takaa järjestelmän toimivuutta ja tuen tarvitsijan avun saantia. Tavallinen kansalainen tai yrittäjä ei tässä tukiviidakossa pysty suunnistamaan. Siksi tämän byrokraattisen ryteikön raivaamista on vauhditettava, ja eduskunta on tätä edellyttänyt jo 80-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Tukia yhdistelemällä ja tukien päällekkäisyyksiä karsimalla olisi mahdollista säästää verovaroja, jotka sitten voitaisiin käyttää suoraan työpaikkoja luoviin tuotannollisiin investointeihin. Näin moninkertaistaisimme tukiryteikköön hukkuvat varat. Merkitseehän nyt sijoitettu investointimarkka vuoden päästä neljää kansantaloudessa kiertävää kysyntämarkkaa, sitä markkaa, jota täällä on monessa yhteydessä peräänkuulutettu.

Arvoisa puhemies! Olemme eläneet reilut puoli vuotta sellaista aikaa, jolloin ei ole tarvinnut tarkistaa talousennusteita huonompaan suuntaan. Ne ovat olleet todella huonot, mutta nyt kuitenkin suunta on parempaan päin. Aivan erityisesti viime vuoden loppupuolella syyskuusta

lähtien suunta on ollut Tilastokeskuksenkin selvitysten mukaan nähtävissä. Olemme tulleet tilanteeseen, jossa lukuja voidaan tarkistaa parempaan suuntaan. Toivon myös, että valtiovarainministeriön osalta tämä tarkistus tapahtuisi mahdollisimman pian. Tämä voi antaa tiettyä liikkumavaraa myös verohuojennuksille. Meillähän tuloverotuksen taso on kohonnut, joskin pakon sanelemana, sietämättömän korkeaksi. Mikäli siis taloudellisen tilanteen kohentuminen ja työttömyyden kehitys antavat varaa tuloveron alennuksille, tulee nämä mahdollisuudet käyttää hyväksi. Itse olisin ohjaamassa ne ennen kaikkea pieni- ja keskituloisille. Pääpainon on joka tapauksessa oltava sellaisissa veroratkaisuissa, jotka tukevat työpaikkojen luomista.

Talouden nousu on alkamassa jopa vauhdikkaammin kuin monet tutkimuslaitokset ovat tähän mennessä ennakoineet. Oma näkemykseni on se, että kokonaistuotannon kasvu saattaa tänä vuonna nousta jopa lähelle 4:ää prosenttia. Seuraavina vuosina kasvun on mahdollista jatkua tätäkin mittavampana. Valtiontalous asettaa kuitenkin talouden hoidolle raamit myös jatkossa, joten todella tiukan talouspolitiikan linjaa me valitettavasti joudumme jatkamaan. Tähän tiukan politiikan linjaan on sidottu tämän hallituksen lisäksi myös tulevat hallitukset vaalituloksista riippumatta.

Lisätalousarvio jatkaa kestävän elvytyksen linjaa. Ilman toiminnaltaan laajentuvaa teollisuutta ja kansantalouden kasvua ei voi syntyä muillekaan sektoreille yhtään uutta pysyvää työpaikkaa. Budjetin avulla pyritään myös kotimarkkinateollisuus saamaan kestävään ja investoivaan nousuun. Julkisten investointien aientamisen, yritystoiminnan tuki- ja kehittämismäärärahojen sekä työllistämismäärärahojen lisäksi budjettiin sisältyy määrärahoja myös koulutukseen ja tutkimukseen. Minulla on sellainen kuva, että tässä lisätalousarviossa ja myös varsinaisessa tämän vuoden talousarviossa on esitetty sellaisia porkkanoita ja niin runsaasti erilaisia vauhditusporkkanoita, että en usko niiden jatkuvan kovin pitkälle tulevaisuuteen. Siksi tämän vuoden aikana olisi toivottavaa, että monet piilevät investoinnit saataisiin vauhdittumaan.

Arvoisa puhemies! Laajapohjaisesta osaamisestamme, korkeatasoisesta sivistyksestämme ja vahvasta kulttuuristamme onkin muodostettavissa sellainen perustavaa laatua oleva asennemuutos, sanoisinko uusi pärjäämistahto, jolla me nostamme kansakuntamme uuteen nousuun. Tämän pärjäämistahdon tulee ulottua jokaisesta ihmisestä, yrityksestä ja kunnasta aina kansantalouteen ja teollisuuspolitiikkaan saakka ja yli kaikkien inhimillisten rajojen.

Ed. Luttinen (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Mattilan tapoihinhan ei kuulu toisten puheiden tahallinen vääristäminen. Sen vuoksi minun on syytä oikaista, koska hän käsitti väärin minun puheeni. Totesin nimittäin, että momentille 34.06.62, joka on muuten työministeriön hallinnonalaan kuuluva momentti, on lisätty yli 100 miljoonaa markkaa. (Ed. Mattila: 120!) Budjetin perusteluissahan todetaan näiden käytöstä seuraavaa, niin kuin jo totesin. Luen ihan tarkkaan, että tulee selväksi, mitä tarkoitin: "Määrärahaa saa käyttää lähinnä niillä alueilla, joilla työttömyysaste ylittää maan keskimääräisen tason." Lisäksi tässä todetaan, että "sitä käytetään teollisuuden toimintaedellytyksiä parantaviin kuntien sellaisiin infrastruktuuri-investointeihin, jotka eivät sisälly kyseisen vuoden olemassa oleviin investointisuunnitelmiin". Eli annetaan tukea siis alueille, joilla työttömyysaste saattaa olla hieman korkeampi kuin jollakin toisella alueella, riippumatta siitä, kuinka paljon on työttömiä ja kuinka hyödyllisiä ne investoinnit ovat, kuinka tarpeellisia ne ovat. Sitä ei tarvitse katsoa, vaan pelkästään se, että työttömyysprosentti on mahdollisimman korkea tai se on hieman korkeampi kuin jollakin toisella alueella. Tätä kritisoin, ja tästähän tässä on kysymys eikä mistään perustienpidosta, niin kuin ed. Mattila väitti. En tietenkään ole arvostellut hallitusta siitä, että nyt vihdoin hallitus on edes vähän lähtenyt elvyttävämmän talouspolitiikan linjalle. Päinvastoin olen siitä hyvin tyytyväinen. Arvostelin vain sitä, että hallitus toimii vasta nyt, kun on jo näkyvissä joitakin merkkejä noususta, ja kun nämä toimenpiteet, joita lisäbudjetissa esiintyy, viivästyvät, ne tulevat ainakin osittain väärään aikaan eli aikaan, jolloin jo eletään nousua.

Ed. Mattila (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! On erittäin hyvä, että ed. Luttinen tarkensi ja oikaisi näkemyksiään. Luulen, että moni muukin käsitti väärin hänen puheenvuoronsa tältä osin. Haluan kuitenkin korostaa sitä, ettei tämä hallitus, enkä usko että mikään tuleva hallituskaan, ohjaa varoja sellaisiin työllisyysmäärärahoin katettaviin toimintoihin, jotka eivät olisi hyödyllisiä ja tarkoituksenmukaisia. Tältä osin ei ole mitään pelkoa.

Miksi sitten elvytys tapahtuu tässä vaiheessa? Meidän on täytynyt tähän mennessä rakentaa

sellainen kestävä talouden pohja, jolle voidaan elvytystä rakentaa tukevammin kuin aikaisemmin olisi ollut mahdollista. Aikaisemmin olisimme nimenomaan rakentaneet elvytyksen tuntuvalle velkarahalle. Tässä voidaan edetä, sanoisin, järkevämmällä tavalla. Toivon osaltani myös, että tämä elvytyslinja todella jatkuu.

Ed. Aittoniemi: Arvoisa puhemies! Tuossa viime vaalikampanjan aikana koin varsin konkreettisen esimerkin siitä, mistä kotimarkkinatalouden lama ja juuri siitä johtuva jättiläistyöttömyys saavat aiheensa. Olin Espoossa Galleria-nimisessä tavaratalossa puhumassa. Siellä tavaratalossa lauantaipäivästä huolimatta ei ollut ketään muuta kuin uneksivia myyjiä, mutta pihalla oli kirpputori, puolen hehtaarin suuruinen melkein, ja siellä kävi kauppa. Vanhat villapaidat ja raha vaihtoivat vilkkaasti omistajaa. Siinä minä vaistosin, mistä on kysymys suomalaisessa yhteiskunnassa. Työpaikat syntyvät tuotannon, kaupan ja kysynnän ketjusta. Jokaisen näistä ketjun osasista täytyy olla olemassa. Tällä hetkellä meiltä puuttuu kulutuskysyntä, se että tavarat, joita tuotanto valmistaa ja kauppa myy, menisivät kaupaksi. Niin kauan kuin tätä puolta ei saada suomalaisessa yhteiskunnassa kuntoon, kulutuskysyntää elvytettyä vaikka keinotekoisesti, me emme tästä lamasta selviä.

Tällä lisäbudjetilla, minä arvostan sitä sen pyrkimystä, ei ole käytännössä mitään merkitystä 540 000 työttömän osalta. Sillä työllistetään muutamia tuhansia ihmisiä korkeintaan. Yleensähän nämä arviot ovat ylimitoitettuja. Tämän tyyppisillä budjeteilla ei ole mitään merkitystä suomalaisen yhteiskunnan työllisyyden haittojen vähentämisessä.

Ed. Enestam: Fru talman, arvoisa rouva puhemies! Regeringens första tilläggsbudget kan utan överdrift sägas vara ett tecken på att parlamentarismen fungerar. Som en del av budgetöverenskommelsen är den ett resultat av en klar viljeyttring från regeringspartiernas riksdagsgruppers sida, en följd av många och långa diskussioner under hösten.

Lopullisena katalysaattorina oli tietysti akuutin rahoituskriisin punaisen valon sammuminen. Kiistämätön tosiasia on, että liikkumatilaa voitiin joulun alla ja vasta tuolloin varmuudella ryhtyä pitämään suurempana. Tämä onkin kiinnostavampaa kuin äärimmäisen suhteellinen kysymys siitä, onko lama ohi vai ei. Onnellista oli myös se, että päätös lisäbudjetista tehtiin pitkälti ennen presidentinvaalin toista kierrosta. Se osoittaa hallituksen elävän talouspolitiikan itsenäisyyttä koskevien oppiensa mukaisesti.

Tässä yhteydessä on ehkä syytä kommentoida vaalien yhteydessä esiintynyttä vertailua Ruotsiin. Ruotsin 100 miljardin elvytyspaketista on tullut aikamme suuri talouspoliittinen myytti. Sen kaikkia osia ei ole läheskään toteutettu. Päinvastoin laajat säästövaatimukset painoivat päälle ennen kuin päästiin kovinkaan pitkälle. Lopputulokseksi jää, että juuri tällä hetkellä on vaikeata ratkaista, mikä Ruotsin linja loppujen lopuksi on. Olennaisin ero muutama vuosi sitten oli joka tapauksessa se, että Suomella ei ollut tätä vaihtoehtoa. Katastrofaalisen vaihtotaseemme vuoksi saimme tuskin lainaa jokapäiväiseen leipään, eikä kai kukaan pitänyt setelien painamista vakavana keinona.

Oppositio pyrkii voittamaan seuraavat vaalit uskottelemalla kansalaisille, että tällaisia vaihtoehtoja oli olemassa. Talouspolitiikasta vastuuta kantaville ajankohta on nyt hyvin herkkä. Ennen kaikkea on pysyttävä rauhallisena neuvojen ja mielipiteiden ristivedosta huolimatta. Ne usein ovat arveluttavia suhteessa hallituksen politiikkaan. Esimerkkinä voidaan mainita kolmen professorin kommentti viime viikon Helsingin Sanomissa. Se sisälsi pelkoja siitä, että hallitus viivyttää nousua, mutta tekstistä oli myös helposti löydettävissä tunnustusta hallituksen ajamalle linjalle. Nyt käsittelyssä oleva, investointeihin kannustava lisäbudjetti sai jopa suoranaisia kehuja. Mitkään patenttilääkkeet eivät auta, ja eri toimenpiteiden yhdistäminen onkin ainoa tie. Professoreiden käsitys rahapolitiikan kohtuullisen höllentämisen mahdollisuudesta, tarpeellisuudesta ja vaarattomuudesta vaikuttaa nyt uskottavalta.

Veroista käytiin aktiivista keskustelua viime viikolla. Veropuolen suurin rakenneongelma on tuloveron ja pääomaveron liian suuri ero. Kun olemme valinneet elvyttävämmän ja yritysystävällisemmän politiikan, tämän kuilun pienentämistapana on oltava tuloverojen alentaminen. Odoteltaessa ajankohtaa, jona verojen alentaminen on mahdollista — riippumatta siitä, milloin tällainen ajankohta olisi — hallituksen on tarkoin tutkittava työtulon pääomatuloksi muuttamisen mahdollisuudet ja laajuus. Yhteiskunnallisen solidaarisuuden nimissä tätä ei saa esiintyä laajemmassa mitassa.

På tal om skatterna måste i alla fall ännu en gång påminnas om, att oppositionen under hela valperioden tutat ut en intellektuellt sett helt ohållbar ekvation: Det bara inte går, att motsätta sig alla inbesparingar och strukturella ändringar, samtidigt kritisera regeringen för att lånepengar används passivt till lagstadgad service, och till råga på allt, t.o.m. i presidentvalskampanjen, uppmana folk att titta på sitt nya skattekort. Det sägs att makt förblindar, men avsaknad av makt tycks vara ännu värre.

Vad tilläggsbudgetens fördelning på de olika momenten däremot beträffar, är vi inte i Svenska riksdagsgruppen övertygade om att det mest strategiska valts. De direkta anslagen har i en för hög grad splittrats på mindre projekt, och en ännu större del av dem kunde ha satsats på energi- och teknologisidan. Betydelsen av ett fungerande vägnät skall inte underskattas, men ändå tycker man att de åtskilliga framtidsvisioner som presenterats under valperioden mera borde sätta sin stämpel på resursanvändningen. Vi måste komma ihåg att sysselsättningsproblemens verkligt negativa effekter framträder först på längre sikt.

Arvoisa puhemies! Pidämme lisäbudjettia tervetulleena askeleena realistisen talouspolitiikan tiellä. Haluamme valiokunnan tarkastelevan lisäbudjetin sisältöä kriittisesti kustannus — hyöty-näkökulmasta pidemmällä tähtäimellä ja tekevän tarpeelliseksi katsomansa muutokset. Toivomme myös opposition lähtevän mukaan lisäämään nyt havaittavissa olevaa yleistä optimismia. Tämän lisäbudjetin myönteisten ja kielteisten puolien asiallinen arvioiminen osoittaisi huomattavasti suurempaa vastuuta hyvinvoinnista kuin konsanaan pelkkä haukkuminen ja kauniiden lupausten antaminen.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Mitä tulee Ruotsin tilanteeseen, niin Ruotsin lähtökohdat ovat vähän erilaiset. 1980-luvun lopulla Suomessa pidettiin helpolla ja halvalla rahalla sekä kulutusta että tuotantoa yllä tarpeettoman pitkään, vaikka realistisia perusteita siihen ei ollut. Ja senkin jälkeen, kun kulutuskysyntä jo pysähtyi, jatkettiin tuotantoa mm. rakennusalalla helpolla rahalla eteenpäin, ja Ruotsissa painettiin jarrua huomattavasti aikaisemmin. Siinä vaiheessa, kun puut alkoivat suurentua, meillä pyyhkäistiin pitkälle metsään Holkerin hallituksen aikana, jossa kyllä SMP:kin aikanaan oli mukana. Ruotsin lähtökohdat ovat hiukan toisenlaiset.

Mitä tulee tähän budjettiin, niin tämä budjetti antaa muutaman tuhat työpaikkaa kerrannaisvaikutuksineen. Ne ovat työpaikkoja. Kun tie tulee tehtyä, se pysähtyy siihen, autot alkavat surrata. Se ei tuo jatkotuotteena mitään uutta sellaista, mikä antaisi lisää kertaantuvaa työtä. Nämä ovat kertapakkaustyöpaikkoja, mitä syntyy tällä lisäbudjetilla etupäässä. Sen vuoksi tämä ei ole sellaista, mikä antaisi uutta tuotantoa, uutta kulutusta ja kysyntää, mikä on tämän ongelman ratkaisu. Ei tätä kukaan vähättele. Muutama tuhat työpaikkaa on hyvä ja auttaa monta ihmistä hädässä ja koneurakoitsijoita mm. tiepuolella, mutta ei tämä ole sellainen lisäbudjetti, joka auttaisi pidemmällä tähtäimellä eteenpäin.

Ed. Luukkainen: Arvoisa puhemies! Enpä olekaan aiemmin puhunut salille, jossa on vain kolme kuulijaa, mutta ehkä laatu korvaa määrän ja, arvoisat edustajat, arvostan läsnäoloanne. Pistän tämän kokemuskokoelmaani, ja kuten tunnettua, en kerääkään omaisuutta vaan kokemuksia, niin että siinä mielessä tämä on arvokas lisä tähän kokoelmaan.

Arvoisa puhemies! Keskityn puheenvuorossani vain tähän lisäbudjettiin, en siis liitä siihen mitään yleistä talouspoliittista analyysiä tässä vaiheessa iltaa.

Tämän kuluvan vuoden ensimmäisen lisäbudjetin lähtökohdaksi on kirjattu "erityisesti yksityisten investointien liikkeellelähdön edistäminen". Sinänsähän tämä on hyvä periaate, mutta ihmettelen sitä, miten budjetissa tienpitoon ja tieverkon kehittämiseen upotettavat peräti 455 miljoonaa markkaa edesauttaisivat yksityisiä investointeja varsinkin, kun valtaosa näistä tierahoista kanavoidaan maakuntiin. Muutoinkin tässä lisäbudjetissa painopiste on liiaksi teiden puolella. Vihreiden liikennepoliittinen tavoite on aina ollut siirtää liikenne raiteille kestävän kehityksen mukaisesti. Tästä ei ole kaukana se ajatus, mitä viulunsoittaja katolla ajatteli tai mikä hänen tavoitteensa oli: rakentaa portaita sinne ja tänne ja yhdet portaat, jotka eivät johda minnekään. Tässä nyt on vähän saman tyyppinen tieinvestointilinja, niin että tehdään teitä sinne ja tänne ja ne eivät välttämättä vie minnekään. Pääasia, että saadaan asia näyttämään elvyttämiseltä ja saadaan rahaa upotettua teiden tekemiseen.

Tämä ensimmäinen lisäbudjetti on myös nyt selvä merkki siitä, että eduskuntavaalit ovat tulossa. Tässähän on selvä vaalibudjetin väri. Rahaa kauhotaan kepu-kuntiin häpeilemättä, ja ih-

mettelen, miten kokoomukselta on tämä mennyt läpi, sillä tämä alueellinen rahanjakohan suorastaan paistaa lisäbudjetista läpi. Kauhulla odotankin, millaisia tulevat olemaan tämän vuoden toinen, kolmas, neljäs ja viides lisäbudjetti ja minkälainen on ensi vuoden varsinainen budjetti, kun budjetin raamit rapisevat jo nyt näin pahasti.

Todella nopeallakin silmäyksellä näkee, että tässä lisäbudjetissa paistaa alueellinen rahanjako läpi, kun katsotaan pääluokkia, mihin nämä hankkeet osuvat. Pääluokassa 26 eli sisäministeriössä rahaa upotetaan Kuopioon, Joensuuhun, Ouluun, Mikkeliin ja Kajaaniin. Pääluokassa 28 eli VM:n pääluokassa Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan ja Oulun läänit ovat suosikkeja. Pääluokassa 29 eli opetusministeriössä suositaan Jyväskylää ja Mikkeliä. Pääluokassa 30 eli maa- ja metsätalousministeriön pääluokassa listalla ovat Pohjois-Suomi, Joensuu, Juva, Ilomantsi, Ähtäri, Hankasalmi, Sievi, Simo, Rovaniemi ja Iijoki. Ja pääluokassa 31 liikenneministeriön osalta listalla ovat Paimio, Ii, Iittala, Palokka, Iisalmi, Kaukopää, Tornio, Raippaluoto jne. Ja ilmeisesti vahingossa on listalle tullut myös 30 miljoonaa markkaa tienpätkään Espooseen. Mutta kuten ed. Nikula jo totesi, niin sille tielle nauravat kilometritolpatkin, eli tämän vahingon olisi kyllä voinut jättää tekemättä.

Kannattaa muistaa, että Uudenmaan läänissä asuu 25 prosenttia tämän maan väestöstä ja 34 prosenttia valtion tuloista kertyy täältä. Mutta tämän lisäbudjetin 1,7 miljardin markan elvytyksestä Uusimaa saa karkeasti arvioiden alle 10 prosenttia, eli tämä tästä alueellisesta tasapainosta, jota täällä nyt ovat ministeri Viinanen ja ed. Mattila kuorossa yrittäneet esittää.

Pahimmillaan tämä aluepoliittinen syrjintä näkyy työvoimaministeriön pääluokassa, seikka, jonka ed. Luttinen jo ansiokkaasti täällä toi esille, eli työllisyysperusteinen valtionapu investointeihin. Siinähän sanotaan, että sitä määrärahaa saa käyttää lähinnä niillä alueilla, joilla työttömyysaste ylittää maan keskimääräisen tason. Mielestäni hallituksen olisi jo korkea aika tiedostaa, että prosentit eivät ole työttöminä vaan ihmiset ja, jokainen työtön olkoon yhtä arvokas riippumatta siitä, missä hän asuu. Periaatteessa jokaisen työttömän työllistäminen maksaa yhtä paljon alueesta riippumatta.

Esimerkiksi viime vuonna työllisyysmäärärahojen alueellinen jako oli täysin vino. Pohjois-Karjalan työvoimapiirissä maksettiin 12 400 markkaa per työtön, Lapin työvoimapiirissä 13 100 markkaa per työtön ja Kainuun piirissä 14 600 markkaa per työtön, kun vastaava luku Uudellamaalla oli vain 4 100 markkaa per työtön. Kuitenkin Uudellamaalla työttömien määrä on kasvanut kaikkein voimakkaimmin eli 32 prosenttia, kun koko maan vastaava kasvu on 26 prosenttia. Lisäksi jo yli neljännes uusmaalaisista työttömistä on pitkäaikaistyöttömiä. Työttömyyden kesto oli Uudellamaalla peräti 38 viikkoa, kun koko maassa kesto oli 34 viikkoa. Okei, Lapissa on 3 000 pitkäaikaistyötöntä, mutta Uudellamaalla on 30 000 pitkäaikaistyötöntä ja silti nämä rahat jaetaan näin vinosti.

Jotta kansalaisia kohdeltaisiin tasavertaisesti, tulee työllistämisrahojen jakoperusteet laittaa uusiksi. Työttömyysasteen tuijottelun sijasta tulee mittareiksi ottaa työttömien määrä, työttömyyden kasvu sekä pitkäaikaistyöttömyys ja nuorisotyöttömyys. Muuten tästä massatyöttömyydestä ei ikinä selvitä kuiville.

Toisaalta valtiontalouttakaan ei ikinä saada kuiville, ellei budjetin tukiaisviidakkoa pureta. Tätä asiaa olen toistanut koko eduskuntakauteni ajan enkä tarkoita vain pelkkiä puhtaita yritystukia, joita täällä nyt on jo tuotu esille, vaan myös maatalouden tukia ja kaikkia muita tukia, joita siellä on monenmoista viidakkoa.

Seikka, minkä hallitus on myös unohtanut, on ekologiset työllistämishankkeet. Ympäristöystävällistä ja tehokasta työllistämistä olisivat kaikki ympäristöön kohdistuvat kunnostustyöt, kierrätystoiminta, jätteiden hyötykäyttö, puun energiakäyttöä lisäävät investoinnit ja asuntojen ja vanhojen rakennusten perusparannustyöt. Näillä aloilla työllistämisrahoista saataisiin moninkertainen hyöty.

Ed. R a n t a : Arvoisa puhemies, hyvät kollegat! Vastavuoroisuusperiaate on hyvä. Samalla ilmoitan aivan kuin ed. Hannele Luukkainenkin, että aion lyhentää puheenvuoroani huomattavasti läsnä olevien kärsimysten supistamiseksi.

Nyt käsiteltävänä oleva lisäbudjettiesitys on käynnistämässä vihonviimein infrastruktuuriinvestointeihin perustuvaa elvytystä. Näin on hyvä, vaikkakin taso jää liian matalaksi. Budjettiesityksessä hankkeet kohdentuvat mielestäni pääasiassa oikein eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta. Poliittinen etu hajahtaa rajusti muutamalla kohdalla. Yleensä kuitenkin hankkeet kokoavat alueakenteita tehokkaammiksi kokonaisuuksiksi ja poistavat pahimpia pullonkauloja. Arvosteltavaa löytyy myös investointien liiallisesta hajaantumisesta sekä kansainvälisen perspektiivin puuttumisesta.

Suomella on selviytyäkseen edessään pitkä marssi, ja leipä on entistä enemmän kansainvälistymisessä. Taloudellisen vaikutusalueemme laajentaminen ja maantieteellisen asemamme hyödyntäminen ovat tässä avainasemassa. Liikenneinvestoinneilla, joihinka pääasiassa lisäbudjetti painottuu, on tavattoman tärkeä merkitys kansainvälisen vaikutusalueemme laajentumisessa. Liikenteellinen tilanne yleensä maailmassa on muuttumassa sekä Euroopassa että Suomessa. Kansainvälinen työnjako tehostuu, ja tämän myötä liikenne lisääntyy. Gatt-sopimuksen ja erilaisten integraatioiden seurauksena maapallon alueet erikoistuvat alueelle parhaiten sopivaan tuotantoon.

Edellä mainitun yleisen kehitystrendin lisäksi Suomi on muuttumassa läpikulkumaaksi. Kannattaako meidän kuitenkaan hamuta kaikkea mahdollista läpikulkuliikennettä Suomeen? Onko meidän tilanteemme jotenkin täysin erilainen kuin esimerkiksi olosuhteet Sveitsissä ja Itävallassa? Läpikulkuliikenteestä ei juuri etua heru, ei Suomelle, niin kuin ei alppimaillekaan.

Eikö meidän pitäisi yleisen tavaravirtojen hankkimisen sijaan pysähtyä miettimään, mitkä kansainvälisen liikenteen virrat olisivat erityisen edullisia Suomelle? Eivätkö Suomen maantieteellinen asema sekä kulttuuriperinne parhaiten tukisi läpimenevien tavaravirtojen sijaan Suomeen perustettavia Pohjois-Euroopan jakelukeskuksia, Pohjois-Euroopan myyntikeskuksia tai laajaa aluetta palvelevaa teollisuutta tai kauppaa? Vain Suomeen sijoittumalla voi esimerkiksi jakelukeskus saavuttaa pintaliikennevälineitä käyttäen yhden vuorokauden toimitusajalla kaikki Pohjoismaat, Baltian maat sekä laajat alueet Venäjää. Suomeen sijoittautumista vahvasti puoltavia lisätekijöitä ovat hyvä koulutetun työvoiman saatavuus, vuosisatainen ympäristöalueiden tuntemus, hyvin toimiva ja luotettava yhteiskuntajärjestelmä, erinomaisesti kehittyneet viestintä- ja liikennejärjestelmämme sekä hyvät liikenneyhteydet kaikkialle maailmaan.

Tärkeää meille olisi keskittää liikennejärjestelmien kehittäminen muutamille pääreiteille. Kolme erityisen tärkeää kohdetta olisivat lauttayhteys Baltiaan, juna- ja tieyhteys Karjalan kannaksen kautta Venäjälle sekä tie- ja rautatieyhteys Keski- ja Pohjois-Suomesta Murmanskiin vieville väylille. Kuljetusvirtojen ja -väylien kehittäminen muutamilla pääreiteillä lienee perusteltua myös mahdollisesti lisääntyvän rauhattomuuden kannalta. Suomen puolella näillä väylillä on perusteltua parantamistarvetta. Erityisen tärkeää olisi huomion kiinnittäminen rajanylitysten jouduttamiseen ja rajan takaisten kehittämishankkeiden tukemiseen.

Pidemmällä tähtäyksellä tärkeää olisi Suomen aktiivinen osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön ja näiden prioriteettihankkeiden ja yleensä Suomen uuden aseman näkyvä liputtaminen kansainvälisillä foorumeilla. Nythän päällimmäisenä liehuu isäntien viiri. Näiden moninaisten hankkeiden toteuttaminen polkee nyt lähes paikallaan. Pahinta on toimintojen hajoaminen, liian vähäisten resurssien osoittaminen sekä hallituksen aivan ilmeinen passiivisuus.

Arvoisa puhemies! Nyt heti tulisi käynnistää monen ministeriön toimialaa koskeva yhteistyöprojekti "Suomi — Pohjolan keskus" ja nostaa jalka jarrulta. Jarrut laahaten on vaikea mennä eteenpäin, aivan erityisesti, jos tiekin puuttuu.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan.

Lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti

ympäristövaliokuntaan:

8) Hallituksen esitys n:o 325/1993 vp laiksi asumistukilain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta

maa- ja metsätalousvaliokuntaan:

9) Hallituksen esitys n:o 327/1993 vp laiksi yksityisistä teistä annetun lain muuttamisesta

10) Hallituksen esitys n:o 328/1993 vp laiksi kiinteistörekisterilain muuttamisesta

liikennevaliokuntaan:

11) Hallituksen esitys n:o 329/1993 vp laiksi merilain muuttamisesta

---

P u h e m i e s : Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto on ensi perjantaina kello 13, suullinen kyselytunti ensi torstaina kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 20.52.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio